

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologické a sociální etiky

Diplomová práce

**DUCHOVNÍ DOPROVÁZENÍ V SALESIÁNSKÉ
SPIRITUALITĚ**

Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

Autor práce: Petr Boštík

Studijní obor: teologie

Forma studia: prezenční

Ročník: šestý

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

29. 3. 2010

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále jsem vděčný ThLic. Antonínu Pražanovi, který mi věnoval čas a pomohl mi s jazykovou korekturou.

Závěrem chci poděkovat všem členům salesiánské komunity v Českých Budějovicích, kteří mi vytvářeli zázemí při psaní této práce.

OBSAH

ÚVOD	7
1 Charakteristika současnosti	9
1.1 21. století - postmoderní doba	9
1.2 Profil postmoderny	10
1.2.1 Pluralizmus	10
1.2.2 Individualizace	12
1.2.3 Touha po zážitku a konzumu	13
1.3 Náboženská situace v Evropě a České republice	14
1.3.1 Mládež v Čechách a její hodnoty	16
1.3.2 Česká mládež a volný čas	18
1.4 Shrnutí.....	19
2 Duchovní doprovázení.....	20
2.1 Předpoklad víry	20
2.2 Definování duchovního doprovázení.....	21
2.3 Duchovní doprovázení v širším a užším smyslu	23
2.4 Duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě	24
2.4.1 Salesiánská spiritualita	24
2.4.2 Salesiánská tradice - Jan Bosko	25
2.4.2.1 Jan Bosko - zkušenost doprovázeného.....	26
2.4.2.1.1 Maminka	26
2.4.2.1.2 Don Calosso	27
2.4.2.1.3 Josef Cafasso.....	28
2.4.2.2 Jan Bosko – zkušenost doprovázejícího.....	28
2.4.2.2.1 Dětství a studia v Chieri	29

2.4.2.2.2	Doprovázející kněz.....	29
2.4.3	„Salesiánské letnice“ - obraz spirituality od srdce k srdci.....	31
2.4.3.1	Svět srdcí: František Saleský.....	31
2.4.3.2	Propojení spirituality Františka Saleského se spiritualitou Dona Boska	34
2.5	Shrnutí.....	35
3	Duchovní doprovázení v soudobých salesiánských a církevních dokumentech.....	36
3.1	Cíle salesiánského poslání	36
3.2	Duchovní doprovázení v salesiánských dokumentech	37
3.3	Podstata a priority salesiánské práce	41
3.4	Duchovní doprovázení v papežských dokumentech a dokumentech magisteria	43
3.5	Preventivní systém – konkrétní metoda duchovního doprovázení.....	44
3.5.1	Rozum – v kontextu duchovního doprovázení	45
3.5.2	Náboženství – v kontextu duchovního doprovázení	46
3.5.3	Laskavost – v kontextu duchovního doprovázení	47
3.6	Shrnutí.....	48
4	Základní předpoklady a dovednosti pro duchovní doprovázení	49
4.1	Víra a osobní vztah s Bohem	49
4.2	Schopnost naslouchat	50
4.2.1	Jemné umění naslouchání.....	53
4.2.2	Empatické naslouchání a porozumění	54
4.2.3	Kontemplativní naslouchání a věnování pozornosti	56
4.3	Schopnost rozlišování v duchovním doprovázení.....	58
4.4	Požadavek vztahu	59
4.5	Požadavek na vzdělání a studia	61
4.6	Shrnutí.....	61

5	Uskutečňování duchovního doprovázení v salesiánské spiritualitě v českých poměrech	62
5.1	Duchovní doprovázející jako „hostitel“.....	63
5.2	Duchovní doprovázející jako „učitel“	64
5.3	Duchovní doprovázející jako „ porodní asistent“	65
5.4	Duchovní doprovázející jako „trenér“	67
5.5	Oblasti, kde se uskutečňuje duchovní doprovázení.....	68
5.5.1	Střediska mládeže a farnosti	70
5.5.2	Specifické programy, programy zaměřené na osobní rozvoj nebo pastorační povolání.....	71
5.6	Dva extrémy duchovního doprovázení v praxi	73
5.7	Shrnutí.....	73
6	Co dělat pro duchovní doprovázení.....	74
6.1	Posílení vlastní identity.....	74
6.2	Osobní svědectví	76
6.3	Mít čas pro druhé, kontakt s mládeží.....	78
6.4	Inkultura – znát potřeby doby a nabízet duchovní doprovázení.....	79
6.5	Duchovní doprovázení jako „staro-nová“ úloha salesiánské spirituality	80
6.6	Shrnutí.....	81
	ZÁVĚR	82
	Seznam literatury	83
	Seznam zkratk	91
	Abstrakt	92

Úvod

K volbě tématu, které se zabývá duchovním doprovázením, mě vedlo několik podnětů. Jednak vlastní zájem prohloubit si vědomosti a poznatky o duchovním doprovázení. Dalším impulzem pro toto téma byl předmět „duchovní vedení“, který jsem navštěvoval na teologické fakultě. S tématem duchovního doprovázení jsem se setkal také v několika církevních a salesiánských dokumentech a začal více přemýšlet o obsahu této pastorační činnosti. Začal jsem se ptát: „Co si mám pod duchovním doprovázením v salesiánském prostředí představit?“. Odpovědět jsem si nedokázal. Proto jsem si vybral toto téma, abych se pokusil najít odpověď. A v neposlední řadě se domnívám, že duchovní doprovázení patří k identitě každého křesťana. Člověk se občas přiblíží či více naváže vztah s Bohem skrze druhou osobu, která s ním jde cestou života. Mistrem a vzorem nám je Ježíš. Přidává se k dvěma učedníkům, kteří jdou do Emauz (Lk 24, 13-35).

Cílem diplomové práce je pokusit se na základě dostupné literatury a salesiánských dokumentů vymezit pojem duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě. Dále si všimnout základních předpokladů pro duchovní doprovázení. A navrhnout „co dělat“ pro uskutečňování duchovního doprovázení v dnešní době.

V první kapitole půjde o stručnou charakteristiku současnosti. Představíme si některé skutečnosti, které jsou typické pro začátek 21. století. Seznámíme se s náboženskou situací v České republice a uvedeme si hodnoty, které jsou důležité pro dnešní mládež, abychom mohli přemýšlet nad otázkou, zda duchovní doprovázení má své místo v životě moderního člověka.

V následujícím oddíle se pokusíme definovat duchovní doprovázení. Dále se budeme zabývat kořeny salesiánského díla, konkrétně osobou Jana Boska. Jak se on snažil rozvinout svůj vztah k Bohu a jak se on sám stal duchovním vůdcem pro mládež. Pokusíme se pochopit obsah duchovního doprovázení v salesiánské spiritualitě.

Po bádání o salesiánské spiritualitě se přesuneme ke kapitole, ve které se budeme zabývat studiem salesiánských dokumentů a listů. Co se píše

o duchovním doprovázení v Salesiánských stanovách, listech hlavních přestavených, závěrech generálních kapitul, projektech provincie apod.

V následující kapitole si stručně určíme několik základních dovedností a technik při duchovním doprovázení, abychom si charakterizovali profil a vlastnosti člověka, který doprovází.

V páté kapitole se pokusíme promítnout zkušenost valdocké oratoře, která se stala kritériem pro všechny salesiánské činnosti, do osoby duchovního průvodce. Pak se zaměříme na konkrétní praxi duchovního doprovázení v salesiánských farnostech a střediscích mládeže.

A v závěru, s vědomím zjištěných poznatků o duchovním doprovázení v salesiánské spiritualitě, se pokusíme navrhnout některé oblasti, které by mohly pomoci k uskutečňování duchovního doprovázení v dnešní době.

1 Charakteristika současnosti

Úkolem této kapitoly je v hrubých rysech přiblížit kulturní a náboženskou situaci na počátku nového tisíciletí. Vzhledem ke složitosti a rozsáhlosti tématu to není úkol nikterak snadný. Následujících několik stran je skutečně jen malou sondou do „vědomí“ současného světa, nikoliv jeho obsáhlou reflexí. Tento dílčí pohled je ovšem důležitým předpokladem pro jasnější a přesnější zamýšlené reflektování duchovního doprovázení v soudobé společnosti.

1.1 21. století - postmoderní doba

Pro označení dnešní epochy se někdy používá termín „postmoderní doba“¹. Ačkoli se nyní s termínem „postmoderna“² často setkáváme, málo kdo ví, o čem se vlastně mluví. „Tento výraz - který má sloužit k určení naší současnosti a blízké budoucnosti a který má inzerovat, že nežijeme v moderně, nýbrž po moderně - je nadmíru proměnlivý a sporný.“³ Na čem se však mnozí shodují, je to, že „postmoderna“ naznačuje mnohonásobný proces proměny.⁴ Proměny od moderny - představované osvícenstvím, vírou v člověka, v sílu jeho rozumu, technický a společenský pokrok - k postmoderně, která spočívá v relativizaci hodnot, opuštění přísného racionalismu a přechodu k „radikální pluralitě“⁵. Díky moderním technologiím se radosti a problémy jednotlivých lidí stávají otázkami postihující osud celé planety. Počítačové sítě „zkracují“ vzdálenosti a naše planeta Země se stává jednou velkou „globální vesnicí“⁶, kde šíření informací je stále

¹ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*, s. 30.

² Poprvé použil slovo „postmoderna“ už kolem roku 1870 malíř John Watkins Chapman, kdy on a jeho přátelé chtěli pokročit k „postmodernímu malířství“. Chtěli říci, že jejich obrazy jsou modernější než nejpokročilejší malířství - než impresionismus. Později se výraz „postmoderní“ objevil v 30. letech 20. století a představoval určité vývojové směry v umění. V 70. letech - se tak označoval nový architektonický styl a výraz pronikl i do akademických kruhů. Nakonec se tento výraz objevil jako termín pro označení obecnějšího kulturního jevu. (Srov. GRENZ, S. J. *Úvod do postmodernismu*, s. 12.)

³ WELSCH, W. *Naše postmoderní moderna*, s. 19.

⁴ Srov. GRENZ, *Úvod do postmodernismu*, s. 11.

⁵ WELSCH, *Naše postmoderní moderna*, s. 13.

⁶ Tímto termínem chtěl kanadský filosof a teoretik komunikací Marshall McLuhan (1911- 1980) vyjádřit stupňující se vzájemnou propojenost světa pomocí elektronických medií. (Srov.

jednodušší. Zato složitějším se stává hledání správného mínění, protože převládá pocit zmatku, kdy „mnoho mužů a žen je dezorientovaných, ztrácí jistotu a jsou bez naděje“.⁷ Člověk se v této „vesnici“ začíná ztrácet, začíná pozbývat naději v budoucnost. Budoucnosti se více bojíme, než po ní toužíme. Znamením tohoto strachu je vnitřní prázdnota, jež svírá množství osob, a ztráta smyslu života. U kořene ztráty naděje a smyslu života je také prosazování antropologie bez Boha, kdy do středu všech skutečností se dostává člověk. Evropská kultura tak působí dojmem „tiché apostaze“ ze strany nasyceného člověka, který žije, jako by Bůh neexistoval.⁸

1.2 Profil postmoderny

Pro postmoderní dobu jsou příznačné charakteristiky, které si nyní krátce představíme.

1.2.1 Pluralismus

Pluralita⁹ je typickým charakterem dnešní společnosti a vzhledem k postmoderně se stala rozmanitější a pronikavější. Kvůli cestování a médiím není žádná kultura uzavřena do sebe. To vede k tomu, že se více setkáváme s různými společenstvími, která mají svůj jazyk, názory a hodnoty. Jde o realitu, která lidi kvantitativně obohacuje, avšak zahlučuje je extrémním množstvím informací.¹⁰ Člověk se dnes setkává s tolika názory, že ani neví, pro co se rozhodnout. Neví, co je správné, protože nemá kritéria. Spoustě věcí nerozumí, a tak se stává pouhým uživatelem a konzumentem.

CALDA, M. *Globální vesnice nebo globální město?...* [online]. Mezinárodní politika 8/1999 [cit. 2009-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/McLuhan.html>>.)

⁷ Srov. Jan Pavel II. *Ecclesia in Europa*, čl. 7.

⁸ Srov. Tamtéž, čl. 9.

⁹ Pluralita = mnohost, rozmanitost, složitost (Srov. CD – ROM, *Velký slovník cizích slov*.)

¹⁰ Někdy je tento jev označován jako „*informační exploze*“. Náhlý a kvantitativní nárůst informací, k němuž došlo začátkem 60. let 20. století v souvislosti s rozvojem nových informačních technologií. (Srov. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 151.)

„Oslava různosti“¹¹, jak bychom mohli také nazvat postmoderní pluralitu, se projevuje ve všech oblastech lidského života a kultury. V umění se setkáváme s metodou kladení různých věcí vedle sebe, takzvanou „koláží“, která umělci nabízí přirozený prostředek spojování materiálu z navzájem neslučitelných zdrojů. „Různorodost“ koláže pak zajišťuje, že význam, který tak vzniká, nemůže být jednoznačný ani stálý. Neustále zve svého pozorovatele k tomu, aby v juxtapozici obrazů nacházel nové významy.¹²

Pluralita také zasahuje náboženství. Po několik staletí bylo křesťanství ve střední Evropě pro většinu společnosti téměř jediným možným náboženstvím. Dnes je chápáno jako jedno z možných náboženství. Díky možnosti výběru a volby vznikají nová náboženství, která si vybírají od těch dosud existujících jen něco. Tak ze vzrůstajícího pluralismu vznikají tzv. „kolážová náboženství“ nebo „duchovní supermarket“¹³, ze kterého si člověk může vybrat jemu nejlépe odpovídající víru.

Nicméně pluralistický přístup ke skutečnostem je stále obecněji sdílený rys současného myšlení. K tomu se dospělo díky existenci mnoha možných pohledů na skutečnost. Už neexistuje objektivní a pro všechny přijatelný důvod, proč by některé názory měly být nadřazeny jiným. Příkladem mohou být nové poznatky přírodních věd, které směřují ke stále větší relativizaci některých dříve nezpochybnitelných přírodních zákonů. Nebo v oblasti dialogu se světovými náboženstvími se dochází k přesvědčení, že každé v sobě nese zárodky pravdy.¹⁴

Z výše popsaného by se mohlo zdát, že když se mluví o pluralitě, tak jen v negativním významu. Avšak „postmoderní mnohost je třeba chápat také jako zásadně pozitivní fenomén“.¹⁵ Takto to popisuje Welsh v knize „Naše postmoderní moderna“, kdy říká, že cílem postmoderny je skutečná pluralita, ve

¹¹ Srov. GRENZ, *Úvod do postmodernismu*, s. 28-29.

¹² Srov. Tamtéž, s. 33.

¹³ Srov. LYON, D. *Ježíš v Disneylandu: Náboženství v postmoderní době*, s. 117.

¹⁴ Srov. MARTÍNEK, *Ztracená generace*, s. 31.

¹⁵ WELSCH, *Naše postmoderní moderna*, s. 47.

kteří různé formy poznatků a života už nejsou ignorovány anebo omezovány, ale jsou naopak přípustné a nebudí obavy.¹⁶

Pluralita v praxi může mít dvě nebezpečí: libovůli a povrchnost. Povrchnost, do které mohou sklouznout například některé vědecké diskursy, se projevuje v chování těch, kteří říkají „domnívám se“, „z mého pohledu“, a tak se zbavují povinnosti důkladnější argumentace. Ostatní přijímají tento projev, aniž by se ptali po argumentech a následně odpovídají podobně: „Z mého hlediska“. Tato praxe ukazuje, že se už pluralita stala samozřejmostí, ale také ukazuje, jak je ubohá, protože klade pluralitu do povrchnosti. Pluralita je závažná a plodná teprve na rovině rozporu koncepcí a ne na rovině pouhého oznámení různých subjektů.

Druhým ohrožením pluralismu je libovůle. Kdo sice postřehl, že různosti formují obraz skutečnosti, ale nedokáže rozlišovat, pak se rád utíká k výrazu „všechno jde“. To může vést k prohlášení, že všechno je možné a záleží jenom na osobní vůli. Ve skutečnosti však jen něco jde ve smyslu zdaření se, zatímco něco jiného jde jen částečně, či vůbec.¹⁷

1.2.2 Individualizace

Individualizace je další charakteristikou postmoderny. Z velké nabídky, o které jsme mluvili výše a která se dotýká všech oblastí života, si člověk v demokratické společnosti může svobodně vybrat. Svoboda¹⁸ nutí každého občana se individuálně rozhodnout a zvolit si životní styl bez vnějšího nátlaku. „Zatímco lidé v tradičních společnostech šli od narození po své „předem naprogramované“ životní cestě, mohou dnešní lidé stále ve větší míře sami určovat orientaci a rozvoj vlastního života.“¹⁹

¹⁶ Srov. Tamtéž, s. 47.

¹⁷ Srov. WELSCH, *Naše postmoderní moderna*, s. 19.

¹⁸ Touto svobodou však nemyslíme „dělat si co chci“, či jakoukoli „neomezenost“, ani svobodu jako volbu mezi mnoha možnostmi. Jde o svobodu jako „hru“, která má určitá pravidla a ke které patří i možnost vytvářet, vymýšlet a tvořit. O takové svobodě například mluví Jan Sokol. (Srov. SOKOL, J. *Filosofická antropologie: člověk jako osoba*, s. 115-118.)

¹⁹ KAPLÁNEK, M. *Charakteristické problémy světonázorové orientace na přelomu tisíciletí*. Katedra praktické teologie TF JU [online]. České Budějovice: Teologická fakulta JU [cit. 2009-12-14] Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpt/vyuka/pastorace_mladeze> s. 5.

Ovšem tato individualizace může přinášet rozpad společensky závazných norem a všeobecně platných kritérií v jednání a rozhodování. Mohou tak být ohroženy instituce jako například stát, církve či rodina, které dávaly určité tradiční společenské normy.

Na druhou stranu individualizace přináší pozitivní stránku, protože se člověk zpravidla může rozhodovat bez vnějšího nátlaku. V oblasti náboženského vyznání tak člověk dochází ke svobodnějšímu a opravdovějšímu rozhodnutí se pro víru.²⁰

1.2.3 Touha po zážitku a konzumu

V současné době člověk touží po bezprostředním splnění svých přání a nezaměřuje se tolik na štěstí, které by ho mohlo čekat v budoucnosti, ať už pozemské či eschatologické. Uspokojení svých přání nachází v zážitku, který už není vedlejším efektem lidského konání, ale je jeho vlastním cílem. Lidé žijící v blahobytu a materialismu chtějí uspokojit osobní potřeby a v tomto uspokojení často vidí smysl svého života. Jsou ochotni investovat čas a peníze a získat požadované zážitky. Stáváme se tak společností nazývanou jako „společnost zážitku“.²¹

Jakou důležitost hraje zážitek v náboženství a křesťanství? Touto otázkou se zabývá Michal Kaplánek v dokumentu „Charakteristické problémy světonázorové orientace na přelomu tisíciletí“.²² Popisuje zde, že s fenoménem „zážitek“ se setkáváme už od počátku lidstva. V projevech kultů tradičních společností můžeme objevit souvislost s orientací na zážitek v současnosti. Dále předkládá biblické příklady Starého a Nového zákona, které ukazují na velký význam

²⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: studijní texty pro pracovníky s mládeží*, s. 19.

²¹ Srov. KAPLÁNEK, *Charakteristické problémy*, s. 13.

Také ve vzdělávacích a výchovných programech pro mládež se začala používat tzv. zážitková pedagogika. Hry, které jsou prostředkem výchovy a vzdělávání, jsou postaveny na silném autentickém osobním zážitku a s ním spojených emocích. Práce zážitkového pedagoga spočívá v záměrném vytváření situací, v nichž předpokládá intenzivní prožívání, a následně pedagogické práci s těmito prožitky (zpětnou vazbou). Významnou organizací zabývající se v České republice zážitkovou pedagogikou je „Prázdninová škola Lipnice“ (Srov. HRKAL, J.; HANUŠ, R. *Zlatý fond her II.*, s. 14.)

²² Srov. KAPLÁNEK, *Charakteristické problémy*, s. 13-21.

zážitků pro život z víry. Ale na druhé straně ukazuje rozdíl mezi náboženskými zážitky biblického člověka a člověka současnosti. U biblického člověka zážitek nebyl něčím samoučelným, patřil do širšího životního kontextu, zatímco u současného člověka je to naopak.²³

Z objektivních hledisek žijeme ve „šťastné“ době.²⁴ Máme všeho velký výběr a mnohem více peněz, než je třeba k uspokojení existenčních potřeb. Tudíž začínáme užívat i věci, které ke svému životu nepotřebujeme. A tak se stáváme „společností konzumu“, a v ní nacházíme své „štěstí“²⁵. „Člověk celý den pracuje v práci, kterou může i nesnášet, aby si mohl koupit věci, které nepotřebuje.“²⁶ Iluzorní pocit potřeby nám dále navozuje všudypřítomná reklama, která nás nabádá ke konzumu.²⁷

Z této ekonomie, která se zaměřila jen na zisk a výkon, se vytrácí péče o duši. Orientace na vnější svět přebíjí hledání vnitřního klidu. A tak duchovní rozvoj člověka, jenž tvoří jednu z podstatných rovin člověka, se dostává do pozadí zájmu.

Po stručné charakteristice postmoderní doby se nyní seznámíme se situací náboženství v Evropě a v České republice.

1.3 Náboženská situace v Evropě a České republice

Na počátku 21. století dochází v náboženském životě Evropy k řadě posunů. Významné církve – navzdory své trvalé přítomnosti – ztrácejí schopnost formovat

²³ Srov. Tamtéž, s. 20.

²⁴ Materiální blahobyt se v České republice stále zvětšuje. Např. V roce 1993 auto vlastnilo 55 domácností ze 100. V roce 2007 mělo auto už 75 domácností ze 100. Počítač v roce 1993 vlastnilo 5,2 domácností ze 100. V roce 2007 vlastní osobní počítač 55,6 domácností ze 100. (Srov. Český statistický úřad. [online] . [cit.2009-12-14]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zakladni_udaje_o_ceske_republice >.)

²⁵ O ekonomii, která počítá s konzumem a pocitem nenasycenosti, kdy člověk ztrácí přiměřenost (chce všeho více a více) a o tom, že konzumní studna štěstí je již vytěžena, a že dalším navyšováním bohatství šťastnější nebudeme, píše Tomáš Sedláček v knize „Ekonomie dobra a zla“. (Srov. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*, s. 225-240.)

²⁶ SEDLÁČEK, *Ekonomie dobra a zla*, s. 238.

²⁷ Srov. MARTÍNEK, *Ztracená generace*, s. 35.

náboženské myšlení velké části obyvatelstva, zvláště mladých. Obyvatelstvo, které se vymanilo z moci církve, však reaguje složitými způsoby. Je připraveno experimentovat s novými podobami víry právě tak, jako odmítnou koncept víry jako takové.²⁸ Tak se kromě tradiční křesťanské tradice více setkáváme i s novými duchovními směry a tzv. „novou religiozitou“.²⁹ Vedle toho si můžeme povšimnout projevů nábožensky nevyslovených, ale implicitně náboženských co do funkce. Jako například různé politické koncepce, kult vědy, kult celebrit, sportu, ekologie apod. Z toho je vidět, že člověk hledá něco, o co se může opřít, něco, co naplní jeho duchovní stránku. Vyjádřil to již hezky Augustin, který řekl: „Neklidné je naše srdce, dokud nespočine v Bohu“.³⁰

Zdeněk Vojtíšek vyjádřil náboženskou situaci v České republice takto: „Náboženský život společnosti bychom mohli připodobnit, se čtenářovým laskavým svolením, k něčemu tak prostému, jako je polévka s játrovými knedlíčky“.³¹ Říká, že u nás nalezneme pevné, organizované útvary (církve a další náboženské útvary), ale také spoustu drobných aktivit, které nemusí být výslovně nábožensky zaměřené, ale duchovní rozměr v nich hraje velkou úlohu. A pak tu je prostředí, v němž tato pevná a volnější společenství „plavou“. To jsou naše představy, mýty a hodnoty, kterým neříkáme náboženství, ale které z nějaké duchovní tradice vyplývají a funkci náboženství více či méně plní.³²

O České republice se také někdy mluví jako o nejateističtější zemi na světě. Je pravda, že v Čechách je bez vyznání mnoho lidí, ale tito lidé jsou spíše lhostejní k náboženství než přímo vystupující proti němu. Jde o tzv. „český ateismus“, který se projevuje spíše jako individualismus a antiinstitucionalismus. U mladých lidí není ateismus výsledkem osobního hledání a svobodného rozhodnutí, ale jde o přesvědčení, které převzali ze své rodiny nebo ze sociálního prostředí.

²⁸ Srov. DAVIEOVÁ, G. *Výjimečný případ Evropy: podoby víry v dnešním světě*, s. 177.

²⁹ Pojem nová religiozita označuje složitý fenomén, který je v současné době celosvětově rozšířen. Zahrnuje různé podoby nového zájmu o duchovní a náboženské otázky. (Srov. MARTÍNEK, *Ztracená generace*, s. 52.)

Tomuto tématu se také věnuje kniha „Nová religiozita: fascinuje a zneklidňuje“. (Srov. RENÖCKL, H.; BLANCKENSTEIN, M. *Nová religiozita: fascinuje a zneklidňuje*.)

³⁰ Srov. AUGUSTINUS, A. *Vyznání*, s. 10.

³¹ VOJTÍŠEK, Z. Zůstaneme věřícími ateisty. *Mladá fronta dnes*, 2009, 19. prosince, s. 11.

³² Srov. Tamtéž, s. 11.

Profesor Tomáš Halík používá pro označení českého ateismu pojem „něcismus“, protože mnoho lidí říká: „V Boha nevěřím, ale něco nad námi musí být“. A ještě dodává, že daleko charakterističtější pro českou společnost je společenská náboženská nevzdělanost než ateismus.³³

Žijeme v zemi, kde i díky komunistické minulosti náboženství není neseno kulturní samozřejmostí, „automaticky“. Už není samozřejmé být náboženský. Proto pokud má být křesťanská víra zachována, „musí dávat odpovědi na nezodpovězené existenční otázky, musí být autentická, přiměřená době, vzhledem k místním podmínkám a potřebám adekvátní, dynamická a schopná adaptace.“³⁴

1.3.1 Mládež v Čechách a její hodnoty

Po stručné charakteristice náboženské situace v Evropě, zvláště však v České republice, je, s ohledem na cíl naší práce, nutné zaměřit naši pozornost na mládež v ČR, resp. na její životní zájmy a hodnoty.

Mládež³⁵ v České republice žije v demokratických podmínkách, kde se potkává s rysy pluralitní společnosti. V posledních dvaceti letech je jednou z nejdůležitějších změn v životě mladé generace tzv. „*fenomén prodlouženého mládí*“.³⁶ Nejvíce se tento jev projevuje ve věku uzavírání manželství, kdy se posunul věk mužů (žen) z průměrného 24,5 (21,5) v letech 1960 – 1990 do průměrných 30,2 (27,7) v roce 2003. Tyto změny jsou způsobeny ekonomickým, kulturním a medicínským vlivem. Díky ekonomickým standardům si mladí mohou dovolit prodlužovat dobu vzdělávání a cestování po světě. V povědomí veřejnosti také vzrůstá hodnota vzdělávání a poznání světa. A díky medicíně si lidé mohou dovolit partnerský a sexuální život bez většího rizika otěhotnění.³⁷

³³Srov. HALÍK, T. *O ateismu, pochybnostech a víře*. [online], 2005 [cit. 2009-12-15]. Dostupné na WWW: <http://www.halik.cz/clanky/o_ateismu_pochybnostech_vire.php>.

³⁴TOMKA, M. *Náboženská situace v zemích východní a střední Evropy*, s. 32.

³⁵Podle sociologů do této skupiny bývají zařazováni jedinci ve věku od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, převzetí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného občanského statutu. Obvykle věk mezi 15 až 30 roky. (srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 13.)

³⁶Srov. MARTÍNEK, *Ztracená generace*, s. 26.

³⁷Srov. Tamtéž, s. 28.

Tímto jevem se posouvá hranice věku pro mládež až k třiceti rokům. To vyžaduje také změnu v pastoračních aktivitách pro mládež. Zatímco v nedávné minulosti cílovou skupinou pastorační mládeže byla dospívající mládež, tak dnes, díky prodloužení mládí, je třeba se věnovat i mládeži dospělé, poněvadž většinou až v tomto věku začíná přemýšlet o vlastním životním povolání.³⁸

Jaké hodnoty³⁹ preferuje dnešní mládež? Tomuto výzkumu se věnuje Petr Sak v knize „Proměny české mládeže“. První příčku v hodnotovém žebříčku zaujímá hodnota zdraví. Je však zajímavé, že navzdory dominantní pozici hodnoty zdraví mnoho mladých lidí jedná přímo v rozporu s touto hodnotou. Příkladem je rozšiřující se nikotizmus, alkoholizmus a konzumace drog. Na druhém místě je mír, který znamená pro lidské společenství totéž, co zdraví pro jedince. Třetí místo zaujímá hodnota lásky. To ukazuje, že důležitou roli v životě mladých hraje vztah mezi „já“ a „nejá“. Jde o lásku, která se neomezuje jen na lásku sexuální, ale která je povýšena na úroveň lásky k lidstvu, k živým tvorům či k veškerému bytí.⁴⁰ Když se podíváme na výzkum pomocí párových hodnot⁴¹, kdy dáme do protikladu duchovní život (myšlenkové podněty, vnitřní svět člověka) a smyslové prožitky (život člověka), tak zjistíme, že mládež, ne sice výrazně, ale přece jen preferuje smyslové prožitky před duchovními podněty.⁴² Z duchovních aktivit pak mládež⁴³ více preferuje individuální duchovní aktivity před náboženskými

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 29-30.

³⁹ Hodnoty spolu s potřebami, zájmy a postoji vytvářejí motivaci k jednání člověka a určují směr jeho jednání. (Srov. SAK, *Proměny české mládeže*, s. 65.)

Podle P. M. Zulehnera je pojem „hodnota“ to, co je pro člověka důležité při utváření jeho života jak ve všedním životě, tak mimo něj. (Srov. WIDL, M.; KAPLÁNEK, M. *Mládež- církve - ateismus*, s. 180.)

⁴⁰ Z abstraktního vyjádření hodnoty se nedá říci, zda láska je reálnou hodnotou života současné mládeže nebo je spíše výrazem frustrace z nepřítomnosti lásky ve svém životě. (Srov. SAK, *Proměny české mládeže*, s. 69.)

⁴¹ Párový výzkum se děje na základě dvou sociálních fenoménů, které jsou či mohou být ve společnosti chápány v protikladu. Respondent volí preference na škále vymezené v krajních polohách protikladně postavených jevů. (Srov. SAK, *Proměny české mládeže*, s. 74.)

⁴² Srov. SAK, *Proměny české mládeže*, s. 75 – 76.

⁴³ Pojmem „mládež“ v tomto výzkumu myslíme mládež, která není ateistická.

obřady.⁴⁴ Podíváme-li se na hodnoty spojené s náboženstvím, tak je najdeme ve spodní části hodnotového žebříčku.⁴⁵

Zajímavé zjištění předkládá sociolog R. Inglehart. Tvrdí, že mladí lidé ve společnostech, kde jsou uspokojeny jejich materiální potřeby, objevují jejich nedostatečnost pro štěstí člověka. Z toho plyne, že se více začínají zajímat o postmateriální potřeby. Říká, že „v moderní společnosti dochází k tiché revoluci, jejíž podstatou je přechod od materiálních hodnot k postmateriálním“.⁴⁶ V České republice výzkumy nedávají jednotné výsledky, ale naznačují pomalý posun směrem k postmateriálním hodnotám.⁴⁷

1.3.2 Česká mládež a volný čas⁴⁸

Hodnotový výzkum mládeže je dobré rozšířit o studium volného času mladých lidí. Proč? Protože pozorování života mládeže ve volném čase nám řekne mnohem více o jejich hodnotách, než poznáme z výzkumů, ve kterém jsou mladí lidé přímo dotazováni na pořadí hodnot. Zeptáme-li se někoho přímo na hodnoty, které jsou pro něj důležité, většinou nám řekne nějaké naučené fráze ze školy nebo neřekne nic anebo odpoví podle toho, co si myslí, že chceme jako tazatelé slyšet.⁴⁹ Co lidé dělají ve volném čase, většinou lépe vypovídá o jejich hodnotách, protože se svobodně rozhodují, jak ho naplní, a tak nevědomě ukazují na to, co je pro ně důležité.

Z výzkumu, který se dělal kolem roku 2000, vyplývá, že mládež, kolem 15.-24. roku, se ve svém volném čase nejvíce věnuje schůzkám s přáteli, poslechu

⁴⁴ Srov. SAK, *Proměny české mládeže*, s. 77.

⁴⁵ Srov. HAMAN, B. Svět dnešních mladých. *Teologické texty*, 2002, č. 4, s. 135.

⁴⁶ SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*, s. 20.

⁴⁷ Srov. MARTÍNEK, *Ztracená generace*, s. 39.

⁴⁸ Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci (studiu), péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času. (Srov. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 255.)

⁴⁹ Srov. KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, s. 53.

hudby a sledování televize.⁵⁰ Díky přístupnosti mládeže k internetu se dnes také zvětšuje počet hodin strávených jeho využíváním, ať už hraním her, stahováním hudby a filmů nebo využíváním online komunikace: „ICQ“, „Skype“, „Facebook“ apod.

Z výzkumu lze vyčíst, že vedle využívání současné techniky je důležitou hodnotou, zároveň i potřebou mladých lidí, vztah s druhými. To je důležité si uvědomit, protože také při duchovním doprovázení nepůjde jen o setkání dvou „robotů“, ale dvou lidí, kteří mezi sebou vytváří vztah.⁵¹

1.4 Shrnutí

- Stručně jsme představili současnou dobu, která se označuje jako „postmoderní“. Prezentovali jsme některé její charakteristiky: pluralitu, individualismus a touhou po zážitku spojenou s hédonistickým způsobem života.
- Reflekovali jsme situaci náboženství v České republice, pro kterou je typický „český ateismus“. Není to směr, který by bojoval proti náboženství, ale vyjadřuje spíše lhostejnost k náboženství.
- Dále jsme věnovali pozornost „fenoménu prodlouženého mládí“, který je charakteristický pro současnost, a hodnotám, které vyznává dnešní mládež. Jsou to zdraví, mír a láska. Hodnoty spojené s náboženstvím jsou ve spodní části žebříčku. Z výzkumů také vyplývá, že pro mládež je důležitá komunikace, dnes velmi probíhající prostřednictvím internetu.
- Život v dnešní době se může zdát složitější, než tomu bylo dříve. Duchovní rozměr člověka a jeho vztah k transcendentnu (k Bohu) se postupně vytrácí.

⁵⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*. [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, 2010 [cit. 2010-01-31]. Dostupné na WWW: <www.tf.jcu.cz/getfile/489ea46e6a418cd7> , s. 9-10.

⁵¹ O vztahu doprovázeného a doprovázejícího v kapitole 4.4. Vztah.

Život, jako období mezi dvěma lidskými mezníky - narozením a smrtí - přináší různé problémy podle toho v jaké době, rodině či zemi žijeme. Celoživotním úkolem člověka je „stát se člověkem“.⁵² S tím souvisí otázky, které se týkají jeho života, jak toho materiálního, tak duchovního. Proto mohou být pro člověka důležití lidé, kteří ho na této cestě podporují a doprovázejí. A jednou takovou formou doprovázení se budeme zabývat v následujících kapitolách.

2 Duchovní doprovázení⁵³

Přes malý exkurz charakteristik dnešní doby se nyní dostáváme k hlavnímu tématu naší práce: k duchovnímu doprovázení.

Člověk může existovat jenom ve vztahu ke svým bližním. Na jedné straně být člověkem znamená jít si svou vlastní cestou, jako jedinečná osoba s vlastním rozhodováním a s vlastní zodpovědností. Na druhé straně jde člověk svoji životní cestu vždy společně s druhými. Každý člověk tak může představovat pro druhého pomoc nebo překážku.

Duchovní doprovázení má být pomocí, která podporuje člověka na jeho životní cestě, předně v jeho transcendentním rozměru.

2.1 Předpoklad víry

Při přemýšlení o duchovním doprovázení vycházíme z pozice víry, protože bavit se o duchovním doprovázení bez víry nemá smysl. Křesťanství, díky své víře, může pomoci člověku k objevení smyslu života, může naplnit jeho srdce a dát mu naději. Každý člověk potřebuje mít nějaký smysl života a naději v budoucnost. Postmoderní člověk si někdy myslí, že může najít pokoj v materiálním a transcenci uzavřeném prostředí. Že naději může najít v „zaslíbeném ráji“, který nabízí věda, technika s různými formami mesianismu:

⁵² Srov. SCHEPENS, J. *Dynamika života*, s. 24.

⁵³ Protože se v této diplomové práci budeme věnovat duchovnímu doprovázení v salesiánské spiritualitě, tak budeme mít na mysli doprovázení z pohledu křesťanského náboženství.

se štěstím hédonistického rázu, který zajišťuje konzumismus, nebo se štěstím iluzorním a umělým, který vytváří konzumace alkoholu a drog.⁵⁴

Středem křesťanské víry je biblické Boží zjevení, které ukazuje Boha jako stvořitele veškerého bytí, jako Boha, který doprovází člověka na jeho složitých cestách a skrze Ježíše Krista mu dává naději a život věčný. „A právě v nepřehledné a naději chudé době je pro křesťanské církve důležité uvědomění si jádra Zjevení a tím křesťanské identity.“⁵⁵ Křesťanský život (spiritualita) se musí znovu vypořádat s výzvou stát se podle biblických obrazů kvasem (Mt 13, 33) či perlou veliké ceny (Mt 13,45-46), pokladem ukrytým v poli (Mt 13, 44).

Křesťanství je zakořeněné v osobě a poselství Ježíše Krista, který žil intenzivní spojení s Bohem, stahoval se do ústraní, aby věnoval čas modlitbě a rozjímání, ale pak toto osobní vnímání Boha žil veřejně. Nevedlo ho to pryč od světa, ale do světa, mezi lidi, kde skrze vyučování a jednání jim odhalil důležité věci v jejich životech a Boží vztah k nim.

Jednou z pastoračních aktivit církve, zároveň i každého křesťana, je pomoc skrze duchovní doprovázení.⁵⁶ V něm jde o pomoc, kterou poskytuje jeden člověk druhému při poznávání vztahu k Bohu a Boha k člověku.⁵⁷

2.2 Definování duchovního doprovázení

Duchovní vedení (doprovázení) je název pro velmi starou náboženskou a duchovní tradici⁵⁸, která v nedávném období získala v církvi i salesiánském prostředí nového významu. Avšak zkouší-li někdo duchovní vedení popsat, je to fenomén s různými rysy: konkrétními a zároveň nesdělitelnými, vyžadující odbornost a zároveň nadání. Ačkoli to byl životně důležitý aspekt křesťanského

⁵⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Ecclesia in Europa*, čl. 10.

⁵⁵ RENÖCKL, H. *Střízlivá naděje: Kultura života, která má budoucnost*. In RENÖCKL; BLANCKENSTEIN, *Nová religiozita*, s. 95.

⁵⁶ Důležitost této pastorační činnosti potvrzuje i výzkum „Aufbruch“, který říká, že „institute, které se zabývají duchovním životem lidí, mají před sebou velké možnosti a úkoly“. (Srov. MARTÍNEK, *Ztracená generace*, s. 64.)

⁵⁷ Srov. BARRY, A. W.; CONNOLLY, J. W. *Praxe duchovního doprovázení*, s. 10.

⁵⁸ Michael Plattig v druhé kapitole knihy „Doprovázení Božím duchem“ popisuje různá pojetí duchovního vedení v historii. (Srov. PLATTIG, M. *Doprovázení Božím duchem*, s. 17-54.)

života od začátku, je docela těžké přesně popsat, co vlastně duchovní doprovázení znamená, protože každá duchovní tradice se je snažila rozvinout svým vlastním a jedinečným přístupem. Tento problém se stává význačným zejména dnes, kdy mnoho lidí různého věku pociťuje skutečnou duchovní vyprahlost nebo upadá do duchovního nedostatku. Přesto všechno cítí nutkání dát svému životu duchovní rozměr v realitě světa, který se vyznačuje divokým zmatkem životních stylů, sociálních podmínek a profesních tužeb – pluralitou. V těchto překotně se měnících časech je urgentní potřeba duchovních průvodců, kteří by byli schopni přistoupit k lidem na základě kontemplativního ztišení a pozornosti zakořeněné v modlitbě a pomohli jim najít jejich duchovní identitu.⁵⁹

Duchovní vedení je pojem, který církve zdědila z minulosti. Dnes však může být termín *duchovní vedení* pojmem matoucím, protože člověk když slyší, že je někdo označen jako duchovní vůdce, tak se mu může vybavit muž neurčitého věku s kápí na hlavě sedící v bílé místnosti. Naproti němu sedí nějaká žena a mezi nimi je stolek s hořící svící. Ona popisuje trápení se správou rodinného majetku, protože manžel je celý rok mimo domov. On cosi mumlá o prodlévání v ústraní, což jí prý vnese do života jistou míru klášterního řádu a zbožnosti. Tento příklad je poněkud extrémní, ale chce říci, že představy předduchovnělosti a autoritářství, kdy duchovní vůdce člověku podrobně radí, jak má žít, se vybavují lidem současné západní kultury. Proto se dnes více používá označení *duchovní doprovázení*, které více vystihuje obsah této pastorační činnosti.⁶⁰ Ten, kdo doprovází, nezná žádnou „lepší cestu“ nebo zaručeně „správnou metodu“, kterou by mohl aplikovat na všechny. Doprovázený je vždy svobodný, hledá svou osobní cestu k životu s Bohem.

Obecně řečeno, duchovní doprovázení se zaměřuje na duchovně probuzený život otevřený transcendentnu. Je procesem doprovázení, pomáhání a přátelského jednání, ve kterém jedna osoba pomáhá druhé si všímat a angažovat ve

⁵⁹ Srov. FINNEGAN, J. *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 1.

⁶⁰ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 21-23.

O různorodosti pojmu „duchovní vedení“, „duchovní doprovázení“, „duchovní otcovství“, jež každé odráží část pravdy o pomoci při duchovním růstu, píše Józef Augustyn v knize „Praxe duchovního vedení“. (Srov. AUGUSTYN, J. *Praxe duchovního vedení*, s. 15-17.)

složitostech a výzvách života. Duchovní doprovázení je pomocí k prohloubení vztahu k Bohu.⁶¹

2.3 Duchovní doprovázení v širším a užším smyslu

Křesťané, kteří se věnují nebo chtějí věnovat duchovnímu doprovázení, se obvykle setkávají s lidmi různého věku, pohlaví, vzdělání a nadání; s lidmi, kteří se nacházejí na odlišném místě životní cesty. Vedle těchto rozdílů bychom si měli všimnout ještě dvou odlišných skupin, které jsou na rozdílném bodě své duchovní cesty k Bohu.

První skupinu tvoří „začátečníci“, kteří buď už přemýšlí, nebo ještě ani nepřemýšlí o duchovním životě. Zde budeme mluvit o duchovním doprovázení v širším smyslu. Jde spíše o nevědomé doprovázení, založené na výchovném procesu, ke kterému patří i duchovní stránka rozvoje člověka. Protože „člověk co nejvíce „lidský“ je i člověkem „duchovním“.“⁶²

A druhou skupinu tvoří „pokročilí lidé“, kteří berou svůj duchovní život vážně. Chtějí ho rozvíjet a třeba i aktivně vyhledávají člověka, který by s nimi řešil otázky a témata týkající se jejich vztahu s Bohem. Zde budeme hovořit o duchovním doprovázení v užším smyslu, protože jde už o doprovázení, které je nabízeno tomu, kdo o ně svobodně požádá a přeje si ho.⁶³

Výzvou pro duchovního doprovázejícího je nalézt způsob podporující hledání pro jedinečnou osobní a společnou (obecnou) formu života, který je zakořeněn v osobě a poselství Ježíše Krista a prožíván v církvi. V tomto smyslu je pak křesťanské duchovní doprovázení ve své podstatě holistické.⁶⁴ Jeho snahou je odkryt a zakořenit evangelium do všech oblastí lidského života a jednání, a to jak na osobní tak na společenské úrovni způsobem, který je schopný nabídnout

⁶¹ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 2.

Podobnou definici najdeme také v knize „Doprovázení“ (Srov. SCHAUPP, K. *Doprovázení: na duchovní cestě*, s. 4.) nebo v knize „Praxe duchovního doprovázení“. (Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 20.)

⁶² HERYÁN, L. Pokud o náboženství nejde, oč tedy jde?. *Katolický týdeník*, 2009, roč. 20, č. 50, s. 7.

⁶³ Srov. MAUREDER, J. *Porozumět Božímu volání*, s. 101-103.

⁶⁴ Holistický = celostní.

přesvědčivé svědectví ve veřejných arénách současné Evropy. To znamená, že duchovní doprovázení nebude nikdy autentické v křesťanském smyslu, jestliže bude redukováno jenom na sebezpozorující (introspektivní), individualistický nebo osobní proces.⁶⁵ Duchovní doprovázení je uměním hledat zlato v tekoucím proudu života člověka. Tato metafora znamená, že v životě a historii člověka není žádný aspekt, který by nebyl obsahem rozmluvy v duchovním doprovázení.

2.4 Duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě

Duchovní doprovázení je široký pojem. V historii se uskutečňovalo různým způsobem. V následujících částech se věnujeme duchovnímu doprovázení v salesiánské spiritualitě.

2.4.1 Salesiánská spiritualita

Jaký obsah máme dát slovu „spiritualita“⁶⁶? Odpovědět na to v současném světě je těžké. Při procházení literatury o spiritualitě poznáme, že zde není shodná definice, a to ani v akademickém prostředí.⁶⁷ Proto pojmem spiritualita, v našem užití, budeme rozumět způsob, jímž se člověk snaží prožívat svůj život, který je podmíněn časem, zdravím, kulturou a konkrétními okolnostmi, v nichž se nalézá.

V salesiánské spiritualitě se budeme hlavně zabývat způsobem života Dona Boska, jeho nástupců a pokračovatelů díla. Na počátku každé spirituality je většinou charismatická osoba, která jí dává zvláštní ráz. Jádro každé spirituality

⁶⁵ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 1.

⁶⁶ Z latinského slova „spiritus“, které je odvozeno ze slovesa „spirare“, jež znamená „dýchat“. (Srov. FIORES, D. S.; GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 904.)

⁶⁷ Pro konkrétnější pochopení tohoto problému je možné použít „Slovník spirituality“, kde se mluví o pojmu spiritualita. Mnoho autorů používá slovo *spiritualita* k označení vědecké teologické disciplíny, která se zabývá obecným pojednáním o křesťanském životě. Pojednáváme-li však o teologické reflexi na duchovní téma, tak je lépe použít termín *spirituální teologie*. Slovo *spiritualita* je lépe požívat pro označení obsahu realizace konkrétního života. Podobné rozlišení můžeme najít mezi slovem *pastorace*, což je konkrétní obsah, a slovem *praktická teologie*, což je věda o pastoraci. Dále se zde píše o dělení křesťanských spiritualit. Dává se zde návrh jedné z definic: „*spiritualita je životní syntéza celého Kristova tajemství vytvořené pod vlivem Ducha svatého tak, že uspořádává jeho jednotlivé prvky kolem konkrétního stavebního principu, jenž pak charakterizuje jeho celkový projev*“. (Srov. FIORES; GOFFI, *Slovník spirituality*, s. 904 – 915.)

leží hluboko v bytosti tohoto člověka. Jádrem spirituality u Filipa Neri je radost z vědomí, že je syn Boží. U sv. Ignáce z Loyoly je to přesvědčení, že je vojákem Ježíše Krista. U spirituality sv. Jana Boska je charakteristickým prvkem „pastorační láska“.⁶⁸ Je to láska, kterou don Braidó - odborník na salesiánskou spiritualitu - popisuje jako „nosný pilíř jeho výchovné metody, jako charakteristický a rozlišující prvek chápání a uskutečňování výchovy, jako duši preventivního systému.“⁶⁹

Salesiánská spiritualita je způsob života, který dává člověku základní smysl a hodnotu, charakterizovanou zvláštní kvalitou energie a vědomí v denním životě. Má co do činění nejen s kvalitou našeho života, ale také se způsobem vidění věcí, kvalitou bdělosti a hloubkou přesvědčení, že celé stvoření je dílem Božím. Tak jako Don Bosko, tak všichni salesiáni věří, že ústřední duchovní výzvou je rozpoznat Boží dobrotu v lidském srdci každého člověka, v celém stvoření a v historii lidstva. Don Bosko je zastáncem optimistického vtěleného humanismu po způsobu sv. Františka Saleského. Salesiánská spiritualita je zakořeněna v Preventivním systému Dona Boska, s jeho hlubokým doceněním nejhlubší hodnoty lidské rozumnosti, autentického náboženství a uzdravující silou milující laskavosti. Toto jsou utvářející síly jak salesiánské výchovy, tak i salesiánského duchovního doprovázení.⁷⁰

2.4.2 Salesiánská tradice - Jan Bosko

Salesiánský pohled na výchovu a doprovázení mladých se odráží v zrcadle života Jana Boska, který si v 19. století začal všímat problémů společnosti. Po prožitém dětství v Becchi, studiích v Chiery se Jan dostává do Turína, kde byla v plném proudu industrializace, a kde převládala politická a kulturní nejistota. Mnoho mladých kluků muselo od raného věku pracovat, mnoho z nich postrádalo

⁶⁸ Srov. Stanovy, čl. 10.

⁶⁹ Srov. BOSCO, T.; NANNI, C. *Dej mi duše*, s. 90.

Tuto pastorační lásku vyjadřuje také kříž, který salesiáni dostávají při skládání věčných slibů, a na kterém je nápis: „Studia di farti amare“ („Snaž se, abys byl milován“).

⁷⁰ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 6.

zázemí domova, někteří se dostávali do vězení, většina z nich neměla možnost studovat a vzdělávat se. Problémy společnosti souvisely také s etickou i náboženskou vyprahlostí a zaostalostí mladých kluků, kterým se tak uzavíral vnitřní rozměr člověka. Proto se Jan Bosko, díky Boží prozřetelnosti⁷¹, vlastní zkušenosti a díky materiální i duchovní pomoci několika lidí, rozhodl zasvětit svůj život mladým lidem⁷², aby jim pomohl prožít důstojný život v radosti a v naději na život věčný. To také hezky vyjadřoval cíl jeho výchovy: „Vychovat dobré křesťany a poctivé občany“.⁷³

Co utvářelo zrcadlo Dona Boska, na jehož pozadí je vytvořeno výchovné a duchovní doprovázení, bude předmětem následující části. Don Bosko celý život zažíval ve větší nebo menší míře zkušenost osoby, která ho doprovází.

2.4.2.1 Jan Bosko - zkušenost doprovázeného

Prvotním zdrojem výchovné metody a přístupu k duchovnímu doprovázení je jeho životní příběh, osoba a zápal pro věc. Chceme-li pochopit metodu doprovázení, musíme si nejen uvědomit jeho silné body, základní myšlenku a směřování, ale také se podívat na jeho osobní zkušenost s duchovním doprovázením.

2.4.2.1.1 Maminka

Jan Bosko vyrostl a byl vychován v zemědělském prostředí, kde mu největším průvodcem byla jeho maminka.⁷⁴ Zážitky, které mu poskytla, obohatily jeho duši

⁷¹ To představuje i sen z devíti let, na který Jan Bosko v závěru svého života mnohokrát vzpomínal. Šlo o sen, ve kterém Janu Boskovi bylo naznačeno jeho povolání a poslání. On vidí chlapce, kteří si hráli a při tom kleli. Když to Jan slyší, chce je umlčet domluvou a pěstmi. Ale muž ve snu mu říká: „Své přátele nezískáš bitím, ale vlídností a láskou“ Celý sen lze najít v: BOSCO, T. *Don Bosko*, s. 9-11.

⁷² „Slíbil jsem Bohu, že až do posledního dechu budu patřit chudým chlapcům.“ (Srov. Stanovy, čl. 1.)

⁷³ Srov. Stanovy, čl. 31.

⁷⁴ Více o tom, jak maminka doprovázela Dona Boska lze nalézt v „Hesle na rok 2006“. (Srov. ACG 392. *Věnujme zvláštní pozornost rodině, která je ...*, s. 12-22.)

a navždy ho poznamenaly. Její přísná a shovívavá láska byla první hodnotou, která obohatila povahu Jana Boska a stala se stabilním základem jeho osobnosti. Byla také prvním člověkem, který učil malého Jeníka vztahu s Bohem a dával mu náboženské vzdělání. Maminka ho učila objevit Boží přítomnost všude: na nebi, ve tvářích chudých, ve svědomí, které hovořilo v jeho jménu. Když byla pěkná noční obloha, vyšli před dům, posadili se a dívali se na nebe, na jediné „video“, které tehdy existovalo. A maminka hovořila: „To všechno stvořil Bůh“.⁷⁵ Doprovázela ho v modlitbě: „Maminka mě naučila prvním modlitbám“⁷⁶. Když byla jejich rodina v těžkých situacích, tak ho maminka učila dělat všechno, co je v lidských silách, a pak ve všem důvěřovat Bohu: „Když tatínek umíral, řekl nám, abychom měli důvěru v Boha.“⁷⁷ Během celého života ho podporovala a dávala mu mnoho rad. Například před vstupem do semináře si ho večer zavolala k sobě a řekla mu: „Jene, oblékl jsi kněžské roucho. Mám z toho takovou radost, jak jen může mít matka z dítěte, kterému se něco podařilo. Ale pamatuj, že nikoli šaty dělají člověka, nýbrž ctnost“.⁷⁸

2.4.2.1.2 Don⁷⁹ Calosso

Dalším významným člověkem, který ovlivnil duchovní život Jana Boska, byl starý, velice dobrý kněz ze sousední vesnice don Calosso. Mladý Jeník se s ním setkal na cestě domů z Buttigliery, kde byli společně na duchovní obnově. Po tomto setkání začal Jeník chodit do školy k donu Calossovi, který ho vyučoval a pomáhal jeho duchovnímu rozvoji. Don Bosko na něho vzpomíná jako na duchovního vůdce. „Poprvé jsem pocítil jistotu, že mám stálého vůdce a přítele své duše. V té době jsem začal zakoušet radost z duchovního života. Doposud jsem žil příliš materiálně, skoro jako stroj, který něco dělá a neví proč.“⁸⁰

⁷⁵ Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 11-22.

⁷⁶ Srov. BOSCO, J. *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*, s. 16.

⁷⁷ Srov. Tamtéž, s. 15. (Tatínek mu zemřel v době, kdy měl malý Jan Bosko dva roky.)

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 69.

⁷⁹ Don – tímto výrazem byli označováni kněží v Itálii.

⁸⁰ Srov. BOSCO, *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*, s. 28.

Po smrti dona Calossa trápila nezkušeného Jana Boska myšlenka, jak pokračovat ve svém vzdělávacím a duchovním rozvoji. Chtěl se seznámit či spřátelit s některým jiným knězem nebo kaplanem. Snažil se je pozdravit a uctivě se k nim přiblížit, ale oni pouze opětovali pozdrav a šli dál. V té době si Jan kladl otázku, proč si nemůže popovídat se svým farářem jako s donem Calossem. Tato zkušenost ho pak vedla k předsevzetí, kterým se později jako kněz řídil. „Kdybych byl knězem, takto bych se nechoval. Snažil bych se k chlapcům přiblížit, měl bych pro ně dobré slovo i radu.“⁸¹ Podobný prožitek zažil Bosko v semináři, kde se s představenými setkávali jenom v případě, když někdo něco provedl. Tehdy také Jan nenacházel nikoho nebo vhodnou příležitost si s někým pohovořit.

2.4.2.1.3 Josef Cafasso

V semináři se Jan Bosko seznámil s donem Cafassem, knězem jen o několik let starším než on sám, který se pro něho později stal duchovním průvodcem a rádce. Když Don Bosko jako novokněz dostal nabídku na tři místa, tak po poradě s Cafassem se rozhodl vše odmítnout a vstoupit do církevního konviktu pro doplnění formace studiem morálky. Don Cafasso se tak stává jeho duchovním vůdcem, o kterém Don Bosko později píše ve svých vzpomínkách: „Učinil-li jsem v životě něco dobrého, bylo to jen jeho zásluhou. Žádal jsem ho o radu při každé volbě, plánu, nebo když jsem se potřeboval ujistit o směru svého kněžského působení.“⁸²

2.4.2.2 Jan Bosko – zkušenost doprovázejícího

Don Bosko se snažil, už od svého dětství, pomáhat svým kamarádům a vyprávět o tom, co kde přečetl nebo slyšel. Pomalu se stával i člověkem, který jde s druhými jejich životem jako kamarád, přítel, rádce, učitel, vychovatel a kněz.

⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 32.

⁸² Tamtéž, s. 96.

2.4.2.2.1 Dětství a studia v Chieri

Už jako malý kluk dělal ve svátečních dnech pro chlapce z blízkých i vzdálenějších domů představení, při kterém kouzlil, chodil po laně a předváděl naučená čísla. K zábavě však vždy přidával vzdělávací a duchovní program. Před představením se společně pomodlil nebo jim přeříkal něco z kázání, které slyšel na ranní mši, nebo jim řekl něco zajímavého z toho, co přečetl.⁸³

Při studiích v Chieri bydlel Jan u paní Lucie. Ta když zjistila, že se na něho může spolehnout, svěřila mu k doučování svého syna. Jan s ním jednal jako s bratrem, hrával si s ním, pomáhal mu s učením, ale také se ho snažil naučit modlit a ukázat Boha. Výsledkem bylo, že ve škole začal dostávat dobré známky a profesori s ním začali být spokojeni. Podobným jednáním si získával vděčnost a lásku také u mnohých dalších spolužáků. Proto vytvořil skupinku s názvem „Veselá společnost“, kde si každý člen předsevzal organizovat hry, vyprávět a číst knihy, které by druhé obveselovaly. Tak se Jan octl v čele velkého počtu chlapců, se kterými si stanovili následující pravidla: 1. Žádná činnost a žádné řeči, které se nehodí na křesťana. 2. Přesnost ve školních a náboženských povinnostech.⁸⁴

V době prázdnin se Bosko věnoval fyzickým pracím – pracoval na soustruhu, v kovárně, vyráběl boty apod. Kromě toho se o svátcích věnoval chlapcům. Někteří z nich měli už i šestnáct nebo sedmnáct let, ale o víře a náboženství nevěděli nic. Využíval této příležitosti a snažil se je učit číst, psát a povědět jim něco z katechismu.⁸⁵

2.4.2.2.2 Doprovázející kněz

Když pobýval Jan Bosko v církevním konviktu, tak ho začal don Cafasso brát také do vězení. Zde se začal seznamovat s velikostí zloby a bídy člověka. Pohled na zdravé, urostlé a inteligentní chlapce od dvanácti do osmnácti let, kteří se často dostali za mříže, protože byli ponecháni sami sobě, a protože neměli někoho, kdo

⁸³ Srov. Tamtéž, s. 23.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 21-32.

⁸⁵ Srov. Tamtéž, s. 75.

by se o ně staral, tak to všechno nenechávalo Dona Boska v poklidu. Myslel si: „Tito chlapci by potřebovali venku najít přítele, který by se o ně staral, pomáhal jim, učil je a v neděli vodil do kostela. Pak by se snad znovu nezkazili, nebo by se alespoň nevraceli do vězení.“⁸⁶

Tato zkušenost vyvrcholila při setkání Dona Boska s chlapcem, který neměl nikoho z rodičů a neuměl číst ani psát. Don Bosko mu nabídl, že ho začne učit, a že ho naučí něco z katechismu.⁸⁷ K němu se pak přidali další chlapci a z Jana Boska se pomalu stával člověk, který začal naplňovat svůj program: „Vychovat poctivé občany a dobré křesťany“. Tak vznikla první oratoř⁸⁸, která byla pro chlapce otevřeným domovem, farností zprostředkující evangelium, školou připravující na život a hřištěm, kde potkávali přátele a žili v radosti. Tato jeho zkušenost se později stala trvalým kritériem pro hodnocení způsobu práce v salesiánském prostředí.⁸⁹

Cílem oratoře bylo zabavit mládež ve sváteční dny (dnes bychom mohli říci ve volném čase) příjemným a slušným rozptýlením. Avšak Don Boskovým prvořadým cílem, jehož motivací byla láska k Bohu a láska k druhým, byla náboženská výuka. Chtěl ukázat mladým Boha.⁹⁰ Tento svůj cíl uskutečňoval pomocí pastoračního stylu, inspirovaný postavou Dobrého Pastýře (J 10, 1-21), který získává srdce mírností a sebedarováním.⁹¹ Z Dona Boska se tak stal duchovní průvodce mládeže na duchovní cestě k Bohu. Hezkým příkladem jeho doprovázení je příběh Michala Magoneho, „generála rekreace“. Don Bosko se s ním poprvé setkal na vlakové stanici v Carmagnole. Nejdříve mu nabízí své přátelství, pak ho pozve do své Valdocké oratoře, kde ho doprovází a dává mu najít své štěstí a smysl života v Bohu.⁹²

⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 96.

⁸⁷ Celý příběh o setkání Dona Boska s chlapcem je v knize: BOSCO, T. *Don Bosko*, s. 105-108.

⁸⁸ Oratoř - takto nazýval Don Bosko své dílo a místo kam chlapci chodili.

⁸⁹ Srov. Stanovy, čl. 40.

⁹⁰ Tento cíl se stává posláním Společnosti sv. Františka Saleského (Salesiánů): „Být v Církvi znamením a nositeli Boží lásky mladým, zvláště nejchudším“. (Srov. Stanovy, čl. 2.)

⁹¹ Srov. Stanovy, čl. 11.

⁹² Srov. ACG 400, *Vychováváme srdcem Dona Boska*, s. 8.

Základem jeho přesvědčení byla i vize sv. Františka Saleského, kterou si představíme v následující kapitole.

2.4.3 „Salesiánské letnice“ - obraz spirituality od srdce k srdci.

Don Bosko byl při svém rozvíjícím se díle silně ovlivněn postavou sv. Františka Saleského, jehož spiritualita a především jeho duchovní vize - myšlenka společného srdce Boha a lidí - oslovila v 19. století mnoho nových řádů a sekulárních společností.⁹³ Tento fenomén byl v 19. století nazván „Salesiánské letnice“⁹⁴, protože různé skupiny vtiskly a rozvinuly ve větší či menší míře myšlenku sv. Františka (vyjadřující společný svět srdcí) do nových společností.⁹⁵ V centru této duchovní tradice je vize (představa), která byla prvně vyslovena sv. Františkem na úsvitu 17. století. Myšlenkou je svět sjednoceného lidského a božského srdce. Jde o styl života, praktik a pohledů, které vyrůstají ze společného bohatství, které představuje plnost lidsko-božské reality jako světa srdcí.⁹⁶

2.4.3.1 Svět srdcí: František Saleský

František dokázal mluvit „od srdce k srdci“. Když kázal nebo duchovně vedl, dokázal zachytit srdce jak vlivných a elitních francouzských lidí, tak také srdce nevzdělaných či obyčejných lidí. Jeho styl komunikace „od srdce k srdci“ zasáhl

⁹³ Don Bosko říká, že: „Oratoř je svěřena pod patrona sv. Františka Saleského, protože ti, kteří se hodlají věnovat tomuto druhu práce, by si měli vzít tohoto svatého jako model dobročinnosti (dobroty) a laskavosti (vlídnosti).“ Cit. In WRIGHT, M. W. *Heart Speaks to Heart*, s. 118.

⁹⁴ Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 112.

⁹⁵ V Savojsku založil otec Pierre Mermier (1790-1862) „the Missionary Oblates of St. Francis de Sales of Annecy“. V roce 1839 založila příbuznou ženskou komunitu „The Sisters of the Cross of Cavanod“ matka Echernier, jejímž posláním bylo vést domácí misie v odkřesťanizované zemi. V Itálii svěřil Jan Bosko (1815-1888) pod ochranu sv. Františka Saleského aktivní apoštolskou rodinu (tvořenou: „Salesiány Dona Boska“, „Dcery Panny Marie Pomocnice křesťanů“ a „Společnost spolupracovníků“). V Paříži otec Henri Chaumont (1838-1896) spolu s Mademe Carré de Malberg založili „the Daughter of Francis de Sales“ pro laické ženy. Dále Chaumont ustanovil duchovní společnost pro diecézní kněze vedené principy sv. Františka Saleského. A dále bylo založeno mnoho jiných náboženských společností oddaných sv. Františkovi: („the Oblate Sisters of St. Francis de Sales“, nebo „the Oblates of St Francis de Sales“). Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 18-19.

⁹⁶ Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 20 – 21.

jeho současníky a dával zvláštní kvalitu jeho osobnosti. Ale tento jeho biskupský půvab a přístupnost nebyly jen přirozenými dary. Byly vnějším vyjádřením kvality srdce, do kterého – jak on řekl – bylo vyryto Ježíšovo jméno. „Vive Jésus“⁹⁷ bylo motto, které používal. Heslo bylo jednoduché, ale pod ním ležela celá jeho vize božsko-lidského světa srdcí.⁹⁸

Na škole v Clérmont byl František intelektuálně a duchovně formován skrze křesťansky humanistickou⁹⁹ výchovu jezuitských učitelů. Tato výchova byla založena na předpokladu, že všechny lidské schopnosti, včetně umění a intelektuálního života, by měly být dělané pro slávu Boží. To povzbuzovalo mladého Františka k tomu, aby se stal „kontemplativní v činnosti“ a hledal Boha ve všech věcech a vydával sebe do velkorysé služby Kristu a církvi.¹⁰⁰

Františkovo duchovní doprovázení mnoha lidí, kteří hledali jeho rady, bylo také motivováno idealistickými principy o zbožnosti. Zbožnost¹⁰¹, o které mluvil, není nic jiného než duchovní čistota, která v našem jednání okamžitě realizuje a láskyplně uskutečňuje dobročinnost. Zbožnost je pak život vydávající se lásce a napodobující Ježíšovo mírné a pokorné srdce (srov. Mt 11, 29).

Vliv duchovní formace z mládí a dospělosti utvořily u sv. Františka spirituální tapetu, která se zobrazuje jako „svět srdcí“. Bůh, ve Františkově vizi, je Láska sama. A i když v základě je Bůh za lidskými schopnostmi popisu, tak může být metaforicky řečeno, že je Srdcem, v němž je zdroj celé Lásky. Božské Srdce je životodárné, je to lůno, pramen, životní energie, která dýchá, pulzuje a tluče. Je to

⁹⁷ „Žij Ježíše!“ („Live Jesus“).

⁹⁸ Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 22-23.

⁹⁹ Tento styl byl u sv. Františka tradičně nazván „zbožný humanismus“. Literární historik Henri Brémond popsal zbožný humanismus jako víru, kterou člověk vlastní, jako „relativní schopnost“ jednat ve prospěch jeho vlastní spásy. Ačkoli zraněný hříchem, lidská přirozenost zůstává přirozeně zaměřená na Boha, jako jeho cíl. (Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 30.)

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž s. 25.

¹⁰¹ To, co si František představoval pod pojmem zbožnost, vyjádřil v knize „Úvod do zbožného života“: „Ach, Filoteo, chceš-li se oddat zbožnému životu, musíš nejen opustit hřích, nýbrž také si úplně očistit srdce ode všech hříšných náklonností, protože kromě nebezpečí opětného upadnutí do hříchu by tyto mrzké sklony neustále vysilovaly tvého ducha a zatěžovaly by jej tak, že by nemohl konat dobré skutky hbitě, pilně a často – což je pravá podstata zbožnosti.“ (Srov. SALESKÝ, F. *Úvod do zbožného života*, s. 26.)

Srdce v Boží Trojici. Jako Láska dává, tak také přijímá a táhne k sobě všechno, co bylo stvořeno. Boží Srdce miluje lidská srdce a touží po jednotě.

Lidské bytosti, podle biblického svědectví, jsou stvořené k obrazu a podobnosti Boha (Gn 1, 26). Pro spiritualitu sv. Františka Saleského je tato božská identita nejjasněji realizována v lidském srdci.¹⁰² Může být řečeno, že lidské srdce je stvořené k bití v rytmu se srdcem Božím.¹⁰³

V této spirituální tapetě se nesetkává lidské srdce pouze mezi jednotlivcem a Bohem, ale stejně také bije v rytmu s každým jiným člověkem. Srdce, která jsou propojena s mírným Srdcem Ježíše, inspirují a táhnou jiné k bití a dýchání v Lásce. Proto všechny formy lidského spojení a komunikace jsou podstatné v salesiánském světě srdcí.¹⁰⁴

Pro Františka samotného bylo spirituální (duchovní) přátelství zásadní a hrálo rozhodující význam v salesiánském světě srdcí. Toto přátelství je chápáno jako zvláštní forma lásky, vzájemné a rovnostranné komunikace, která když je zakořeněna ve sdílené (společné) lásce Boha, tak se přátelství stává spirituální cestou - duchovním doprovázením. V podporujícím přátelství byli lidé povzbuzováni hledat duchovní průvodce, který by jim pomohl žít zbožně ve středu rodinných povinností a práce. František sám sloužil jako průvodce pro mnohé.¹⁰⁵

Korespondence a duchovní doprovázení několika lidí byly základem pro jednu z jeho neznámějších knížek: „Uvedení do zbožného života.“ Tato kniha se stala klasickým průvodcem pro laické generace věřících, jak katolické tak protestantské církve. V 17. století sv. František volal po zbožném životě. Tím tak předvídal a položil podklad pro „univerzální povolání k svatosti“¹⁰⁶, o němž se později zmiňují i dokumenty II. Vatikánského koncilu.

¹⁰² Pro Františka Saleského „srdce“ neznamená jenom sentiment (cítění), zalíbení nebo emoce. Raději zachycuje biblický význam, jako základ a centrum osoby. „Srdce“ znamená intelekt a rozum stejně jako cit a vůli.

¹⁰³ Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 23-34.

¹⁰⁴ Srov. Tamtéž, s. 34.

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž, s. 36.

¹⁰⁶ Srov. *Lumen Gentium* (LG), čl. 40.

2.4.3.2 Propojení spirituality Františka Saleského se spiritualitou Dona Boska

Náboženský život ve Francii a Itálii byl po Francouzské revoluci a Napoleonských válkách obnovován s podporou vize sv. Františka Saleského o srdci jako centru osobnosti. V Turíně, v církevním konviktu, byl František Saleský farním kněží, kteří směřovali pro venkovskou službu, představován jako model pro pastorační péči „o duše“. A byl to právě Josef Cafasso¹⁰⁷ (1811-1860), horlivý učitel v konviktu, výborný kazatel a duchovní vůdce, známý jako „perla italských kleriků“, kdo podporoval ostatní k následování svatého biskupa. A mezi Cafassovými žáky byl i Jan Bosko, který přišel do církevního konviktu pro tříletý program pastorační formace, a kde mu byl vštípený duch sv. Františka. Nebylo to však jediné místo, kde by se Jan Bosko seznámil se sv. Františkem. Už při svých studiích v Chieri se přiblížil k tomuto světci a před svým kněžským svěcením dokonce složil rozhodnutí, kde vyjadřuje blízkost k tomuto světci: „Ať mě vždycky vede dobrota a laskavost sv. Františka Saleského.“¹⁰⁸

Don Bosko ve svém přístupu k mladým chlapcům uplatňoval model sv. Františka. Don Boskovy výchovné metody byly praktické a vyrůstaly z jeho zdravého rozumu. Když k němu přišli první chlapci, tak pomocí her, procházek do přírody a náboženským vyučováním si získal jejich sympatie – podle vize sv. Františka si získal jejich srdce. Mírnost, kterou obdivoval u Františka, byla také vždycky evidentní v jeho práci. Ocenění a povzbuzení raději než trest byly jeho metody. Láska raději než strach byla motivací pro zlepšení. Tak také v jeho tzv. „preventivním systému“ šlo o pružný a pokrokový přístup získávání si srdce druhých.

Proto základním prvkem spirituality Dona Boska je postoj lásky: je to láska zosobněná, silná, velká, kterou nedovede nic odsunout stranou (srov. 1 Kor 13,1-13). U lidí někdy bývá láska k Bohu a láska k bližnímu dostatečně oddělována, takže se dá zjistit, která převažuje. U Dona Boska jsou sloučené, spojené, vzájemně se prostupují a tvoří jedinou dobrosrdečnost. Boskova spiritualita je

¹⁰⁷ Don Boskův přítel a duchovní průvodce.

¹⁰⁸ Srov. WRIGHT, *Heart Speaks to Heart*, s. 120.

cesta nepřehlízející pozemské hodnoty, projevující se konkrétní láskou k Bohu a k bližnímu. On chce spasit jejich duše. Výraz „spása duše“ byl v jeho životě asi nejčastěji opakován. Když Don Bosko hovoří o duších, vždy svou činností sleduje záchranu celého člověka.¹⁰⁹

2.5 Shrnutí

- Reflektovali jsme složitost definice duchovního doprovázení. Navrhli jsme jedno vymezení duchovního doprovázení: Duchovní doprovázení jako proces pomáhání a přátelského jednání, ve kterém jedna osoba pomáhá druhé si všimnout a angažovat se ve složitostech a výzvách života, ve kterých se projevuje Bůh.
- Rozlišili jsme dva typy doprovázení: doprovázení v širším a užším smyslu. Následně jsme se zabývali duchovním doprovázením v salesiánské spiritualitě. Představili jsme maminku Dona Boska, dona Calosso a Josefa Cafasso jako největší duchovní průvodce Dona Boska. Ukázali jsme si, že Jan Bosko jenom nepřijímal, ale už od dětství se snažil doprovázet druhé k Bohu. Prostřednictvím vyprávění příběhů, vytvořením prostředí oratoře, která byla pro chlapce domovem, farností, školou a hřištěm.
- Jan Bosko při své práci napodoboval Františka Saleského a jeho vizi společných srdcí (Lidské srdce je stvořeno k bití se srdcem Božím). Salesiánský styl práce a také duchovní doprovázení je založen na preventivním systému.
- V salesiánské tradici jsou všechny prvky vyjádřeny centrálním postavením srdce. Láskou, která je jádrem naší bytosti, a která je vrchol a utvářející síla veškerého křesťanského života. Z této tradice pak vychází obsah celého duchovního doprovázení v salesiánské spiritualitě.

¹⁰⁹ Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 90-95.

3 Duchovní doprovázení v soudobých salesiánských a církevních dokumentech

Většina soudobých salesiánských dokumentů se snaží rozvinout téma, které souvisí s posláním salesiánů a jeho naplňováním po vzoru Jana Boska. Dokladem toho je i heslo¹¹⁰ na rok 2010 „*Pane, rádi bychom viděli Ježíše*“¹¹¹, které se snaží posílit salesiánskou identitu, duchovní a pastorační program. Pascual Chávez, současný hlavní představený Salesiánů Dona Boska (SDB), se pokouší ukázat, jak je pro dnešní svět potřeba osob, které by pomáhaly lidem objevovat Krista a jeho evangelium.

Podle definice duchovního doprovázení, kterou jsme si představili výše, můžeme říci, že už samotné salesiánské poslání a tudíž i téměř všechny dokumenty vyzývají k duchovnímu doprovázení. Proto v této kapitole shromáždíme výpovědi, které se přímo nebo i nepřímo týkají duchovního doprovázení. Budeme vycházet ze salesiánských Stanov, z několika posledních generálních kapitul SDB a z dopisů hlavních představených, které píší nebo nějakým způsobem naznačují duchovní rozměr salesiánské pastorace - duchovní doprovázení.

Následně se podíváme na některé církevní dokumenty, které se věnují zasvěcenému životu, a v nichž se píše o duchovním vedení či doprovázení. Předně půjde o dokument „*Vita consecrata*“¹¹² a „*Presbyterium ordinis*“¹¹³.

A v závěru kapitoly prezentujeme metodu preventivního systému, podle které se uskutečňuje salesiánské duchovní doprovázení.

3.1 Cíle salesiánského poslání

Každý člověk má své cíle¹¹⁴, aspoň se to předpokládá, které motivují jeho jednání. Podobně i cíle salesiánského poslání motivují salesiány pro duchovní

¹¹⁰ Hlavní představený salesiánů dává na každý rok celé salesiánské rodině myšlenku, které má usměrňovat její činnost a uvažování.

¹¹¹ Srov. ACG 406, *Pane, rádi bychom viděli Ježíše*.

¹¹² Dokument, ve kterém Jan Pavel II. píše o zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě.

¹¹³ Dokument II. Vatikánského koncilu o službě a životě kněží.

¹¹⁴ Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 11-22.

doprovázení mladých. Posláním a cílem Společnosti sv. Františka Saleského je napodobovat apoštolátní program svého zakladatele „být v Církvi znamením a nositeli Boží lásky mladým¹¹⁵, zvláště těm nejchudším“¹¹⁶. Být znamením Boží lásky k mladým klade požadavek na osobní vztah s Bohem. Být nositeli Boží lásky k mladým znamená ukazovat jim lásku a dobrotu Boha. Toto poslání určuje smysl salesiánské existence a v naplňování tohoto cíle salesiáni nalézají své posvěcení. Z výzkumu, který dělal Libor Všetula pro svou diplomovou práci, zabývající se salesiánskou identitou, jasně vyplývá, že „salesiánské poslání je pro salesiány základním pilířem jejich salesiánské identity“.¹¹⁷

3.2 Duchovní doprovázení v salesiánských dokumentech

23. generální kapitula,¹¹⁸ s tématem „Výchova mládeže k víře“¹¹⁹, rozvíjí cíl salesiánského poslání a vede salesiánskou rodinu na „cestu výchovy k víře“.¹²⁰ Ze situace mládeže vyvstávají důležité otázky: Co pro mládež znamená Bůh? Jaký vliv má víra v jejich životě? Jak zapojit salesiánské poslání vychovatelů k víře do doby nových poměrů? Z těchto otázek a okolností vzniklo a rozšířilo se přání kapituly jít opět cestou víry společně s mladými. Je tedy třeba vytvořit cestu přiměřenou mládeži a uvažovat o typu člověka, který je schopen doprovázet druhé.¹²¹ Kapitula, kromě jiných prvků, vybízí salesiánské provincie k typicky salesiánskému stylu osobního doprovázení, totiž ke konvergentnímu souboru prvků, které přispívají ke křesťanskému dospívání. A do těchto prvků patří i umění duchovního doprovázení a osobního dialogu, ve kterém byl Don Bosko neporovnatelný mistr.¹²²

¹¹⁵ Srov. Stanovy, čl. 14.

¹¹⁶ Srov. Stanovy, čl. 2.

¹¹⁷ VŠETULA, L. *Identita salesiána kněze*, s. 77.

¹¹⁸ Generální kapitula je shromáždění zástupců celé salesiánské kongregace (zpravidla jednou za šest let). Je nositelkou nejvyšší autority v kongregaci. Vynáší zákony, projednává nejdůležitější záležitosti a volí hlavního představeného a členy hlavní rady. (Srov. Stanovy, čl. 146-155.)

¹¹⁹ Srov. *Výchova mládeže k víře: 23. všeobecná kapitula salesiánů Dona Boska*. Praha: Portál, 1992.

¹²⁰ Srov. Stanovy, čl. 34.

¹²¹ Srov. *Výchova mládeže k víře: 23. GK*, čl. 8,9,10.

¹²² Srov. Tamtéž, čl. 284,285.

Také v 25. generální kapitule se v praktických směrnících - které mají podpořit evangelní svědectví salesiánské komunity - píše o duchovním doprovázení, které je podstatné pro salesiánskou tradici.¹²³

V hesle na rok 2005, „Omladit tvář církve, jež je matkou naší víry“¹²⁴, se hlavní představený salesiánské společnosti zmiňuje o nutnosti evangelizace. Ta se uskutečňuje srdečným přijetím a osobním doprovázením, které otvírá druhé pro přijetí Boha.¹²⁵

V hesle na rok 2007, „Dejme se vést Boží láskou k životu“¹²⁶, Pascual Chávez připomíná hodnotu daru lidského života a rozvíjí humanismus sv. Františka Saleského, který nás přivádí k tomu, abychom si vážili, bránili a rozvíjeli všechno dobré v životě lidí. Vyzývá salesiánskou rodinu k doprovázení osob, aby opět získaly lásku k životu, a aby se mohly zapojit do společnosti. Podněcuje k doprovázení lidí při osobním hledání vztahu k Bohu ve stylu jednoduchého, radostného a pozitivního a lidem přiměřeného křesťanského života.¹²⁷

V hesle na rok 2008, „Vychovávejme srdcem Dona Boska k všestrannému rozvoji života mladých“¹²⁸, se skrývá pastorační láska a obraz srdcí, které jsme si už představili v kapitole o Františku Saleském. Je zde představena výchova, která je skutečnou duchovní zkušeností. Čerpá z „lásky Boha, jenž svou prozřetelností každého člověka předchází, svou přítomností provází a zachraňuje tím, že mu dává život.“¹²⁹ Ukazuje se zde na duchovní doprovázení, které se uskutečňuje skrze výchovu pomocí preventivního systému.

V listě „Přeplav se do Makedonie a Pomoz nám!“¹³⁰, ve kterém 9. nástupce Dona Boska představuje salesiánské dílo v severní Evropě¹³¹, také předkládá

¹²³ Srov. *Salesiáni a laici: 24. GK*, čl. 31.

¹²⁴ Srov. ACG 388, *Omladit tvář církve, jež je matkou naší víry*.

¹²⁵ Srov. Tamtéž, s. 19.

¹²⁶ Srov. ACG 396, *Dejme se vést Boží láskou k životu*.

¹²⁷ Srov. Tamtéž, s. 18.

¹²⁸ Srov. ACG 400, *Vychovávejme srdcem Dona Boska*.

¹²⁹ Stanovy, čl. 20.

¹³⁰ Srov. ACG 389, *Přeplav se do Makedonie a pomoz nám!*.

¹³¹ Rakousko, Belgie a Holandsko, Česká Republika, Chorvatsko, Evropa Východ, Velká Británie, Německo, Irsko a Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko.

několik výzev pro budoucnost. Tento apel má také souvislost s duchovním doprovázením:

1. Horlivě prožívat „Da mihi animas, cetera tolle“¹³² – učinit z evangelizace prioritu a nabízet mladým lidem cesty víry, osobní doprovázení a školy modlitby.
2. Vytvářet komunity, které rozvíjí „rodinný život“.
3. Obnovit a prohloubit duchovní život, aby salesiáni byli schopni mladým lidem hovořit o Bohu a zprostředkovat jim setkání s ním.¹³³

Salesiánské heslo „Dej mi duše, ostatní si vezmi“ se stalo tématem poslední 26. generální kapituly, která si klade za cíl opět probudit srdce každého salesiána, aby získal inspiraci, motivaci a energii k uskutečňování salesiánského poslání („sláva Boží a spása duše“).¹³⁴ Jako pro Dona Boska byl tento biblický verš (Gn 14, 21)¹³⁵ podstatou duchovní zkušenosti, tedy že toužil jedině po spáse duší, tak má také dnes vyjadřovat touhu každého salesiána po spáse duší¹³⁶, po tom, aby se člověku život vydařil. Jde o vyjádření duchovního doprovázení na cestě do nebe.

¹³² „Dej mi duše, ostatní si vezmi (ponech)“.

¹³³ Srov. ACG 389, *Přeplov se do Makedonie a pomoz nám!*, s. 39-41.

¹³⁴ Srov. ACG 394, *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26.GK*, s. 5.

¹³⁵ „Da mihi animas, cetera tolle“ = „Dej mi lidi, a jmění si ponech.“ Je to žádost krále Sodomy k Abramovi. Don Bosko tento biblický verš čte vlastním způsobem. Je pro něj alegorií a modlitbou. Slovo *animas* (duše) zde označuje osoby, konkrétně chlapce, s nimiž pracuje a na které pohlíží z hlediska jejich konečné spásy. *Cetera tolle* znamená vzdání se všeho ve smyslu apoštolátní askeze. Tato odpoutanost je pro Dona Boska stavem duše, nezbytným pro absolutní svobodu a disponibilitu, kterou apoštolát vyžaduje. (srov. ACG 394, *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26. GK*, s. 9.)

¹³⁶ V současném jazyce bychom mohli říci, že touhou každého salesiána má být to, aby se **život vydařil** (=spása duší). Takto uvádějí svůj cíl práce němečtí salesiáni ve svých dokumentech. (Srov. KAPLÁNEK, M. *Exercicie pro salesiány*, s. 6)

Také čeští salesiáni převzali tento výraz a ve „*Výchovně pastoračním projektu provincie 2007*“ uvádějí, že jako následovníci Dona Boska chtějí pomáhat druhým v tom, aby se jim život vydařil. (Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007 (VPPP 2007)*, s. 3.)

Tento výraz vyjadřuje salesiánskou zásadu, která vnímá člověka integrálně – jako celek. Salesiáni nechtějí jen duchovní růst, ani jim nejde jen o vyřešení sociálních problémů. Chtějí celkový rozvoj člověka. A jako křesťané nechtějí zapomínat na duchovní stránku. Chtějí pomáhat lidem, aby prožili naplněný život, a aby jejich životní cesta vedla do cíle – slovy Dona Boska – do nebe.

Také v biblické terminologii je možno najít podobné vyjádření. Spásu duše lze chápat jako dobrý život, zachránit svůj život. (Viz. Komentář Mullins k Markovu evangeliu Mk 3,1-6. Ježíš uzdravuje člověka v sobotu. Ježíš se ptá: je zákonem dovoleno v sobotu dělat dobro nebo zlo.

I když mladí lidé mají různé potřeby a žijí v různých prostředích, mají citlivost k velkým životním hodnotám, lásce, svobodě, vztahům.¹³⁷ V jejich životech se však vyskytují i mnohé obtíže (pluralismus, individualismus, zážitek...). Proto je nutné vidět jejich potřeby a očekávání a zároveň si uvědomovat překážky a hrozby, se kterými se setkávají.¹³⁸ Mladí hledají kvalitu života a při hledání smyslu života vyžadují doprovázení ze strany dospělých, kteří by jim naslouchali, chápali je a byli schopni jim poskytnout orientaci.¹³⁹

Ježíš Kristus byl obsahem pastoračního programu církve jak v minulosti, tak je i na začátku třetího tisíciletí (Žd 13,8). Tento program je však nutné převést do reality současné kultury světa, aby Kristova radostná zvěst pronikla k lidem. To předpokládá zkušené průvodce na cestě duchovního života. Pascual Chavez vybízí salesiány, aby se stali duchovními průvodci skrze pedagogiku svatosti.¹⁴⁰ Tím se salesiánské komunity stanou „školy modlitby, duchovního vedení a doprovázení.“¹⁴¹

V závěrečném dokumentu 26. generální kapituly se vyzývá k převzetí duchovního a pastoračního programu Dona Boska „Da mihi animas, cetera tolle“. 26. GK se především obrací na každého salesiána, který přijal dar salesiánského povolání, aby měl intenzivní a hluboký duchovní život, aby byl s mladými, aby byl odvážný v doprovázení druhých k Bohu, aby v rodinné atmosféře a s radostí prožíval bratrský život.¹⁴²

Po duchovním doprovázení v širším slova smyslu se kapitula zmiňuje také o duchovním doprovázení v užším smyslu. Jde především o doprovázení kandidátů salesiánského zasvěceného života. Mluví se o tom, že duchovní doprovázení je jedním z podstatných prvků podpory povolání. „Doprovázet

A v druhé paralelní větě vysvětluje význam tohoto spojení: „život zachránit nebo zabít“ – „Duši spasit či zabít.“ Srov. MULLINS, M. *The Gospel of Mark*, s. 110-111.)

¹³⁷ Srov. Kapitola 1.3.1. Mládež v Čechách a její hodnoty.

¹³⁸ Srov. ACG 394, *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26. GK*, s. 10.

¹³⁹ Srov. Tamtéž, s. 11.

¹⁴⁰ Srov. ACG 379, *Drazí salesiáni, buďte svatí*, s. 3-39.

Ke svatosti vybízí také LG, čl. 40 – universální cesta svatosti, nebo Jan Pavel II., *Novo millennio ineunte*, čl. 31.

¹⁴¹ Srov. ACG 394, *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26. GK*, s. 15.

¹⁴² Srov. ACG 401, *Da mihi animas cetera tolle: závěrečný dokument 26. GK*, s. 5.

znamená pomáhat mladým lidem intenzivněji prožívat duchovní život, vyzkoušet vhodné způsoby apoštolátu a život v komunitě, poznat kongregaci, ověřovat motivace a aktivovat dynamiky vedoucí k rozhodování.¹⁴³ Dále dokument vypovídá, že při duchovním doprovázení se někdy ukazuje nedostatečná připravenost salesiánů.¹⁴⁴ Proto se klade důraz na odpovědnost každého salesiána, aby si uvědomil, že každý mladý člověk má poslání od Boha, a že on má člověku pomáhat s jeho objevováním.¹⁴⁵ A ať je ochotný k duchovnímu doprovázení a zároveň se snaží na ně připravovat.¹⁴⁶ K této výzvě se ve svém proslavu připojuje také Benedikt XVI., který salesiánům připomíná, že jednou z jejich priorit má být péče o formaci svých členů, že se nemají spokojit s prostředností, že mají podporovat duchovní doprovázení a v trvalé formaci zajišťovat výchovné a pastorační vzdělávání.¹⁴⁷

3.3 Podstata a priority salesiánské práce

Na otázku po podstatě a prioritách salesiánské práce v ČR odpovídají tři provinciální dokumenty české provincie, které jsou vzájemně provázané, následovně:

1. „*Organický projekt provincie 2007*“¹⁴⁸ (OPP 2007) – představuje odpověď na otázku: KAM salesiáni směřují.
2. „*Výchovně pastorační projekt provincie 2007*“¹⁴⁹ (VPPP 2007) – tvoří odpověď na otázku: JAK dosáhnout salesiánského poslání.
3. „*Formační projekt Provincie*“¹⁵⁰ (FPP) – prezentuje odpověď na otázku: KDO uskutečňuje a pokračuje v díle Dona Boska.

¹⁴³ Tamtéž, s. 29. (čl. 54).

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž, s. 31 (čl. 58).

¹⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 33 (čl. 66).

¹⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 34 (čl. 70).

¹⁴⁷ Srov. ACG 401a, *Da mihi animas cetera tolle: přílohy 26. GK*, s. 31.

¹⁴⁸ Srov. *Organický projekt provincie 2007 (OPP 2007)*. Praha: Salesiánská provincie, 2007.

¹⁴⁹ Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007 (VPPP 2007)*. Praha: Salesiánská provincie, 2007.

¹⁵⁰ Srov. *Formační projekt provincie 2009 (FPP 2009)*. Praha: Salesiánská provincie, 2009.

V OPP 2007 se vyznačují priority, mezi něž patří *evangelizace* (citlivost k vnímání projevů spirituality v životě mladého člověka), *pastorace povolání* (pomocí doprovázení pomáhat mladému člověku najít jeho místo v životě) a *formace a další vzdělávání*.¹⁵¹

Ve VPPP 2007, který naznačuje základní linii pro další směřování a styl salesiánské práce, se mluví o přítomnosti 4 prvků v každém salesiánském programu: domov, farnost, škola a hřiště. Tomu také odpovídají činnosti, které salesiáni používají: pastorace, výchova, evangelizace a katecheze, sociální práce. Základem salesiánské práce je tedy pastorační činnost - zvyšování kvality života člověka ve všech rozměrech jeho osobnosti (integrální rozvoj člověka) – zakořeněná v křesťanských hodnotách a v evangelizaci.¹⁵² A jedním z konkrétních příkladů uskutečňování evangelizace je duchovní doprovázení, které se snaží odkrýt a zakořenit evangelium do každé oblasti života člověka. Prvořadým zájmem duchovního doprovázení je kontemplativní¹⁵³ pozornost vůči bázeň vzbuzujícímu Božímu působení v lidském životě a nacházení uzdravujícího hlasu Ducha svatého v událostech reálného života.¹⁵⁴

Ve FPP jsou popsány některé reálné kroky na cestě, která vede k přiblížení se ideálního profilu každého salesiána. Kromě jiných se zde zmiňuje potřeba salesiána, který mládeži odvážně nabízí náročné ideály, včetně poznávání Krista, který se učí mladé lidi duchovně doprovázet, a který hledá a vychovává nové spolupracovníky a poskytuje jim doprovázení a duchovní zázemí.¹⁵⁵

¹⁵¹ Srov. *OPP 2007*, s. 6-8.

¹⁵² Srov. *VPPP 2007*, s. 10.

¹⁵³ Kontemplativní (rozjímavé, přemýšlivé) naslouchání má schopnost prostoupit veškerou povrchní nesoustředěnost a dosáhnout hluboké podstaty a pramene všech duchovních věcí. Ve své nejrozvinutější formě je uvolněné, bdělé a svobodné od předsudků a obav.

¹⁵⁴ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 1.

Tento přístup také odlišuje duchovní doprovázení od psychoterapie a poradenství. Je pravda, že se obě pole vzájemně překrývají, a že sdílejí surový materiál lidských životů, traumat a dalších pokřivujících zkušeností. Ale rozdíl je v tom, že duchovní vedení se primárně nezabývá řešením negativních lidských problémů a dilemat, potížemi, schopností se přizpůsobit, či dokonce otázkami jako zoufání, strach, hněv nebo úzkost.

¹⁵⁵ Srov. *FPP*, s. 5.

Ve všech dokumentech se mluví o duchovním doprovázení a o vzájemné pomoci. Z toho plyne, že nabídka duchovního doprovázení má své místo v salesiánském způsobu života.

3.4 Duchovní doprovázení v papežských dokumentech a dokumentech magisteria

V apoštolské adhortaci Jana Pavla II. *O zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě*¹⁵⁶, se jako vhodný prostředek pro podporu zasvěceného povolání nabízí *duchovní doprovázení*. Má přispět k přátelství s Bohem a rozvíjet osobní odpověď lásky vůči Pánu, aby se povolané osoby staly opravdovými učedníky Krista.¹⁵⁷ Ty, kdo se stali učedníky a dali se na cestu svatosti, má zvláště v období formace nebo jiných významných životních okamžicích doprovázet duchovní průvodce.¹⁵⁸

Všichni, kteří si vybírají zasvěcený život, se stávají zvláštními činiteli v onom hledání Boha, které zneklidňuje lidské srdce a přivádí ho k různým formám askeze a spirituality. Tak zasvěcené osoby vydávají svědectví o hledání Boha, které je protějškem egocentrismu a smyslovosti. „Proto je povinností zasvěcených osob, aby ochotně nabízely přijetí a duchovní doprovázení těm, kdo se na ně obracejí, protože žízňují po Bohu a touží dosáhnout v životě naplnění toho, k čemu je vede víra.“¹⁵⁹

II. Vatikánský koncil přinesl vnímání církve jako Božího lidu¹⁶⁰, ve kterém má kněz službu Božímu slovu, službu vysluhování svátostí - zvláště Eucharistie a službu vedení Božího lidu.¹⁶¹ Kněz se tak představuje jako průvodce a vychovatel Božího lidu. To znamená, že kněžím, jako vychovatelům ve víře, přísluší se osobně nebo prostřednictvím jiných postarat, aby v Duchu svatém vedli

¹⁵⁶ Srov. *Vita Consecrata*. Praha: Zvon, 1996.

¹⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 79 (čl. 64).

¹⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 117 (čl. 95).

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 127 (čl. 103).

¹⁶⁰ Srov. LG, čl. 9.

¹⁶¹ Srov. *Presbyterorum ordinis (PO)*, čl. 4-6.

jednotlivé věřící k upřímné a účinné lásce, kterou nás Kristus vysvobodil, a tak aby si každý uvědomil ve světle evangelia své vlastní povolání.¹⁶²

3.5 Preventivní systém – konkrétní metoda duchovního doprovázení

I když se v salesiánských dokumentech často o duchovním doprovázení píše, není vždy jasné těm, kdo se ujali úkolu duchovního doprovázení, jak duchovní doprovázení v salesiánském stylu konkrétně realizovat. Dotazují se na konkrétní způsob salesiánského doprovázení. V následujícím oddíle se proto pokusíme na tento požadavek odpovědět poukazem na preventivní systém, který se chápe jako program spirituality.

Preventivní systém stojí na třech pilířích - rozumu, náboženství a laskavosti, které se navzájem prolínají. V nich se nalézá obsahová náplň a metoda pro duchovní doprovázení.¹⁶³ Duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě se realizuje metodou preventivního systému. Uskutečňuje se pomocí výchovy.¹⁶⁴ V tomto kontextu je důležité, aby každý salesián pracující jako duchovní průvodce a vychovatel udržoval ve své činnosti živý vztah k Bohu a byl jako Don Bosko „kontemplativní v činnosti“.¹⁶⁵

Preventivní systém vyzývá každého salesiána, aby rozvíjel sympatický, přátelský a holistický přístup jak k výchově obecně, tak obzvlášť také k duchovnímu doprovázení. Takový přístup k duchovnímu doprovázení směřuje k vytvoření prostředí (prostředí domova), které „tahá ven“ (educere) to nejlepší

¹⁶² Srov. PO, čl. 6.

¹⁶³ Srov. *Výchova mládeže k víře: 23. GK*, čl. 158.

¹⁶⁴ Pedagogický slovník definuje výchovu jako proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujičícím jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností. (Srov. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 257.)

Salesiáni se snaží podle vzoru Dona Boska vychovat „poctivé občany a dobré křesťany“. (Srov. Stanovy, čl. 31)

¹⁶⁵ Srov. Stanovy, čl. 12; (Také v modlitbě k Panně Marii, kterou se salesiáni modlí, je vyjádřena prosba o „kontemplaci v činnosti“: „... Učitelko Dona Boska, uč také nás jeho ctnostem, **především stálému spojení s Bohem**,“ – Srov. *V rozhovoru s Pánem: Knížka modliteb*, s. 23.)

z doprovázené osoby. Přispívá každé osobě v rozvíjení takového způsobu života, který pěstuje to, co je dobré, zdravé, tvořivé, radostné a život povznášející. Salesiánské duchovní doprovázení, stejně jako salesiánský přístup k výchově obecně, chápe, že duchovní život (spiritualita), apoštolské poslání (pastorace) a výchovný styl (pedagogika) jsou tři mezi sebou se ovlivňující prvky. Sjednocuje je pastorační láska, která pohání veškerou salesiánskou existenci „být znamením a nositeli Boží lásky mladým“.¹⁶⁶

Preventivní systém vychází z „bodu přístupného k dobrému“ a všechno sází na to, co je pozitivní, na zdroje a možnosti života a dobra, které byly každému člověku vrozeny, a které dostal do života jako dar. Tento bod vytváří „Archimédův“ bod v preventivním systému, s jehož pomocí chce v člověku vzbudit vůli k dobru.¹⁶⁷

3.5.1 Rozum – v kontextu duchovního doprovázení

Pojem rozum v preventivním systému a v kontextu duchovního doprovázení v salesiánské spiritualitě ukazuje, že u kořene doprovázení je zdravý křesťanský humanismus. Zdůrazňuje hodnotu jednotlivce, osobního svědomí, lidské přirozenosti a kultury, práce a široké škály lidských hodnot, které tvoří ryzí křesťanský a náboženský život ve světě.¹⁶⁸ Duchovní doprovázení je tedy založeno na rozumnosti¹⁶⁹ neboli na hledání dobrých důvodů a motivů, na moudrosti, vyváženosti a rozvaze, jak se ke každému zachovat vzhledem k jeho silám a možnostem. Vždy má před sebou konkrétního člověka se jménem a příjmením, s jeho životní situací a životními rytmy.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 12.

¹⁶⁷ Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 142.

¹⁶⁸ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 7.

¹⁶⁹ V době Bona Boska mělo slovo rozumnost tento význam: Když dva lidé si potřebují něco vyjasnit, říkáme, že spolu diskutují, že vedou dialog. V kraji Dona Boska se říkalo, že „rozumají“, mudrují. Rozumnost neznamenala jen si povídat, ale více a živě diskutovat. Dnes bychom použili slovo konfrontovat. Slovo rozumnost má v duchovním doprovázení ještě hlubší význam, ale jeho počátkem a základním vymezením zůstane dialog mezi průvodcem a doprovázejícím. To odmítá pojetí, že doprovázející má vždy pravdu. Při doprovázení jde o společné hledání nejlepšího řešení. (srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 16-17; Srov. *Salesiáni a Laici: 24. GK*, čl. 100.)

¹⁷⁰ Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 143-144.

Toto klíčové slovo vyzývá salesiánského duchovního průvodce a vychovatele, aby měl zdravé a reálné porozumění lidské existenci ve světě, a aby měl zdravé pochopení, které je osvobozené od toho, co Jan Pavel II. nazýval „ideologickým nadměrným zjednodušováním“¹⁷¹.

3.5.2 Náboženství – v kontextu duchovního doprovázení

Náboženství je základem pro uskutečňování preventivního systému a je zároveň i pevným podstavcem, na kterém stojí duchovní doprovázení. Je v něm obsažena „výchovná láska“, která pramení z pochopení, že Ježíš zemřel pro spásu všech (Kor 5,14).¹⁷²

Termín „náboženství“ ukazuje, že Don Boskova pedagogika výchovy a doprovázení byla v podstatě transcendentní. Pro Bona Boska byl správný a zralý muž zároveň věřící občan. Proto jeho základním cílem bylo vychovat „dobrého křesťana a poctivého občana“. A náboženství bylo perspektivou, které vedlo k tomuto cíli a na cestu svatosti.¹⁷³ Jde o náboženství, které se opírá o zbožný humanismus sv. Františka Saleského. On se od Boha naučil laskavosti, dobrotě, trpělivosti a odpuštění, a také poznal, že se lze stát svatými za každých podmínek života a v každém věku. Sv. Dominik Savio¹⁷⁴ to pochopil velmi dobře, a proto říkal: „Svatost pro nás znamená být hodně veselí“.¹⁷⁵

V preventivním systému jde o náboženství, které dává důvody (smysl) života, je rozumné a nikoli bigotní, obřadnické, utlačující nebo deprimující. Jde o náboženství lidové a jednoduché, vyjadřující lásku k Bohu a k bližnímu, kterému se přičítá dlouhé a nesrozumitelné liturgie. Náboženství v duchovním doprovázení podle preventivního systému je náboženství „radostné zvěsti“,

¹⁷¹ Srov. JAN PAVEL II., *Iuvenum Patris*, čl. 10.

¹⁷² Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 150.

¹⁷³ Srov. JAN PAVEL II., *Iuvenum Patris*, čl. 11.

¹⁷⁴ Dominik Savio se narodil 2. dubna 1842 v Itálii. Ve dvanácti letech se setkává s Donem Boskem, který se pro něj stal duchovním průvodcem. Je osloven Don Boskovým ideálem „da mihi animas“ (dej mi duše) a chce zachránit duše všech. V patnácti letech vážně onemocní a 9. března 1857 umírá. Papež Pius XII. ho 12. června 1954 prohlásil za svatého.

¹⁷⁵ Srov. BOSCO; NANNI. *Dej mi duše*, s. 150-151.

evangelia, blahoslavenství, Ježíše, který nazývá své učedníky nikoli služebníky, ale přáteli.

3.5.3 Laskavost – v kontextu duchovního doprovázení

Rozum a náboženství se spojují s třetím bodem v preventivním systému a tím je laskavost, tedy inteligentní výchovná láska. Duchovní vůdce, který jde cestou laskavosti, rozvíjí způsob pozorného vnímání událostí v životě druhého. Děje se to způsobem, v němž má prioritu osobní kvalita vztahu. Je to kvalita vyznačující se hlubokým a vědomým zájmem, který je schopný odložit stranou moc, autoritu a rozdílnosti zakořeněné v často nepřiznaných silách hegemonie (nadvlády). Laskavost vyzývá salesiánského duchovního vůdce, aby přemýšlel o svých názorech a chování, zda nevědomky neposuzuje druhého. Rozpoznání těchto sil je jádrem salesiánského zdůrazňování „rodinného ducha“. Tak laskavost tvoří (modeluje) kvalitu setkání při duchovním doprovázení.¹⁷⁶

Don Bosko používal termín „rodinný duch“ k definování správného druhu vztahu mezi doprovázejícím a doprovázeným. Zkušenosti ho přesvědčily, že bez důvěrného vztahu (srdečného přátelství) není možné ukázat lásku. Protože pokud se ve vztahu neobjevuje láska (laskavost), pak nemůže nastat důvěra, která je nepostradatelná pro úspěšné duchovní doprovázení.¹⁷⁷ Proto v *Dopise z Říma*¹⁷⁸, kde Jan Bosko píše hlavně o významu laskavosti, zdůrazňuje, že důležité je nejen to „aby chlapci byli milováni, ale aby také sami chápali, že jsou milováni“.¹⁷⁹

Salesiánské duchovní doprovázení se proto neděje jen v určitém čase, který si třeba někdo určí pro „duchovní doprovázení“, ale pravý duchovní průvodce sdílí život mladých, zajímá se o jejich problémy, snaží se pochopit, jak vidí náš svět, účastní se jejich sportu, kulturních aktivit a jejich rozhovorů. Jako zralý (dospělý) a zodpovědný kamarád pro ně „načrtává“ způsoby a prostředky pro dělání dobra, je připravený zasahovat a řešit problémy, ukazovat kritéria, opravovat s rozumnou

¹⁷⁶ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 8.

¹⁷⁷ Srov. JAN PAVEL II., *Iuvenum Patris*, čl. 12.

¹⁷⁸ Srov. Stanovy: *Dopis z Říma*, s. 237-246.

¹⁷⁹ Srov. Stanovy: *Dopis z Říma*, s. 240.

a laskavou pevností jejich chybné názory (soudu) a chování. V této atmosféře duchovní průvodce či vychovatel není viděn jako „nadřizený nebo policajt“, ale jako „otec, bratr, kamarád“.¹⁸⁰

Laskavost (schopnost milující péče) leží v centru salesiánského duchovního doprovázení a dává mu pevný základ. Don Bosko po vzoru sv. Františka Saleského dělal všechno z lásky. Proto je laskavost středem salesiánského doprovázení, v němž jde o získání srdce druhého a přijímání člověka takového jaký je.¹⁸¹ Srdce zapálené láskou Boží může tutéž lásku zažehnout v srdci druhých. Vzorem nám může být sám Ježíš, který to ukázal při setkání s ženou přistiženou při cizoložství (J 8, 1-11), s ženou, která ho pomazala (L 7, 36-50) nebo s ženou u studny (J 4,4-26).¹⁸²

Stejně jako kdysi, i dnes se preventivní systém musí vynalézavě a tvořivě aktualizovat a přizpůsobovat době, místu, kultuře a konkrétním situacím. Preventivní systém vyžaduje přemýšlení, studium, přípravu, kompetenci, askezi, smysl pro komunitu, diskusi, opuštění vlastního narcismu. Každý, kdo chce uskutečnit preventivní systém, si musí přivlastnit Don Boskova slova „pro vás studuji, pro vás pracuji, pro vás žiji, pro vás jsem ochoten dát i život“.¹⁸³

3.6 Shrnutí

- Cílem salesiánského poslání je: „Být v církvi znamením a nositeli Boží lásky mladým, zvláště nejchudším“. To dává motivaci pro duchovní doprovázení.
- V salesiánských a církevních dokumentech se často píše o duchovním doprovázení, ať už přímo nebo nepřímo, ale už málo se pojednává o tom, co je pro ně specifické.

¹⁸⁰ Srov. JAN PAVEL II., *Juvenum Patris*, čl. 12.

¹⁸¹ Srov. Stanovy, čl. 41,52.

¹⁸² Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 10.

¹⁸³ Srov. BOSCO; NANNI. *Dej mi duše*, s. 145.

- V duchovním doprovázení podle preventivního systému jde předně o rozumnost, která ukazuje, že při duchovním doprovázení máme před sebou vždy konkrétního člověka s jeho životní situací. V duchovním doprovázení je důležitý dialog a společné hledání nejlepšího řešení. Zároveň jde o náboženství, které dává smysl životu a je radostnou zvěstí. A nakonec se duchovní doprovázení zakládá na laskavosti, která se projevuje dobrým vztahem.

4 Základní předpoklady a dovednosti pro duchovní doprovázení

Duchovní doprovázení není zaměstnáním. V církvi není ustanoven žádný úřad duchovního doprovázení. Jde o povolání, které je součástí člověka zabývající se službou druhým lidem. Člověk může toto povolání postupně získat na základě studia, životních zkušeností, jemu vlastních darů a schopností. Vyjmenovat pro tuto službu potřebné vlastnosti a dovednosti není proto snadné. Jak již bylo ale naznačeno v předchozích částech, hovoříme v souvislosti s duchovním doprovázením o některých základních předpokladech a dovednostech, které by duchovní doprovázející měl mít. Měl by je dále rozvíjet, aby se stával dobrým průvodcem na cestě k Bohu.

4.1 Víra a osobní vztah s Bohem

Kdo se chce stát duchovním doprovázejícím (průvodcem), musí k tomu mít především dar víry. Nejde přitom jen o pouhé rozumové přesvědčení. Jde o víru¹⁸⁴, která se týká celého člověka a která vidí svůj základ v Bohu. Je to víra, která odpovídá na Boží lásku a dobrotu.

¹⁸⁴ „Víra je božská ctnost, kterou věříme v Boha a ve všechno, co nám řekl a zjevil a co nám církev předkládá k věření, protože Bůh je pravda sama.“ (KKC- 1814).

Již v druhé kapitole jsme si řekli, že víra je podstatným prvkem pro duchovní doprovázení a že bez předpokladu víry se nemá cenu o duchovním doprovázení bavit. Tak také nutnou dispozicí pro duchovního rádce je jeho osobní vztah s Bohem. Předně jde o jeho vlastní zkušenost s Bohem, který komunikuje s člověkem. Z tohoto prožitku a vědomí pak vyrůstá předpoklad, že neexistuje člověk, s nímž by Bůh netoužil komunikovat.¹⁸⁵ Bůh věnuje člověku pozornost a naslouchá mu.¹⁸⁶ Má-li se však tento vztah rozvinout, musí také člověk věnovat pozornost Bohu. Nejde o složitou záležitost, ale také to někdy nemusí být snadné. Známe to často z vlastní zkušenosti, když někdy máme problém věnovat pozornost druhému člověku. A o to můžeme mít větší problém s nasloucháním neviditelnému Bohu.¹⁸⁷

Člověk nejčastěji vyjadřuje svoji pozornost a víru k Bohu skrze modlitbu.¹⁸⁸ Jde o zkušenost víry, naděje a lásky, která svědčí o tom, že Ježíš je spasitelem mým i celého světa a že mu chci odpovědět. Proto je důležité, aby duchovní doprovázející byl „mužem modlitby“ a měl vlastní zkušenost s modlitbou, ve které se odehrává setkání s Bohem. Neboť jak by doprovázející mohl pomoci někomu objevit Boha, když sám žije po celý čas bez modlitby? To je jakoby chtěl člověk, který žije na periferii, ukázat lidem jak se žije v centru města.

4.2 Schopnost naslouchat

Když se na doprovázejícího obrátí doprovázený s nějakým problémem, tak to u doprovázejícího často vyvolá reflexní pužení hledat řešení problému. Jakoby právě „expertní“ přemýšlení a rozhodování tvořilo jádro jeho role. Avšak

¹⁸⁵ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 142.

¹⁸⁶ Například k proroku Jeremiášovi Hospodin mluví: „Volej ke mně a odpovím ti. Chci ti oznámit veliké a nedostupné věci, které neznáš.“ (Jer 33, 3).

¹⁸⁷ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 61.

¹⁸⁸ „Tomáš Akvinský definuje modlitbu jako *vyjádření touhy člověka po Bohu*. Tím je modlitba víc než usebrání, víc než hygiena a kultura duše nebo pouhé psychologické „natankování“. V modlitbě pozoruje člověk sebe a svou situaci před Bohem a vzhledem k němu a z jeho hlediska. Modlitba je vydáním se na cestu k Bohu, *pozvednutím srdce k Bohu*, setkáním člověka s Bohem. Nejhlubší touhou člověka je sjednocení se s Bohem, tj. společenství a přátelství s ním. Modlitba je *rozhovor s Bohem*.“ (Srov. *Vyznání víry církve: překlad 1. dílu katolického katechismu pro dospělé*, s. 71.)

podstatou duchovního doprovázení, které zaručuje smysluplnost pomoci doprovázenému, i kdyby se nic dalšího nestalo, je naslouchání.¹⁸⁹ Naslouchání je jednou z nejpodstatnějších dovedností, kterou si duchovní doprovázení žádá.

Pro doprovázení v salesiánské spiritualitě má opravdové naslouchání preventivní význam, protože nám ukazuje způsob, jak pomáhat lidem a přivádět je blíže k Boží lásce v hloubi jejich duše. Opravdové naslouchání znamená věnovat nerozdělenou pozornost tomu, co člověk říká, ať už slovně nebo nonverbálně. Naslouchání znamená více než jen poslouchání toho, co daná osoba říká. Zatímco poslouchání zachycuje jen slova, která člověk říká, tak naslouchání zachycuje významy a pocity, které leží za těmito slovy. Laskavé a pozorné naslouchání je elementární dovedností v salesiánském (ale i v jakémkoli jiném) duchovním doprovázení.¹⁹⁰

Naslouchání neznamena pasivní mlčení. Jde o aktivní proces, ve kterém naslouchající pozorně sleduje, co druhý říká, a nesnaží se do rozhovoru vnášet vlastní názory, rady a komentáře.¹⁹¹

Podle nedávných výzkumů v oblasti poradenství existuje deset obecných charakteristik, které ukazují, že člověk naslouchá:

1. Dívá se na mě, když hovořím.
2. Dotazuje se, aby si vyjasnil to, co mu říkám.
3. Ukazuje zájem tím, že se ptá, jak se cítím.
4. Opakuje nějaké věci, které říkám.
5. Nespěchá na mě.
6. Je připravený a ovládá své emoce.
7. Odpovídá s pokyvováním hlavy, úsměvem nebo zamračením.
8. Věnuje pozornost.
9. Nepřerušuje mě.
10. Zůstává u tématu, dokud nedokončím své myšlenky.¹⁹²

¹⁸⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 112.

¹⁹⁰ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 11-12.

¹⁹¹ Srov. KOPŘIVA, *Lidský vztah jako součást profese*, s. 113.

¹⁹² Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 12.

Z těchto charakteristik pak vyplývají úkoly, ve kterých se lze cvičit, aby se doprovázející učil dovednosti naslouchání. To znamená, že ponechá stranou všechny vlastní konflikty a předsudky a soustředí se na to, co mu druhý říká. Učí se používat svoje smysly, aby odkryl poselství, které se skrývá v tónu hlasu, držení těla, gestech, výrazu tváře a dalších nonverbálních projevech. Učí se poznávat, jakou roli hrají pocity¹⁹³, které bývají ústředním prvkem rozhovoru. Cvičí se vyčkávat v momentech ticha, kdy doprovázený přemýšlí a znovu si dává dohromady myšlenky, které by vyjádřil apod.

Dobrý duchovní doprovázející vždy naslouchá s pokorou a je si vědom, že se stále učí. Protože špatné a přehnané pojetí sebe ze strany doprovázejícího vede obvykle k nekvalitnímu naslouchání, které je komplikováno nepoznanými problémy, jenž si duchovní doprovázený nechce připustit.¹⁹⁴

Naučit se „slyšet“ i to, co je vyřčeno nepřímou nebo nonverbálně doprovázejícímu pomáhá k hlubšímu poznání doprovázené osoby. Už od Freudovy¹⁹⁵ éry chápeme, že naše vědomí a to o čem dokážeme hovořit, tvoří pouze vrcholek ledovce naší osoby.¹⁹⁶ A k objevování tohoto ledovce přispívají i různé druhy naslouchání.

¹⁹³ „Citové zabarvení vnímané skutečnosti v současnosti nebo v minulosti. Každý psychický obsah (představa, vjem) či proces (myšlení, vzpomínka) má citové zabarvení. Dle W. Wundta má každý pocit tři dvojice protikladů: libost či nelibost, napětí či uvolnění, vzruch či uklidnění.“ (HARTL; HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, s. 410.)

¹⁹⁴ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 21.

Sebepřijetí je výchozím bodem duchovní cesty. „Duše dosáhne skutečné jednoty s Bohem teprve v okamžiku, kdy je skutečně spojena sama se sebou“. Takto to vyjádřila Juliána z Norwiche v 14. století. (Srov. STINISSEN, W. *Terapie Duchem: o duchovním vedení a pastoraci*, s. 49.)

¹⁹⁵ Zikmund Freud (1856-1939), česko - rakouský lékař a psychiatr a zakladatel psychoanalýzy. Vztah mezi vědomými a nevědomými částmi duševního života ilustruje na srovnání s ledovcem v moři: neviditelný, nevědomý podíl je mnohem větší než vědomý a viditelný; určuje těžiště, druh a směr pohybu a tak i osud ledovce. (Srov. KERN, H., MEHL, CH. a kol. *Přehled Psychologie*, s. 192.)

¹⁹⁶ Srov. STINISSEN, *Terapie Duchem: o duchovním vedení a pastoraci*, s. 55-56.

4.2.1 Jemné umění naslouchání

Umění naslouchat hraje klíčovou roli při duchovním doprovázení. Jde o schopnost, kterou si už přál od Boha král Šalamoun, když se ujal vlády a začal sloužit lidem jako král (1 Kr 3, 3-12). Poté, co se stal králem, tak se mu ve snu zjevil Hospodin s nabídkou jakéhokoli přání. Král Šalamoun si nepřál bohatství ani moc, ale chce vnímavé srdce, které dokáže rozeznat dobré a zlé. Doslova si žádá „slyšící“¹⁹⁷ srdce schopné naslouchat lidem a zároveň slyšet Boží hlas.¹⁹⁸ Také duchovní doprovázející by měl být schopný naslouchat. To znamená, aby měl rozumné, moudré a laskavé srdce, které by dovedlo dobře rozlišovat.

Získat vnímavé srdce - v oblasti duchovního doprovázení umět naslouchat - znamená obrazně *probrat se ze spánku*, kdy se duchovní rádce (doprovázející) stává bdícím – bdělým člověkem. Této bdělosti se dosahuje tím, že doprovázející vnímá všemi smysly. Otevírá oči k vidění, otevírá uši k slyšení, doprovází člověka ke společenství s Bohem. Dále se snaží být pozorný v tom smyslu, že není zatížený předsudky a úzkostmi. Jde o to, aby doprovázející byl schopen přijímat i odlišné názory a neřídil se jen tím, co je pro něho příjemné či nepříjemné. Umět naslouchat znamená také dokázat nesoudit druhé („Nesud'te a nebudete souzeni.“ Mt 7,1) a být milosrdný („Bud'te milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.“ Lk 6,36). Z postoje nesouzení pak vyplývají důsledky, kterými jsou solidarita a otevřenost. K získání vnímavého srdce vede taktéž odpoutanost a svoboda od věcí, vztahů, zájmů, které by vedly k otroctví a vzdalovaly člověka od Boha.¹⁹⁹

Naslouchání je uměním s aktem soustředěného vědomí. Je třeba ho plně pochopit a ocenit jeho složitost. Je to zároveň volba, charismatický dar a dovednost, kterou je třeba rozvíjet. V duchovním doprovázení jde o činnost úmyslně zaměřenou na Boha, který žije a působí v hlubinách každého lidského příběhu. Takovéto naslouchání je hluboce duchovní a vyžaduje spolupráci

¹⁹⁷ V hebrejském textu 1 Kr 3,9 je použito participium slovesa „šm“ = slyšet.

¹⁹⁸ Srov. *Starý zákon: překlad s výkladem. Svazek 6 – Knihy královské, Druhá paralipomenon*, s. 39.

¹⁹⁹ Srov. SCHAUPP, K. *Doprovázení: na duchovní cestě*, s. 15-25.

s Duchem svatým²⁰⁰, protože v neposlední řadě je často těžké poznat, jaký vztah s Bohem druhý člověk skutečně má.²⁰¹

4.2.2 Empatické naslouchání a porozumění

Při kontaktu dvou lidí může docházet k dvojímu typu naslouchání, které se z vnějšího pohledu může zdát stejné. Rozdíl však je ve vnitřním postoji účastníků. Buď se setkají lidé, kteří „tlačí proti sobě“. To znamená, že se jejich diskuze podobá spíše soudnímu sporu, kde si každý chce prosadit svůj názor. Oba účastníci stojí proti sobě a každý je obrněn vůči druhému. Mezi nimi je bariéra. Druhý typ naslouchání nastává tehdy, kdy předmětem hovoru mohou být sice různá témata, ale účastníci jsou vůči sobě otevřeni. To znamená, že jsou zvědaví na to, co se děje uvnitř druhého, tlumí intenzitu hodnotících soudů a snaží se o nalezení pravdy. V tomto vnímavém kontaktu pak dochází k aktivnímu naslouchání.²⁰²

Aktivní (nebo empatické) naslouchání tedy vede k přesnějšímu porozumění druhého. A co se tím myslí, co znamená „rozumět lidem“? V duchovním doprovázení nejde o to správně odhadnout, co od daného člověka čekat a jak s ním zacházet s ohledem na účel, jako to sledují například lidé při přijímacích pohovorech. V duchovním doprovázení mluvíme o porozumění jiného druhu. Porozuměním se myslí empatie²⁰³, schopnost vcítit se do druhého subjektu, do toho co se v duši druhého odehrává.²⁰⁴

²⁰⁰ Duch svatý je první, kdo v člověku probouzí víru a nový život, který spočívá v poznání Boha Otce a Ježíše Krista. (KKC 684); Sv. Pavel popisuje mimořádné dary Ducha jako schopnost dělat obyčejné věci neobyčejným způsobem. Pavel také chápe Ducha jako hnací sílu v životě každého věřícího. Nemá se dát vést tělem, ale Duchem (srov. Ga 5, 16-17) a přinášet ovoce Ducha: „Lásku, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrotu, věrnost, tichost a sebeovládání“ (Ga 5, 22-23). Tak Duch způsobuje otevřenost člověka pro Boha a otevřenost člověka vůči bližnímu. (Srov. *Vyznání víry církve: překlad 1. dílu katolického katechismu pro dospělé*, s. 168.)

²⁰¹ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 18-19.

²⁰² Srov. KOPŘIVA, *Lidský vztah jako součást profese*, s. 106.

²⁰³ Zde je důležité pochopit rozdíl mezi empatií a sympatií:

Sympatie: (Syn-pathos: *cítit s*) vyjadřuje blízkost pocitů nebo emocí; vyjadřuje, jak je jeden přitahován k druhému; vyjadřuje pocit, který obvykle charakterizuje přátelství.

Empatie: (En-pathos: *cítit v* nebo *zevnitř*) má složitější škálu významů s mnohem vědomějším a osobním tónem: označuje schopnost vstoupit do hloubky subjektivního světa druhého; identifikuje

Aktivní naslouchání, jak je chápáno v kontextu duchovního doprovázení, klade požadavek na doprovázejícího rozpoznat a pochopit čtyři důležité interaktivní prvky: slyšení, dávání pozornosti, porozumění a pamatování.

- **Slyšení:** je neselektivní psychologický proces, který je ovlivněn fyzickými faktory (např. hluk v pozadí, únava)
- **Pozornost:** je nutně selektivní, aktivní a psychologický proces. Je projevoována nonverbálními signály (např. oční kontakt, postojem těla), ale také zahrnuje úsilí o porozumění.
- **Porozumění:** zahrnuje interpretaci toho, co je slyšeno a vyžaduje mnoho dovedností (např. znalost doprovázeného a jeho sociální kontext, schopnost vytušit jeho hlavní problémy atd.)
- **Pamatování:** Schopnost odpovědět sice není součástí naslouchání, ale je důkazem, že jste naslouchali a pamatovali si, co bylo řečeno. Vhodná odpověď ukazuje, že posluchač slyšel, byl pozorný, porozuměl a zapamatoval si, co se mu druhý snažil sdělit.²⁰⁵

Empaticky naslouchat znamená snažit se porozumět zkušenosti druhé osoby nebo úhlu pohledu. To také znamená, že je důležité identifikovat některé klíčové výzvy pro empatii. Jsou to například sociálně kulturní rozdíly, rozdíly pohlaví, věkové rozdíly apod. Dále doprovázející musí mít na paměti klíčová témata jako: úcta k důstojnosti osoby druhého, úroveň emoční zralosti, zralá schopnost k přebírání zodpovědnosti, zkušenost Boha, modlitby atd.

Takovéto empatické naslouchání vytváří základ pro kontemplativní naslouchání.

se s vnitřní vztahovou strukturou druhého; označuje schopnost vstupovat do zkušenosti, kontemplovat ji z úhlu pohledu druhého, způsobu jeho vnímání a chápání, v jeho nebo její situaci.
Nemá v úmyslu zkušenost druhého interpretovat, ale objektivně ji pochopit.

²⁰⁴ Srov. KOPŘIVA, *Lidský vztah jako součást profese*, s. 107-109.

²⁰⁵ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 19.

4.2.3 Kontemplativní naslouchání a věnování pozornosti

Kontemplací v duchovním doprovázení nebudeme myslet mystickou kontemplací²⁰⁶, ale stav, kdy člověk přestává být zaujat svými zájmy a dovolí, aby jiná osoba, událost nebo předmět zaujaly jeho pozornost.²⁰⁷

V salesiánské tradici se kontempace chápe v sociálně angažovaném smyslu. Je to dynamický způsob přítomnosti ve světě. A Don Bosko je v tomto vzorem.²⁰⁸ Jeho kontempace označuje neustálé spojení s posvátnem v každodenním životě, dokonce i v jakkoli chaotickém. Jeho denní životní zkušenost – dýchání, jedení, pracování, modlení, žití i umírání – je způsob, jak se stát vnímavý pro Boha. To je cesta Dona Boska. On věří, že celý pozemský život je možný prožít ve spojení s Bohem, proto je pro něho život předmětem duchovního doprovázení.²⁰⁹ V praxi kontemplativního naslouchání duchovní doprovázející dává pozor pro „narození“²¹⁰ duchovního života. Napomáhá semínku *theosis*²¹¹ zapustit kořeny, vyklíčit a přinést plody proměněného života. Doprovázející tak slouží k rozkvětu něčeho²¹², co je dáno. Slouží k otevření se vztahu s Bohem, který se uskutečňuje v přítomném životě.

²⁰⁶ Mystická kontempace je činnost, která dochází jednoduchým úkonem poznání duchovní skutečnosti. V křesťanské mystice je její základ hledán v nauce víry o přebývání Boha v duši spravedlivého. Formulace učení, která je založena na textech sv. Jana a sv. Pavla (Jan 14-16 a Řím 8) je: „Bůh se skrze svou milost nachází v duši spravedlivého nejnějším a tajemným způsobem jako v chrámu, z toho vzniká vzájemná láska, takže duše je důvěrně přítomna v Bohu, Dar kontempace tedy v podstatě spočívá ve skutečnosti, že duše si je vědoma nadpřirozené Boží přítomnosti a jeho působení v sobě“. (Srov. FIORES, D. S; GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 407-408 .)

²⁰⁷ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 61-62.

²⁰⁸ Srov. Stanovy, čl. 12.

²⁰⁹ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 21.

²¹⁰ Doprovázejí se tak stává „porodním asistentem“. (Srov. GUENTHER, M. *Holy listening: the art of spiritual direction*, s. 84-112.)

²¹¹ Theosis = Zbožštění. Theosis poukazuje na dosažení podobnosti nebo jednoty s Bohem, což je konečný stupeň a cíl duchovního života. Je tím také vyjádřen smysl lidského života, ve kterém se má člověk stávat obrazem a podobou Boha. „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím...“ Gn 1, 27 (Zdroj WWW: <<http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=227>>. [online].[cit. 2010-02-25]).

²¹² Může to být touha po lásce (štěstí, transcendentnu), které je v každém člověku. Touha po spiritualitě. Tuto touhu po spiritualitě dokládají výzkumy sociologů - anglického Grace Dave a amerického Peter Berger - kteří navzdory představám z poloviny 90. let, kdy se mluvilo o „smrti“ náboženství, a že náboženské rituály už nemají své místo ve světě, tak opět na začátku

Doprovázející, jehož duchovní umění je formováno kontemplativním životem a kontemplativním nasloucháním, nevidí doprovázeného člověka z hlediska jeho problémů, krizí nebo selhání, nýbrž z hlediska toho, co brání v životě člověka setkání s Bohem.²¹³

Umění kontemplovat je třeba se učit. Doprovázející musí být schopen opustit svoje předsudky, které mu brání vidět nebo slyšet druhého člověka v jeho vlastní identitě. Pokud by si duchovní doprovázející zařadil doprovázeného do nějaké představy podle předchozích zkušeností, tak už ho nevnímá jako jedinečnou a originální osobu, ale zařazuje ho do své škatulky „zase nějaký Němec“; „zase další žena“; „zase nějaký hlupák“. Další obtíž, která doprovázejícímu brání dobře naslouchat, je jeho sklon dívat se spíše dovnitř než ven, být zaujat více sebou než starostmi někoho druhého. Soustředění se na sebe tedy kontemplaci ztěžuje a znemožňuje. Například naše pojetí modlitby mnohdy brání schopnosti naslouchat. Když slyšíme slova „modleme se“, automaticky skloníme hlavy a zavřeme oči a to nám brání se dívat kolem sebe a naslouchat.²¹⁴

Kontemplaci bychom mohli přirovnat k takovému věnování pozornosti druhému, kdy zapomínáme na sebe a věnujeme se jen předmětu kontempace. Každý už asi zažil svůj příklad kontemplativního postoje, aniž si to uvědomil. Je to například, když jsme zapáleni pro hru, pro čtení knihy nebo sledování filmu tak, že nás překvapilo, kolik času uteklo. A aby se duchovní doprovázející naučil umění kontemplovat, tak je právě prospěšné nejprve věnovat čas činnosti, která mu dělá radost a obnáší kontemplativní aspekt. Jde o jakoukoli receptivní (vnímavou) zkušenost, kdy člověk zapomíná na sebe a věnuje pozornost něčemu jinému.²¹⁵

třetího tisíciletí ukázali, že je zde touha lidí po duchovní zkušenosti. A že náboženství a rituály patří bytostně k osobě člověka i v současné postmoderní době. (Srov. ATTARD, F. *Salesian's meeting in Dublin*, [CD-ROM] 18. dubna 2009 [cit. 2010-02-15], 6-7minuta. Záznam je v osobním archivu studenta).

V křesťanském smyslu to je rozvíjení daru božského života, který člověk dostal při křtu.

²¹³ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 21-22.

²¹⁴ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 62.

²¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 63-67.

Kontemplativní naslouchání je podstatným prvkem duchovního doprovázení, které umožňuje naslouchat s „uchem na srdci“. To slouží k tomu, aby doprovázející více porozuměl druhému, a aby společně s doprovázeným objevoval Boha v jeho životě a nechával prostor pro působení Ducha svatého.

4.3 Schopnost rozlišování v duchovním doprovázení

Další důležitou schopností duchovního průvodce je rozlišování. Způsob lidské existence ve světě je tvořen obrovskou škálou lidských vlivů: jak biologických, morálních a spirituálních, tak také širokou řadou sociálních systémů jako je škola, rodina, náboženství, ale také ekonomickými a mnoha dalšími závislostmi. Zkušený doprovázející si uvědomuje, že pokud chce doprovázet, tak potřebuje spoustu různých přístupů.²¹⁶

Duchovní doprovázení do značné míry spočívá v pomoci rozhodování a rozlišování lidských tužeb. Každý v sobě zakouší tři mocné síly: touhu po moci, touhu po rozkoši a touhu po smyslu. Lidé, kteří nevědí jakým směrem se vydat, kteří ztratili svůj vnitřní kompas, ale mají touhu jít dál, potřebují někoho, kdo by jim pomohl. V duchovním doprovázení doprovázející pomáhá člověku naplnit touhu po Bohu (po smyslu, po transcendentnu) tím, že společně objevují Boží vůli²¹⁷ (smysl života).

Schopnost rozlišovat spočívá v základní rovině ve schopnosti rozeznávání rozdílů. Na jedné straně se to může zdát jednoduché, ale lidská zkušenost svědčí

²¹⁶ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 24.

²¹⁷ „Boží vůle“ je jedna z věcí, o kterou prosí věřící při modlitbě „Otče náš“ („Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.“). Je tím myšlena vůle Boha, „aby se všichni lidé zachránili a došli k poznání pravdy“ (1 Tm 2,4). A tuto vůli lze shrnout v jedno přikázání lásky: „Milujte se navzájem: jak jsem já (Ježíš) miloval vás, tak se navzájem milujte i vy“ (J 13,34). Srov. KKC 2822-2827.

O tom, že rozpoznat Boží vůli je možné, vypráví Ladislav Kubíček ve své knize „Vůle Boží: zbožná fráze?“. V knize nelze najít jednoduchou odpověď na otázku, co je ve vašem konkrétním životě vůlí Boží. Lze v ní však nalézt recept, jak se k odpovědi dostat. (Srov. KUBÍČEK, L. *Vůle Boží: zbožná fráze?*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.)

Stinissen uvádí dvě kritéria pro rozpoznání Boží vůle. 1, Bůh chce to, co *tobě* „sedí“, v čem se cítíš dobře. 2, Impuls nebo plán pocházející od Ducha svatého přináší pokoj. „Kéž mohu slyšet, co mluví Hospodin, Bůh: jistě mluví o pokoji pro svůj lid“. (Žl 85, 9). (Srov. STINISSEN, *Terapie Duchem: o duchovním vedení a pastoraci*, s. 90-95.)

o tom, že ne vždy je to jednoduchý a snadný proces. Příklad: „Jeden mnich přijde k druhému s otázkou: „Mám povinnost dávat vydělané peníze chudým. Má sestra je chudá. Jestliže jí dám almužnu, není to, jako by to byl jakýkoli jiný chudák?“ Druhý odpovídá: „Ne“. A bratr se ptá: „A proč?“ A druhý říká: „Protože krev je hustší než voda.“²¹⁸ V příkladu vidíme, že druhý mnich neuděluje napomenutí, ale jen odpovídá na otázku. Je si vědom rozdílu. A svojí odpovědí ukazuje tázajícímu, že zaměňuje dvě různé situace. Podobnému jednání učí Ježíš své učedníky, aby dokázali rozlišovat. Ukazoval to například při sporech s farizeji: spor o půst (Mk 2, 18-22), spor o sobotu (Mk 2, 23-28) nebo spor o daň císaři (Mk 12, 13-17). Ve všech příkladech Ježíš upozorňuje na rozdíly. Tak také duchovní doprovázející má mít schopnost rozlišovat.²¹⁹

4.4 Požadavek vztahu

Duchovní doprovázení je pomáhající profesí, ve které hraje podstatnou roli lidský vztah.²²⁰ Na dobrém pastoračním vztahu mezi doprovázejícím a doprovázeným je založen téměř celý úspěch duchovního doprovázení. Proto je žádoucí, aby doprovázející byl schopen normálních lidských vztahů, které si žádají jak blízkost, tak odstup. Takovou blízkost, která vede k důvěře a dává prostor k otevřenosti. Tím se pastorační vztah stává osobnější a živější. Na druhé straně však musí existovat také určitý odstup, který střeží svobodu člověka. Doprovázející nesmí poutat druhé na svou osobu a naopak nemůže dovolovat, aby se druhý vázal na něho. Jeho úkolem je přivádět druhé blíže k Bohu.²²¹

²¹⁸ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 121.

²¹⁹ Józef Augustyn uvádí čtyři etapy duchovního rozlišování při uskutečňování důležitého životního rozhodnutí: 1, shromažďování informací; 2, čas modlitby a reflexe; 3, analýza vnitřních hnutí; 4, rozhodnutí a potvrzení volby. (Srov. AUGUSTYN, J. *Vedení Bohem: praxe duchovního vedení*, s. 71-76.)

²²⁰ Kniha, která se zabývá lidskými vztahy v tzv. pomáhajících profesích, je kniha „Lidský vztah jako součást profese“. Zabývá se právě otázkou vztahů mezi lidmi, dává nahlédnout do krásy, do paradoxů a do problémů spojených s pomáhajícími povoláními, tedy i s duchovním doprovázením. (Srov. KOPŘIVA, *Lidský vztah jako součást profese*.)

²²¹ Srov. STINISSEN, *Terapie Duchem: o duchovním vedení a pastorači*, s. 31-35.

Při duchovním doprovázení může dojít také k situaci, kdy doprovázený podvědomě promítá svoje emoce na doprovázejícího nebo naopak. Duchovní průvodce by tedy také měl vědět, že při pastoračním vztahu může docházet k mechanismu přenosu a protipřenosu.²²² V duchovním doprovázení se však pravděpodobnost přenosu na doprovázejícího zmenšuje, protože hlavním předmětem, okolo něhož se vedou rozhovory, jsou zkušenosti s Bohem nebo s modlitbou. Proto by se měly přenosové reakce doprovázených odehrávat ve vztahu s Bohem, a ne ve vztahu s doprovázejícím. Přesto v průběhu duchovního doprovázení jsou přenosové reakce nevyhnutelné, neboť doprovázení mohou vnímat doprovázející jako nějakou autoritu a pak na ně reagují podle své minulé zkušenosti s autoritami apod.²²³ Jak se může doprovázející bránit před protipřenosovými reakcemi? Tím, že se bude občas zamýšlet nad svými procesy a pozorně si všimnout neobvyklých reakcí. K tomu mu může posloužit také kvalifikovaná supervize²²⁴, která mu umožní se zamýšlet nad tím, co dělá a proč to dělá.

V salesiánské tradici a duchovním doprovázení hraje vztah hlavní roli. Vztah takový, který vytváří rodinné prostředí a umožňuje používat metodu preventivního systému. Don Bosko svým blízkým, a zároveň tak salesiánům, ukazuje svůj život jako dar radostného a vlídného lidského vztahu. Je to vztah inspirovaný uměním Dobrého Pastýře (J 10, 1-18) a svatým Františkem Saleským. Je to vztah založený na lásce a vzájemném pochopení, není to vztah založený na věcech a penězích.²²⁵

²²² Jde o jev, na který především upozornil Freud. Zjistil, že pacienti na něho přenášeli nebo projektovali emoce, které například v dětství chovali ke svým rodičům. Tohoto přenosu pak využíval při léčbě svých pacientů, protože emoce, které se při tom dostávají ke slovu, mají kořeny v minulosti.

²²³ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 174-194.

²²⁴ Supervize je součástí odborné přípravy na určité povolání nebo je to metoda, kdy si v přátelské atmosféře sdělují lidé své poznatky z práce, kterou dělají, s cílem zlepšit svoji práci. (Srov. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 220)

V duchovním doprovázení supervize podporuje osobní růst a zdravý vývoj člověka, který se věnuje duchovnímu doprovázení. A pomáhá mu se stát duchovním doprovázejícím. (Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 195-212.

²²⁵ Srov. *Salesiáni a laici: 24. GK*, s. 68-69.

4.5 Požadavek na vzdělání a studia

Pro duchovního průvodce jsou také podstatné některé vědomosti. Proto má doprovázející za součást svého růstu přijmout i studium. Příprava pro duchovní doprovázení je mnohdy kombinací teologického vzdělání, psychologických perspektiv, rozlišovacích procesů a praktických dovedností.²²⁶ Duchovní průvodce nepotřebuje z těchto oborů doktoráty, ale také není dobré, když se spoléhá jen na pouhou osobní zkušenost nebo zdravý rozum. William A. Barry a William J. Connolly v knize „Praxe duchovního doprovázení“ se zaměřují na 4 body, ve kterých by se měl duchovní doprovázející vzdělávat:

- Studium Bible: Doprovázející by měl být seznámen s moderní biblistikou, aby chápal jednotlivé knihy tak, jak byly původně zamýšleny.
- Studium teologie: Je dobré, když doprovázející zná nauku církve a tak dokáže lépe vysvětlit některé náboženské pojmy.
- Studium dějin spirituality: Doprovázející by měl vědět, že Bůh se v dějinách projevoval různými způsoby. Znalost rozmanitosti křesťanské zkušenosti pomáhá překročit osobní pohledy a otevírá tak prostor pro širší zkušenost s Bohem.
- Studium moderní psychologie: Nejde o to, aby doprovázející provozoval psychoterapii, ale aby měl povědomí o psychologii.²²⁷

Musíme si uvědomit, že duchovní doprovázející nejsou učitelé, kteří by chtěli jen předat nějaké informace. Dobré znalosti a osobní zkušenost jim pomohou vyložit věci tak, aby doprovázení byli více schopni vnímat „skutečného“ Boha. Stát se duchovním průvodcem je celoživotní proces, je to dobrodružství, které nemá konce.

4.6 Shrnutí

- Duchovní doprovázení není zaměstnáním, ale je spíše povoláním, které je součástí člověka zabývající se službou druhým lidem.

²²⁶ Srov. FINNEGAN, *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, s. 8.

²²⁷ Srov. BARRY; CONNOLLY, *Praxe duchovního doprovázení*, s. 150-152.

- K základním předpokladům pro duchovní doprovázení patří víra a osobní vztah s Bohem. Člověk by měl mít vlastní zkušenost s Bohem, který s ním komunikuje.
- Pro duchovní doprovázení je velice důležitá schopnost naslouchání, které vede k lepšímu porozumění druhému člověku. Posloucháním člověk zachycuje jen slova, ale nasloucháním zachycuje významy a pocity, které leží za vyslovenými i nevyslovenými slovy.
- Duchovní průvodce by měl mít schopnost rozlišovat. To v nejjednodušší formě znamená mít talent k schopnosti rozeznávat rozdíly.
- Duchovní doprovázející by měl být schopen normálních lidských vztahů a měl by si být vědom možnosti přenosu a protipřenosu.
- Protože duchovní doprovázení je mnohdy kombinací teologického vzdělání, psychologických perspektiv, rozlišovacích procesů a praktických dovedností, tak by doprovázející měl mít určité vědomosti, které svým dalším studiem prohlubuje.

5 Uskutečňování duchovního doprovázení v salesiánské spiritualitě v českých poměrech

Z dosud reflektovaného vyplývá, že určitý způsob duchovního doprovázení bytostně patří k salesiánské spiritualitě. Předně to vyplývá z poslání a cílů této společnosti a ze spirituality jejího zakladatele. Dá se tedy očekávat, že v činnostech, kterým se salesiáni věnují, se uskutečňuje duchovní doprovázení v širším nebo užším smyslu.

Největšími oblastmi práce, kterým se salesiáni v České republice věnují, jsou v současnosti pastorační práce ve farnostech a oblast volnočasových programů ve střediscích mládeže.²²⁸ Pro uskutečňování této salesiánské činnosti a práce, tedy

²²⁸ Srov. OPP 2007, s. 5.

i duchovního doprovázení, je důležitá pastorační zkušenost Dona Boska, kterou získal ve své první oratoři na Valdocku.²²⁹ Je to zkušenost oratoře, která byla pro chlapce otevřeným domovem, farností zprostředkující evangelium, školou připravující na život a hřištěm, kde potkávali přátele a žili v radosti.²³⁰ Tato „valdocká“ zkušenost se stala kritériem pro všechny činnosti a práce, kterými salesiáni uskutečňují své poslání.²³¹ Proto by se i praxe duchovního doprovázení měla uskutečňovat pomocí preventivního systému, do kterého se promítají čtyři kritéria „valdocké“ oratoře: domov, škola, farnost, hřiště. Salesián, který se věnuje duchovnímu doprovázení, se tak na základě těchto čtyř oblastí stává „hostitelem“, „učitelem“, „duchovním porodním asistentem“ a „trenérem“. Tato povolání, která představují a zastupují zkušenost první oratoře, mohou v praxi symbolicky vyjadřovat to, co vystihuje duchovního průvodce v salesiánské spiritualitě.

5.1 Duchovní doprovázející jako „hostitel“

Co symbolizuje „hostitel“? V praxi salesiánského doprovázení představuje osobu, která se snaží vytvořit prostředí domova.

Přirovnáme-li náš život k cestě, tak je dobré se čas od času zastavit v nějakém domě, kde přijmeme péči hostitele, který nám dočasně poskytne dům jako místo pro odpočinek a občerstvení.²³² Tak už Abrahám nabídl vodu třem mužům, kteří cestovali okolo jeho stanu, aby si umyli prach ze svých nohou, občerstvili se a odpočinuli si (Gn 18,1-5). I v dnešní době najdeme kolem cest a na dálnicích restaurace „McDonald“, abychom se mohli zastavit a posilnit.

Na duchovní cestě je to podobné. Na „cestě k Bohu“, která může být dlouhá a která někdy vede i pouští, je dobré se zastavit a využít duchovní pohostinnosti. Duchovní doprovázející je hostitel, který dává. Není to terapeut (ačkoli zná mnoho o lidském vývoji a patologiích a je schopný dávat doporučení, když jsou žádány), ale je poskytovatel pohostinnosti. A ti, kterým nabízí péči, nejsou

²²⁹ Valdoko je území ve městě Turín. Je to místo, kde Jan Bosko založil své dílo.

²³⁰ Stanovy, čl. 40.

²³¹ Srov. Tamtéž, čl. 40.

²³² Srov. GUENTHER, *Holy listening: the art of spiritual Direction*. s. 8.

pacienti nebo klienti, ale cestovatelé, kteří odbočili stranou a na chvíli se zastavili.²³³

Domov (pohostinnost) v salesiánském duchovním doprovázení znamená pozvání do místa (komunity, oratoře, farnosti ...), které nabízí bezpečí a úkryt a alespoň na malý okamžik se stává domovem pro hosty.²³⁴ Je to příležitost pro vyprávění příběhů, kde smích i slzy jsou možné a kde se duchovní průvodce v podobě hostitele snaží občerstvit „duchovní žízeň“ příchozích. Duchovní doprovázející tak také napodobuje Ježíše, který se u studny setkal se Samaritánkou, a který jí nabídl duchovní pohostinnost (Jan 4, 7-26).

5.2 Duchovní doprovázející jako „učitel“

Co duchovní doprovázející učí? Předně je třeba připomenout, že duchovní doprovázející je současně žák a učitel, který se učí rozlišovat. Co se stalo? Jak se Bůh projevuje v osobním životě? Jaký je to příběh? Jak Duch svatý pracuje v životě osob? První krok v rozlišování je vnímání. Zde doprovázející může sloužit jako učitel, který jemně upozorňuje na znamení, která jsou současně ukrytá i zřejmá. Druhým krokem v rozlišování je dělání rozhodnutí. Zde doprovázející pomáhá doprovázenému, pomocí povzbuzování a různých příkladů, dodat důvěru k jeho vlastnímu rozhodnutí.²³⁵ Cílem učitele je uschopnit druhého udělat jeho vlastní objev nebo zjištění. Člověku, který má hlad, neprospějí tím, že mu dám rybu, ale nejlépe tím, že ho naučím, jak chytat ryby. To je úkol učitele, naučit ho dělat vlastní rozhodnutí.

Velkým vzorem a modelem pro všechny učitele, a jistě i pro duchovního doprovázejícího jako učitele, je sám Ježíš. V evangeliích je snad 40 odkazů na něho jako na učitele.²³⁶ Jedním z největších paradigmat pro duchovní doprovázení

²³³ Srov. Tamtéž, s. 6-41.

²³⁴ Srov. Stanovy, čl. 56.

Španěle tuto pohostinnost půvabně vyjadřují spojením: „mi casa es tu casa“ (můj dům je tvůj dům).

²³⁵ Srov. GUENTHER, *Holy listening: the art of spiritual Direction*, s. 43-45.

²³⁶ Ježíš učí jako ten, kdo má autoritu (Mt 7,29; Mk 1,22). Učí jak na předvídatelných místech (jako je chrám či synagoga), tak také učí při večeři nebo když je na cestě. Používá různé metody

je příběh v Markově evangeliu o bohatém muži. Tento muž se ptá Ježíše na otázku, která je zásadní i pro duchovní doprovázení: „Učiteli dobrý, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?“ (Mk 10,17). Žadatel hledá učitele, aby mu dal odpověď na otázku, na kterou si nedokáže sám odpovědět. Proto oslovuje Ježíše „dobrý učiteli“. Tím chce navázat dobrý vztah a vzbudit Ježíšův zájem o otázku, která mu leží hluboko v srdci. Ježíš dává mladíkovi odpověď, která však tazatele neuspokojuje. Proto na něj Ježíš pohlédl s láskou a řekl mu pravdu²³⁷: „Prodej všechno, co máš, rozdej chudým a budeš mít poklad v nebi.“ (Mk 10,21)

Duchovní doprovázející v salesiánské spiritualitě napodobuje učitele, který pomáhá žákovi objevit určité zákonitosti nebo principy. Napodobuje Ježíšův příklad a pomáhá doprovázenému objevit a definovat jeho vztah k Bohu.

5.3 Duchovní doprovázející jako „porodní asistent“

Toto přirovnání symbolizuje, že při duchovním doprovázení jde o znovuzrození (narození) nového duchovního života. Duchovní doprovázející se tak obrazně řečeno stává „porodním asistentem“. Jako porodní asistent pomáhá při přechodu z těla matky do vnějšího světa, tak duchovní doprovázející pomáhá při vstupu do nového duchovního života. Pro velké množství paralel mezi fyzickým a duchovním narozením lze použít toto přirovnání. Porodní asistenti pracují v intimních oblastech. Je to vztah důvěry a vzájemného respektu. Dělají věci „s“ a ne „za“ osobu dávající život. Vidí jasněji to, co doprovázený nebo rodička nemohou vidět. Znají fáze „zrození“ nového života, apod.²³⁸

(příběhy, podobenství, otázky), používá viditelné věci (když říká farizeům, aby mu ukázali minci – Mt 22, 19-21). Učí také nepřimo a v tichosti (příběh s ženou, která se dopustila cizoložství – J 8,3-9) atd.

²³⁷ Jedním z nejtěžších úkolů duchovního doprovázení je mluvit pravdu v lásce. („Buďme pravdiví v lásce, ať ve všem dorůstáme v Krista. On je hlava, z něho roste celé tělo, pevně spojené kloubly navzájem se podpírajícími, a buduje se v lásce podle toho, jak je každé části dáno.“ (Ef 4, 15-16).

²³⁸ Srov. GUENTHER, *Holy listening: the art of spiritual Direction*, s. 89-90.

V Bibli, která je také knihou o víře, se často vypráví o těhotenství a narození, o novém životě, který dává nový směr a proměnu.²³⁹ Fakt vtělení je v centru víry a není překvapením, že náš jazyk zbožnosti je naplněn obrazy o dávání života. Ježíš v rozhovoru s Nikodémem (J 3, 1-21) používá také obraz znovunarození a říká: „Nenarodí-li se kdo znovu, nemůže spatřit království Boží“ (J 3, 3). V tomto příběhu můžeme vidět ironii a humor. Dva učící se muži diskutují o logistice rození, jak zopakovat viditelně neopakovatelnou zkušenost. Nikodém jako Marie volá s překvapením: Jak se to může stát? A Ježíš odpovídá, že se musí narodit z vody a z Ducha²⁴⁰, aby mohl vejít do nebe, a aby mohl uvěřit v Boha. Problém nedorozumění je v tom, že Nikodém si představuje fyzický porod, zatímco Ježíš mluví o duchovním porodu (o narození víry). Ježíš tak mluví o dimenzi představující svátost křtu s jeho očišťující silou a darováním Ducha. To uschopňuje každého být znovu naroden z „vody a z Ducha“. Toto znovunarození pak umožňuje lidem vidět a vstoupit do Božího království.²⁴¹

V salesiánské praxi duchovního doprovázení jde o pomoc při „znovuzrození“ vztahu s Bohem. Toto doprovázení se hlavně uskutečňuje v prostředí, které je ve „valdocké“ oratoři označeno slovem „farnost“. Salesiáni pracující v tomto prostředí se tak v určitém smyslu stávají „porodními asistenty“, kteří přispívají k duchovnímu růstu.

²³⁹ Vzpomeňme na Hagar (Gn 16,1-15); Sáru, která se smála nad představou jejího mateřství (Gn 18,1-15); Ráchel, která plakala pro svoje dítě; Chana, jejíž horlivá modlitba za dítě byla hodnocena jako opilost (1S 1-20). A nakonec velké tajemství vtělení Božího syna. (Lk 1, 26-38).

Mateřské a rodící obrazy s příběhy o zázračném narození se stávají součástí náboženského svědomí tak, že ustupují do pozadí a stávají se určitým druhem duchovní cesty. Být „znovu naroden“ má charismatický a beztělesný význam.

²⁴⁰ Voda v Janově evangeliu je hlavně symbolem životodárné síly Ducha. Také voda a Duch mohou mít dvojí označení pro stejnou skutečnost. Voda je také používána jako symbol pokání, lítosti (změny smýšlení). Nové narození skrze životodárnou sílu vody a Ducha má asociace v biblické tradici s očišťováním a čištěním – Srov. Ez 36, 23-29. (Srov. MULLINS, M. *The Gospel of John*, s. 137-138.)

²⁴¹ Srov. MULLINS, *The Gospel of John*, s. 136-141.

Duchovní porodní asistent však musí být pokorný stejně jako praktický a být si vědom své identity a role v rodícím se dramatu. Neboť pravým duchovním doprovázejícím je Duch svatý.²⁴²

5.4 Duchovní doprovázející jako „trenér“

Jelikož „hřiště“ tvoří jednu z podstatných rovin salesiánské činnosti, tak jsme si vypůjčili i jeden termín ze sportovního prostředí, abychom takto označili duchovního doprovázejícího, který se snaží rozvinout schopnosti doprovázených na „hřišti“ duchovního života. Tím termínem je slovo „trenér“.²⁴³

Trenér pomáhá vedenému, aby si uvědomil, co skutečně chce ve svém životě a profesi dosáhnout. Pomáhá mu podnítit změnu v jeho životě, provází a podporuje ho na cestě k vytyčenému cíli. Podobně se i duchovní průvodce dostává do role trenéra, který doprovází člověka na jeho duchovní cestě, na jeho vztahu s Bohem. Člověk, který se rozhodne rozvíjet svůj vztah s Bohem, může mít dobrou vůli, ale občas se u něho projeví lenost, kterou charakterizuje věta: „Mně se nechce!“. A právě v tomto okamžiku přichází role duchovního průvodce jako trenéra, který pomáhá, dává motivaci a dobrý příklad k překonávání osobní lenosti, aby doprovázející dosáhl svého cíle a přemohl svou lenost. „Trenér“ má povzbuzovat²⁴⁴ a dodávat odvalu, aby doprovázený nebyl smutný ze svého neúspěchu, ale aby měl stálou naději v budoucnosti. Nejlepší motivací je však osobní příklad trenéra. Často se totiž nedoceňuje to, že se člověk učí a roste napodobováním druhých nebo starších v prostředí, ve kterém se zrovna nachází. Pokud by například „trenér“ říkal doprovázejícímu, že náš vztah k Bohu se může

²⁴² Srov. GUENTHER, *Holy listening: the art of spiritual Direction*, s. 111.

²⁴³ Pojem trenér se běžně využívá v řadě kontextů, a označuje konkrétní povolání s dlouhou tradicí. V českém prostředí je výraz trenér vztahován téměř výhradně ke sportovní edukaci, i když původní anglický termín „*trainer*“ má v anglicky mluvících zemích poněkud širší využití. Trenér připravuje někoho vykonávat speciální práci nebo činnost. (Srov. MARTINEC, D. *Krizově intervenční kompetence trenéra*, s. 7.)

²⁴⁴ Povzbuzování a hledání v člověku toho nejlepšího je charakteristickým rysem pro výchovný styl Dona Boska. „Don Bosko vyzývá, aby doprovázející na mladé nehleděli z výšky, ale žili mezi nimi. Aby pozorovali způsob jejich bytí, respektovali a přijímali je jako Boží děti, aby na ně měli čas a rozuměli způsobu jejich života a konání, aby poznali jejich touhy a pocity, jejich náklonnosti a to, co mají rádi.“ (Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*, s. 141.)

projevovat i v postojích a gestech našeho těla, ale sám se podle toho neřídil, tak doprovázející brzy pozná „kvalitu“ svého trenéra. Šťastný „trenér“ je „živým evangeliem“ pro mladé. Když nevyzařuje vnitřní pokoj a radost, jeho řeči o živém Bohu jsou nevěrohodné.

Biblickým příkladem duchovního „trenéra“ může být například Élí, který se věnoval mladému Samuelovi a dohlížel na něj při kněžské službě Hospodinu. Élí učí Samuela naslouchat Hospodinu (srov. 1 S 3, 1-21). Nebo v evangeliích často sám Ježíš „trénuje“ své apoštoly ve víře. Po utišení bouře jim říká: „Proč jste tak ustrašení? Ještě nemáte víru?“ (Mk 4, 40). Když apoštolové uvidí Ježíše kráčet po moři a jsou celý vystrašení, tak jim říká: „Vzchopte se, já jsem to, nebojte se!“ (Mk 6, 50).

5.5 Oblasti, kde se uskutečňuje duchovní doprovázení

Všechny tyto čtyři postavy, „hostitel“, „učitel“, „porodní asistent“ a „trenér“, se mají promítat do salesiána, animátora či člověka, který chce ve své práci napodobovat Dona Boska ve službě duchovního doprovázení. Tyto „postavy“, naplněné *pastorační láskou*²⁴⁵, se snaží ke své činnosti využít metodu *preventivního systému*²⁴⁶ a *předpoklady pro duchovní doprovázení*²⁴⁷, aby nabídly nebo pomohly doprovázenému k rozvoji jeho duchovní stránky.²⁴⁸ Tak vzniká ideální obraz člověka pro duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě.

Jako jsme viděli v životě Dona Boska, že jeho doprovázení se odehrávalo v jeho každodenním životě,²⁴⁹ a že se při svém pedagogickém působení vždy

²⁴⁵ Základním prvkem spirituality dona Boska je pastorační láska. (Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 90-94.). Don Bosko vyšel z obrazu srdcí, které užíval sv. František Saleský. (Srov. Kapitola 2.4.3.1. Svět srdcí: František Saleský; a kapitolu 2.4.3.2. Propojení Františka Saleského a Dona Boska.)

²⁴⁶ Srov. Kapitola 3.5. Preventivní systém.

²⁴⁷ Srov. Kapitola 4. Základní předpoklady a dovednosti pro duchovní doprovázení.

²⁴⁸ Srov. Kapitola 2. Duchovní doprovázení.

²⁴⁹ Srov. Kapitola 2.4.2.1. Jan Bosko – zkušenost doprovázeného. Kapitola 2.4.2.2. Jan Bosko – zkušenost doprovázejícího.

snažil vnímat potřeby daného dějinného okamžiku,²⁵⁰ tak i dnes se salesiáni snaží najít potřeby mladých lidí v současné kultuře.²⁵¹ Proto si v následující části představíme několik oblastí, kde by dnes salesiáni měli uskutečňovat své salesiánské duchovní doprovázení. Velká část salesiánské práce se odehrává v rámci volnočasových aktivit ve střediscích mládeže nebo v pastorači ve farnostech. Tento charakteristický typ děl, kdy je na jednom místě farnost a středisko, v současnosti nejvíce vyjadřuje salesiánskou přítomnost v České republice. Aktivity v těchto dílech se snaží reagovat na kulturní, sociální a náboženskou situaci ve společnosti a dosáhnout integrálního rozvoje mladého člověka včetně jeho duchovní dimenze.²⁵² Pavel Tichý, ředitel Salesiánského střediska mládeže v Brně, potvrzuje tento směr, když říká: „Všechny aktivity jsou prostředkem, který má pomoci uskutečňovat základní poslání salesiánů. Být mezi mladými pro ně, pomáhat v jejich vlastním růstu a rozvíjení jejich vztahu k Bohu.“²⁵³ Duchovní doprovázení se tak uskutečňuje - v širším či užším smyslu - ve všech salesiánských činnostech, v nichž se salesiáni věnují výchově a evangelizaci mládeže. Předně se odehrává:

- Ve střediscích mládeže a farnostech, kde salesiáni působí (v Praze, Brně, Zlíně, Ostravě, Českých Budějovicích, Plzni, Teplicích).
- V programech zaměřených na osobní rozvoj a pastorači povolání (Exercicie, duchovní obnovy, rozlišování životního povolání, orientační dny pro školy, vzdělávací programy, aspirantát apod.).²⁵⁴

²⁵⁰ Rada, kterou dal Jan Bosko svým spolupracovníkům v roce 1883 byla pro něho samého principem neustálé činnosti: „Je třeba znát naši dobu a přizpůsobit se.“ (Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 130.)

²⁵¹ Salesiánské poslání vyžaduje, aby doprovázející byli těsně spjati se světem a jeho dějinami. Salesiáni jsou otevření vůči kulturám zemí, kde působí, snaží se jim porozumět a přijmout jejich hodnoty, aby do nich vtělili evangelní zvěst. (Srov. Stanovy, čl. 7; Srov. GS, čl. 1)

²⁵² Aktivity v jednotlivých dílech, které se snaží odpovídat na konkrétní situaci v daném místě, jsou uspořádány ve „Výchovně pastoračním projektu komunit“. (Srov. „Výchovně pastorační projekt komunity v Praze – Kobylisy“. [online] . [cit. 2010-03-06]. Dostupné na WWW: <terezicka.sdb.beta.vizus.cz/res/data/272/030965.doc>.

²⁵³ TICHÝ, P. Pomáháme mladým v jejich růstu a hledání Boha. *Katolický týdeník*, 2009, roč. 20, č. 51-52, s. 13.

²⁵⁴ Srov. *VPP 2007*, s. 10-12.

5.5.1 Střediska mládeže a farnosti

Ve střediscích mládeže se salesiáni snaží nabídnout mladým lidem plnohodnotné využití volného času. Hlavním cílem je výchova v širokém slova smyslu a evangelizace, která se uskutečňuje i skrze duchovní doprovázení. V tomto prostředí se odehrává spíše duchovní doprovázení v širším slova smyslu, protože většina účastníků pochází z prostředí, kde nemají zkušenost s náboženstvím. Proto se doprovázení děje nepřímým způsobem pomocí osobního svědectví a výchovy uskutečňované prostřednictvím preventivního systému. Roli duchovních průvodců tu přebírají salesiáni, animátoři, zaměstnanci a dobrovolníci, kteří se snaží o integrální výchovu dětí a mládeže.

Mladí lidé mnohdy žijí ve světě, který oslavuje klamné a lákavé vzory, které nedávají a ani nejsou schopny dát smysl životu. Jsou sužováni vnitřní prázdnotou, kterou naplňují konzumismem, zábavou (zážitkem), sexem nebo drogami. To však uspokojuje jen jejich přítomný okamžik a nenaplňuje jejich životní touhy a potřeby.²⁵⁵ A právě v těchto situacích může zaznívat evangelium Boha, přítele života. To je úkol duchovních doprovázejících v salesiánských oratořích, aby se kromě ostatních aspektů výchovy, pokoušeli nabídnout mladým bohatství duchovního života, a tak vyplnili vnitřní prázdnotu každého člověka.²⁵⁶ Život je cestou k osobní realizaci, která zahrnuje nejen ekonomickou, materiální nebo společenskou činnost, ale i pokrok v duchovním životě. Nové generace potřebují v duchovních průvodcích najít skutečné „učitele, porodní asistenty, hostitele a trenéry života“.

Druhou velkou oblastí, kde salesiáni uskutečňují své poslání, jsou farnosti.²⁵⁷ V salesiánských farnostech se už více realizuje duchovní doprovázení v užším smyslu, protože lidé, kteří sem přicházejí, mají určitý vztah s Bohem a chtějí tento

²⁵⁵ Srov. Kapitola 1.2.3. Touha po zážitku a konzumu.

²⁵⁶ Srov. ACG 396, *Dejme se vést Boží láskou k životu*, s. 21.

VPPP 2007 potvrzuje tento program duchovního doprovázení, když konstatuje: Salesiánská střediska mládeže se snaží probudit a prohloubit touhu mladých po životě a vztazích, nabízí cestu výchovy k víře, která je přizpůsobená realitě konkrétního mladého člověka a která je citlivá na ekumenickou a mezináboženskou realitu, ve které mladý člověk žije. (srov. VPP 2007, s. 26.)

²⁵⁷ V současné době salesiáni zajišťují duchovní zprávu asi v 70. farnostech (srov. VPPP 2007, s. 31.)

vztah rozvíjet. Už z vlastní definice farnosti - jako společenství křesťanů, které je svěřené do pastorační péče faráři, který o ně pečuje²⁵⁸ - vyplývá, že je to místo a prostor, kde se prohlubuje vztah s Bohem.

Salesiánská farnost je animována řeholní komunitou. Proto se všichni salesiáni stávají duchovními průvodci lidí, kteří v dané farnosti žijí. Od salesiánů se očekává, že budou „profesionálové“ ve službě doprovázení na cestě víry. V těchto farnostech jde o zpřítomnění „oratoriánského“ modelu Dona Boska. To znamená, že pastorační styl - ve kterém je obsaženo také duchovní doprovázení - je ovlivněn pedagogikou preventivního systému (rozumu, náboženství a laskavosti) a kritérii „valdocké“ oratoře (domovem, školou, farností a hřištěm).²⁵⁹

5.5.2 Specifické programy, programy zaměřené na osobní rozvoj nebo pastorační povolání

Specifické programy, programy zaměřené na osobní rozvoj nebo pastorační povolání jsou programy, které probíhají v určité oblasti salesiánské práce, nebo jen příležitostně v podobě víkendových nebo prázdninových akcí, nebo v rámci přípravy na salesiánské povolání. V určité podobě je zde možné zažít zkušenost s duchovním doprovázením. Jsou to např.: duchovní obnovy²⁶⁰, Program „Střecha“²⁶¹, tábory a pobytové akce – „chaloupky“²⁶², Setkání se salesiány²⁶³, Salesiánská škola animátorů²⁶⁴, „Come In“²⁶⁵, a další.

²⁵⁸ Srov. CIC, kán. 515.

²⁵⁹ Srov. *VPPP 2007*, s. 31.

²⁶⁰ Duchovní obnovy jsou nedílnou součástí salesiánské činnosti a nabízejí možnost se zastavit, modlit se, duchovní rozhovor nebo slavit svátost smíření. (Srov. Duchovní obnovy [online], [2010-03-07], Dostupné na WWW: <<http://mladez.sdb.cz/obnovy/>>.)

²⁶¹ Srov. Střecha – centrum pomoci dětem, mládeži a rodině. [online], [2010-03-07], Dostupné na WWW: <<http://www.sdbplzen.cz/duchovni-poradenstvi/>>.

²⁶² Slovo „chaloupky“ označuje v českém salesiánském prostředí křesťanský tábor pořádaný v salesiánském duchu. Cílem chaloupky je vytvořit prostředí domova, aby se zde účastníci cítili přijati. Dalším cílem je prohloubit prožívání víry ve společenství a tím hlouběji poznat a následovat Krista. (Srov. VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky*, s. 11. 57.)

²⁶³ „Setkání se salesiány“ je název programu pro mladé muže, kteří chtějí poznat Salesiánský způsob života. (Srov. Setkání se salesiány, [online], [2010-03-07], Dostupné na WWW: <<http://mladez.sdb.cz/sss/>>.)

²⁶⁴ „Salesiánská škola animátorů“ je tříletý formační a vzdělávací program pro mladé salesiánské spolupracovníky (Srov. Salesiánská škola animátorů, [online], [2010-03-07], Dostupné na WWW: <<http://mladez.sdb.cz/animatori-informace/>>.)

V období „počáteční formace“²⁶⁶ salesiánského povolání roli duchovních doprovázejících hrají formátoři a ředitelé jednotlivých domů nebo komunit. Snaží se být duchovními průvodci a pomáhat druhým uskutečňovat jejich osobní povolání.²⁶⁷

Některé komunity také nabízejí mladým mužům možnost prožít několik týdnů nebo roků v salesiánském prostředí, aby mohli poznat styl a život řeholníků. Nabízejí tak pomoc v orientaci povolání, kde se kromě lidského, intelektuálního a výchovně pastoračního rozměru snaží podpořit i duchovní dimenzi člověka skrze duchovní doprovázení.²⁶⁸

V této práci se nebudeme podrobně zabývat jednotlivými programy, ve kterých se uskutečňuje duchovní doprovázení, protože všechny programy by zasluhovaly svůj přístup a následný výzkum, který by ukázal, jak se teorie potkává s reálnou praxí duchovního doprovázení. To by mohlo být předmětem další diplomové práce. V této diplomové práci se spokojíme s teoretickým nastíněním praxe duchovního doprovázení, které ukazuje, v jakých oblastech by se mělo salesiánské duchovní doprovázení vyskytovat. Ve všech těchto programech salesián skrze osobní vztahy, nabídky programů, podnětů k uvažování, zážitků společenství, přátelství a skrze **duchovní doprovázení** pomáhá mladým objevovat, že jejich život má smysl, a že nejlepší smysl dává Kristus.²⁶⁹

²⁶⁵ V první kapitole této práce jsme si představili, že jednou z největších změn v životě mladé generace je tzv. fenomén prodlouženého mládí. A právě program „Come In“ je reakcí na tuto skutečnost a nabízí pro mladé muže od 17 do 30 let doprovázení v této důležité životní fázi, kdy si člověk klade otázky po smyslu svého života a po oboru svého povolání. „Come In“ je cyklus čtyř podnětných setkání, která napomáhají k rozhodnutí svého povolání a k hlubšímu vztahu s Bohem. Tento program nabízí duchovní doprovázení v užším smyslu, protože předpokladem pro tento kurz je osobní touha účastníka sdílet s ostatními hledání svého povolání a Boha. (Srov. „Come in“ [online], [2010-03-06], Dostupné na WWW: <<http://mladez.sdb.cz/come-in/>>.)

²⁶⁶ Období přednoviciátu, noviciátu, postnoviciátu, asistence, studentátu. (Srov. *FPP 2009*, s. 8-15.)

²⁶⁷ Srov. Stanovy, čl. 55.

²⁶⁸ Srov. *Aspirantát: manuál Salesiánské provincie Praha*, Praha: Salesiánská provincie, 2009, s. 8-9.

²⁶⁹ Srov. *FPP 2009*, s. 3.

5.6 Dva extrémy duchovního doprovázení v praxi

Musíme říci, že jsme si uvedli ideál duchovního doprovázení v salesiánské spiritualitě, který by se měl uskutečňovat jak ve střediscích mládeže, tak ve farnostech, tak i v programech zaměřených na osobní rozvoj a pastorační povolání. Praxe duchovního doprovázení se vždy děje na základě toho, jací lidé pracují v dané oblasti. To někdy vede k dvojznačné situaci reality. Duchovní doprovázení se buď vůbec neuskutečňuje, protože komunitní, organizační a globální práce pohlcují všechnu energii, a už žádná nezbyvá na praxi duchovního doprovázení. Nebo se duchovní doprovázení dělá takovou formou, že se stává neúčinné a odporuje své podstatě: „Je těžkopádné a neplodné; stále se opakuje a je pro všechny stejné; dělá se obvyklými formulkami („snaž se trochu víc modlit“), senzačními objevy („možná máš citový problém“), znepokojujícími pochybnostmi („mohl by to být sexuální konflikt“) a velmi originálními radami („chyba je v tom, že nepřijímáš sebe samého; musíš se přijmout“...); Duchovní doprovázení nudné až na smrt (skrže doprovázení, které po dvou střetnutích už víc neví, co povídat a kde začít), často němé a nerozhodné, neschopné doprovázet věřícího, který si klade otázky vzhledem ke svojí budoucnosti. Apod.“²⁷⁰

Pravé duchovní doprovázení se odehrává prostřednictvím osoby, která se dovede odpoutat od obou dvou krajních způsobů. Při realizaci duchovního doprovázení je třeba zvolit střední cestu a naučit se doprovázení, které má smysl, jak pro doprovázejícího, tak pro doprovázeného.

5.7 Shrnutí

- Představili jsme si čtyři postavy, které symbolicky vystihují duchovního průvodce v salesiánské spiritualitě. Jsou to „hostitel“, který se snaží občerstvit „duchovní žízeň“ příchozích; „učitel“, který pomáhá druhému udělat jeho vlastní objev nebo zjištění; „porodní asistent“, který přispívá k „znovunarození“ vztahu s Bohem; a „trenér“, který pomáhá a motivuje při překonávání osobní lenosti.

²⁷⁰ LEONI, E. A. *Sprevádzanie alebo duchovné vedenie*, s. 12.

- Seznámili jsme se s oblastmi, ve kterých salesiáni uskutečňují duchovní doprovázení. Jsou to hlavně střediska mládeže, farnosti a různé další programy zaměřené na osobní rozvoj nebo pastorační povolání.
- Uvedli jsme dva extrémy, které mohou v praxi nastávat. Buď se duchovní doprovázení neuskutečňuje vůbec, nebo se dělá takovou teoretickou formou, že se stává neúčinné a odporuje své podstatě.

6 Co dělat pro duchovní doprovázení

V této kapitole se pokusíme navrhnout podněty, které by mohly sloužit pro zlepšení duchovního doprovázení. Načrtne oblasti, které se vztahují k člověku, jenž doprovází druhé na cestě k Bohu.

6.1 Posílení vlastní identity

Na závěr si položíme otázku: „**Co dělat**, aby se duchovní doprovázení stávalo pastorační praxí i v budoucnosti?“ Je to otázka, kterou můžeme slyšet, když se o duchovním doprovázení mluví. Nebo když někdo chce zlepšit kvalitu duchovního doprovázení, tak se často ptá, co má dělat. Jenže tato otázka je chybným přístupem, protože bychom dělali druhý krok před prvním. Nejdříve se musíme sami ptát, jak máme žít svůj vztah s Bohem, abychom „**byli** znamením a nositeli Boží lásky“²⁷¹ a abychom **byli** tím, co Bůh očekává od svých učedníků: „Solí země a světlem světa“ (srov. Mt 5, 14). Být „solí země a světlem světa“ jsou dva obrazy, které používá Ježíš pro označení svých učedníků. Obě přirovnání jsou velice výmluvná a říkají, že být křesťanem neznamena ani tak něco „**dělat**“ jako „**být**“. Totéž přirovnání lze použít i pro Ježíšovy učedníky v roli duchovních

²⁷¹ Srov. Stanovy, čl. 2.

doprovázejících. Je to víc otázka identity než výkonnosti. To je i první ukazatel směru pro uskutečňování duchovního doprovázení v budoucnosti. Uvědomit si pořadí slov „být“ a „dělat“. To je také základním cílem poslední 26. generální kapituly, která chce posílit salesiánskou identitu a znovu probudit srdce každého salesiána nadšením, které je ukryto ve slovech „Da mihi animas, cetera tolle.“²⁷²

Také Erich Fromm, když hodnotí krizi západního světa, tak říká, že došlo k záměně pořadí slov „mít“ a „být“. Říká, že západní svět přecenil a položil největší důraz na „mít“. Že štěstí lidí spočívá v produkci věcí, ve vlastnění věcí, v jejich užívání. V tomto myšlení má člověk cenu podle toho, kolik vydělává peněz. Fromm však říká, že člověka dělá více šťastným slovo „být“. Být zodpovědný, být dobrým otcem nebo matkou, být vychovatelem, duchovním doprovázejícím apod. Jedním slovem: „být více lidskou osobou“.²⁷³ Člověk, který se zaměřuje více na slovo „být“ je sice postaven proti trendu současného dění ve světě, kde vládne postoj „výkonnosti“, ale pro roli duchovního průvodce je prvořadá vlastní identita. Nejdříve jde o vlastní „bytí“, ze kterého pak vyrůstá „dělání“.

Podle křesťanského pohledu je třeba k přístupu Fromma doplnit ještě další slovo. Klíčem k lidskému štěstí není jistě slovo „mít“, ale není to ani slovo „být“, i když je to velmi důležité (např.: být více lidmi, být víc Božími syny...). Základní postoj, který vede ke štěstí, vystihuje slovo „dát“. Člověk má cenu, je šťastný a naplňuje svůj život nejen když „má“ nebo „je“, ale hlavně, když dává. Když dává sebe, svůj čas, své schopnosti, svůj život. Každý má jistě svou zkušenost, že dávání přináší víc radosti než přijímání. Rodiče často mají větší radost z toho, když dávají dárky svým dětem, než když nějaké dárky přijímají. Není to proto, že by se člověk něčeho zbavoval, ale proto, že mu toto gesto dává větší „chuť“ života. V tomto kontextu pak není bohatý ten, kdo má, ale ten kdo dává.

²⁷² Srov. ACG 394, *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26.GK*, s. 7.

²⁷³ Srov. BOSCO; NANNI, *Dej mi duše*, s. 40.

Tento postoj dávání nás přivádí k druhému kroku. K otázce, kterou jsme si položili na začátku: „Co lze pro uskutečňování duchovního doprovázení dělat?“²⁷⁴ Odpověď může být jednoduchá, protože bychom mohli říci, že stačí, když ti, co doprovázejí, budou prohlubovat svoji identitu, budou sami rozvíjet svůj vztah s Bohem a pokusí se zlepšovat základní dovednosti pro duchovní doprovázení. To je pravda, ale je to odpověď příliš obecná. Proto se k těmto výzvám ještě pokusíme navrhnout některé konkrétnější výzvy, které by mohly pomoci k jasnější odpovědi na to, co lze „dělat“ pro realizaci duchovního doprovázení v současné salesiánské spiritualitě:

6.2 Osobní svědectví

K posílení vlastní identity vede dobré svědectví. Salesián svým způsobem života rozvíjí křest a napodobuje Krista po vzoru Dona Boska.²⁷⁵ To je „bytím“ a zároveň identitou každého salesiána. Když člověk žije svoji identitu, stává se jedinečnou osobou, která „doprovází“ svým svědectvím. Doprovázení na cestě víry je v současnosti těžko představitelné bez křesťanů, kteří jsou živými svědky víry. Svědectví nevyjadřuje nějakou zvláštní činnost a metodu. Je to důsledek života. „Svědectví není pojem označující určité jednání, ale označuje sebe-sdílení věřících. V jejich mluvení a jednání je poznat, že se rozhodli přijmout Boží lásku jako závaznou orientaci svého života a při všech životních rozhodnutích sledovat cíl (život věčný). Každý křesťan je svědkem své osobní víry, a to víry v Boží lásku k němu a ke všem lidem. Tuto víru nemůže nijak dosvědčit. Přitom ovšem patří k obsahu jeho svědectví, že pro druhé představuje, do jaké míry se skutečně cítí zatažen do Boží lásky k celému lidstvu a do jaké míry z této Boží lásky žije pro své bližní.“²⁷⁶ Každý je povolán k tomu, aby vydával svědectví své víry jiným způsobem. Jinak svědčí o Kristu žák druhé třídy, jinak táta rodiny, jinak politik,

²⁷⁴ Odpovědi, které uvedeme a nastíníme, se budou více zaměřovat na to, co může „dělat“ člověk který doprovází. Nebudeme se věnovat už tomu, co má „dělat“ doprovázený, protože v této diplomové práci jde předně o ty, kteří se snaží doprovázet v salesiánské spiritualitě.

²⁷⁵ Srov. Stanovy, čl. 24.

²⁷⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Exercicie pro salesiány*, s. 15.

jinak řeholník. Nicméně k salesiánské identitě bytostně patří svědectví, které ukazuje na lásku Boha k člověku.

Pravdivé svědectví osoby (duchovního doprovázejícího) může pomoci propojovat ideály s realitou. Taková osoba může spojit představy, které lidé mají o duchovním doprovázení, s reálným uskutečňováním duchovního doprovázení. Silná osoba totiž dokáže spojit dvě věci a vyjádřit to jednoduchým způsobem. O této „moci“ osoby, která dokáže spojit ideály s realitou, hovoří kardinál Špidlík v přednášce „Evropská kultura v dnešním světě“. Pro ilustraci uvádí příklad jednoho velkého českého básníka Jiřího Wolкера. On toužil uvidět moře. Jeho životním snem bylo uvidět skutečné moře. Když se však dostal do Chorvatska a seděl na břehu moře, tak píše:

*„Na břehu ostrova Krku, na břehu z kamení
moře jsem hledal celých šest smutných dní
a moře jsem nenašel...“²⁷⁷*

To moře, které měl v mysli, a to konkrétní si neodpovídalo. Ke konci básně však píše, že objevil moře v osobách, které žily na moři:

*„Teprv dne sedmého, kdy nad městem zvon zněl,
já opilec z vlastních svých očí jsem se vypoťácel, ...
A proto večer v hospodě u mola
skutečné moře jsem uzřel kol dokola,
když přes stoly dubové hleděl jsem do tváří
vám, námořníci, bárkaři a rybáři, ...“²⁷⁸*

V básni vidíme, že ve svědectví osoby, námořníka, Wolker našel svou představu moře. Vidíme, že osoba dokáže v sobě smířit všechno. Dokáže spojit lidské představy se skutečností.²⁷⁹

²⁷⁷ Srov. WOLKER, J. *Moře*. [online], [2010-03-12], Dostupné na WWW: <<http://www.seaplanet.eu/index.php/cs/knihy/poezie-moe/89-wolker-jii>>.)

²⁷⁸ Srov. Tamtéž.

²⁷⁹ Srov. ŠPIDLÍK, T. *Evropská kultura v dnešním světě*. [online]. Brno: Filosofická fakulta, 2007. [cit. 2010-02-26], 28. – 32. minuta. Dostupné na WWW: <<http://abmp3.com/mp3/artist/kardin%C3%A1l-tom%C3%A1%C5%A1-%C5%A0pidl%C3%ADk.html>>.

Největším příkladem svědectví je svědectví osoby Ježíše Krista. V něm se spojuje přirozenost Boží s přirozeností lidskou. Člověk může mít o těchto přirozenostech určité představy, ale v osobě Ježíše se tyto přirozenosti stávají skutečností.

Podobně vlastní svědectví člověka může pro mnohé naplnit úlohu duchovního průvodce. V tomto smyslu se vlastní svědectví může stát duchovním doprovázením. To dokládají i slova Michala Ruy, prvního nástupce Dona Boska, když říká: „Působilo na mě mnohem více pozorovat Dona Boska v jeho jednání, i v tom nejmenším, než číst a meditovat kteroukoli zbožnou knihu.“²⁸⁰

6.3 Mít čas pro druhé, kontakt s mládeží

Pro duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě je důležitý vlastní kontakt s mládeží. Pro mnoho salesiánů je však tento důležitý aspekt zatlačen do pozadí, protože se hodně věnují řízení struktur a administrativě.²⁸¹ Také někteří laici a animátoři vidí salesiány, že jsou pro množství práce uhonění a nestíhají osobní vztahy s mladými.²⁸² Proto výzvou k uskutečňování duchovního doprovázení je i hledání nových cest, které by pomohly salesiánům vyvážit se z administrativních a organizačních starostí a být více v přímém kontaktu s mládeží či animátory. Jde o to, aby nedostatek předpokladu pro doprovázení – což je, že doprovázející má čas pro doprovázení – nebránil ve vlastním poslání salesiánů. V tomto smyslu je na salesiány kladen apel, aby se více stávali „spirituály“ (duchovními průvodci) v oblastech jejich práce a snažili se osvobodit od administrativních povinností.²⁸³ Tento úkol salesiánské spirituality dokládají i výsledky dotazníku, který byl dělán při jubilejním 25. mezinárodním setkání odborníků na salesiánskou spiritualitu, jenž se konal v roce 2007 v Praze. Na

²⁸⁰ Srov. ACG 406, *Pane, rádi bychom viděli Ježíše*, s. 22.

²⁸¹ Srov. ACG 394, *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26.GK*, s. 29.

²⁸² Srov. KLEMENT, V. *Jak vidí spolubratři provincií*, s. 6.

²⁸³ K tomuto může přispět stále větší angažovanost laiků a mladých animátorů v salesiánských dílech, kteří jsou salesiány doprovázeni. (Srov. *VPPP 2007*, s. 41.)

otázku, „Jaký je nejdůležitější úkol pro salesiánskou rodinu v současné Evropě?“, odpovídali mnozí takto:

- přiblížit se k mladým, být jim blízko, doprovázet je, pokoušet se dávat odpovědi na jejich hledání
- nabídnout místním skupinám (spolupracovníků, bývalých žáků) více protagonismu, formace a doprovázení, aby salesiánská rodina v Evropě byla více schopná nabídnout jasné a věrohodné znamení, které je schopné sdílet a nabídnout Krista
- mít rádi mladé – neopouštět je – být mezi nimi – pomáhat jim – vychovávat je – setkávat se s nimi v prostředích, kde žijí
- doprovázet mladé ve vědomé i nevědomé touze nalézt Boha jako horizont a základ vlastního života
- mít pro mladé lidi čas, čas na osobní setkávání s mladými
- obnovit výchovné poslání Dona Boska a „jít k mladým“.²⁸⁴

K této touze – mít čas pro druhé a být v kontaktu s druhými – se musí přidat praktický dopad, který převede tuto touhu v realitu. To však záleží na osobním přístupu každého člověka a na pořadí hodnot, které člověk má. Protože na věci, které člověk pokládá za důležité, si čas vždycky najde. Proto i vzdálení některých salesiánů od mládeže může být zapříčiněno tím, že nepřijali za vlastní styl Dona Boska: „Pro vás studuji, pro vás pracuji, pro vás žiji, pro vás jsem ochotný dát i život.“²⁸⁵

6.4 Inkulturace – znát potřeby doby a nabízet duchovní doprovázení

Současné kultuře jsme se věnovali v první kapitole, kde jsme si představili některé její charakteristiky. Každá řeholní spiritualita (tedy i salesiánská) musí neustále sledovat dění okolo sebe, naslouchat a vést dialog s potřebami doby a okolní kulturou. Je to výzva, která byla jednotlivým řádům uložena po

²⁸⁴ Srov. *Colloqui salesiani 2007 v Praze*, dotazník [online], [2010-03-12], Dostupné na WWW: <<http://www.sdb.cz/colloqui-salesiani-v-praze/>>.

²⁸⁵ Stanovy, čl. 14.

II. Vatikánském koncilu, aby udělaly svoji obnovu a přiblížily se více době, ve které žijí, a aby tuto obnovu udělaly na základě charismatu vlastních kořenů.²⁸⁶ Tato výzva byla salesiánskou společností realizována v roce 1984, kdy byly vydány nové Stanovy společnosti svatého Františka Saleského. K neustálému reflektování života řeholní společnosti ve světě a v církvi slouží také generální kapituly, které se snaží odpovídat na potřeby dané doby.

Díky pluralitě, individualismu a tzv. „nové religiozitě“ se dnes do popředí dostává „osobnější“ pastore. Byla-li dříve do popředí stavěna pastorační činnost poučování a ukazování cesty, tak se dnes více jedná - s ohledem na touhu člověka - o snahu porozumění a doprovázení. Boží vůli nelze jednoduše učit, nýbrž je třeba ji objevovat. A k této osobnější pastoraci může právě přispět služba duchovního doprovázení, která se uskutečňuje ve všech činnostech salesiánské práce. K uskutečňování takového doprovázení je třeba opustit tzv. „černobílou mentalitu“, a nahradit ji „barevnou“. Tento obraz má vyjadřovat, že duchovní doprovázení se nemá uskutečňovat jen v programech vyloženě náboženských, ale v určité míře i na „hřišti“, „ve škole“ nebo „v domovech“.²⁸⁷

6.5 Duchovní doprovázení jako „staro-nová“ úloha salesiánské spirituality

Posláním Společnosti svatého Františka Saleského je „být znamením Boží lásky mladým, zvláště nejchudším“²⁸⁸; „uskutečňovat apoštolátní poslání a následovat Krista“²⁸⁹ a „věnovat se mladým, kteří jsou chudí, opuštění, ohrožení a kteří lásku a radostnou zvěst evangelia postrádají nejvíce.“²⁹⁰ Toto poslání ukazuje, že duchovní doprovázení je odjakživa důležité pro salesiánskou spiritualitu a že v dnešní době je znovu zvláštní výzvou. Je to vyzvání pro

²⁸⁶ Srov. MAUREDOR, *Porozumět Božímu volání*, s. 100.

²⁸⁷ Mnoho lidí v současnosti žije tzv. černo-bílou mentalitu. To znamená, že věci dělí na dvě části, nejsou schopny nadhledu a pochopení problému v širších souvislostech. (např.: věřící – nevěřící, výchova – evangelizace, farnost – středisko, ohrožená mládež – kostelová mládež). V současné pluralitní společnosti je třeba vidět věci „barevně“, chápat věci v širších souvislostech nebo se snažit o propojování různých oblastí. (Srov. Klement, V. *Jak vidí spolubratři provincie*, s. 3.)

²⁸⁸ Stanovy, čl. 2.

²⁸⁹ Stanovy, čl. 3.

²⁹⁰ Stanovy, čl. 26.

salesiány, aby prostřednictvím svých „pokladů“, kterými jsou „pastorační láska“, „preventivní systém“ a „kritéria valdické oratoře“ dokázali doprovázet mladé k všestrannému rozvoji. To se stane skrze výchovu, která je opravdovou duchovní zkušeností, a která čerpá z lásky Boha.

Tak duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě nabízí pomoc „hostitele“, „učitele“, „porodního asistenta“ a „trenéra“ při hledání Boha na začátku 3. tisíciletí.

6.6 Shrnutí

- Pro uskutečňování duchovního doprovázení je důležité si uvědomit vlastní identitu.
- Jedním z prostředků, jak realizovat duchovní doprovázení je vlastní svědectví, které může dát víc než četba nebo meditace zbožné knihy.
- Duchovní doprovázení může dělat jen ten, kdo má pro doprovázení čas, je v kontaktu s lidmi a snaží se odpovídat na potřeby současné společnosti.
- Duchovní doprovázení je „staro-nová“ úloha v salesiánské spiritualitě, která pomáhá člověku hledat Boha na začátku 3. tisíciletí.

Závěr

V předložené diplomové práci jsem se zabýval duchovním doprovázením v salesiánské spiritualitě. O tématu se sice hodně mluví, ale poněkud málo píše. V salesiánském světě není dosud o této problematice zpracovaná žádná ucelená kniha, proto jsem se pokusil charakterizovat duchovní doprovázení a jeho význam v salesiánské spiritualitě. Vycházel jsem přitom z příkladu života Dona Boska, z jeho vzpomínek a pamětí a z jeho zkušenosti „valdocké“ oratoře, která se stala základním kritériem pro celé salesiánské dílo.

Duchovní doprovázení - jako nabídka určité pomoci člověku při prohlubování či objevování vztahu k Bohu (k transcendentnu) - je nedílnou součástí salesiánského života a vyplývá z jeho poslání: „Být znamením a nositeli Boží lásky k mladým, zvláště nejchudším“. O určitý druh duchovního doprovázení se tak má snažit každý salesián nebo ten, kdo chce naplňovat salesiánské poslání.

Preventivní systém, který Don Bosko používal při výchově, je charakteristickou metodou pro uskutečňování duchovního doprovázení. Jeho tři sloupy (rozum, náboženství a laskavost), na kterých stojí, vytváří typický rys pro duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě.

Duchovní doprovázení se uskutečňuje (nebo lépe řečeno, mělo by se uskutečňovat) ve všech činnostech, kterým se salesiáni věnují. Mají se v něm promítat čtyři postavy: „hostitel“, „učitel“, „porodní asistent“ a „trenér“, které obrazně vystihují to, co má duchovní průvodce v salesiánské spiritualitě dělat. K posílení těchto rolí duchovního průvodce napomáhají určité předpoklady a dovednosti. Jsou to: víra, naslouchání, rozlišování, vztah a vzdělání.

Myslím, že duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě, které jsme si představili, je velikým pokladem a výzvou pro všechny zainteresované. Je navýsost aktuální i na začátku třetího tisíciletí. Domnívám se, že duchovní doprovázení může dnešní svět obohatit, protože pomáhá rozvíjet duchovní rozměr, který k člověku bytostně patří.

Seznam literatury

Tištěné dokumenty

- AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. Přel. M. Levý. Praha: Kalich, 1990. ISBN 80-7017-144-8.
- AUGUSTYN, J. *Praxe duchovního vedení*. Přel. J. Hubková. Olomouc: Velehrad, 1997. ISBN 80-85966-02-6.
- AUGUSTYN, J. *Vedení Bohem: praxe duchovního vedení*. Přel. J. Hubková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-759-7.
- BARRY, A. W.; CONNOLLY, J. W. *Praxe duchovního doprovázení*. Přel. T. Chudý. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-217-6.
- Bible: Písmo Svaté Starého a Nového Zákona*. Praha: Ekumenická rada církví v Československu, 1985. ISBN neuvedeno.
- BOSCO, J. *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*. Přel. J. Ihnát, L. Heryán. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-247-8.
- BOSCO, T. *Don Bosko*. Přel. J. Kopecký. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-60-7.
- BOSCO, T.; NANNI, C. *Dej mi duše: Salesiánská tradice*. Přel. J. Kopecký. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-71-92-882-8.
- DAVIEOVÁ, G. *Výjimečný případ Evropy: podoby víry v dnešním světě*. Přel. T. Suchomel. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-192-5.
- FIORES, D. S.; GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Přel. T. Brichtová, J. Sýkora, J. Lachman. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.
- GRENZ, S. J. *Úvod do postmodernismu*. Přel. A. Koželuhová. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0.
- GUENTHER, M. *Holy listening: the art of spiritual direction*. London: Darton, Longman and Todd, 2008. ISBN 978-0-232-52008-8.
- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Portál: Praha, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

- HRKAL, J.; HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-207-6.
- KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: studijní texty pro pracovníky s mládeží*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 1999. ISBN neuvedeno.
- KERN, H.; MEHL, CH. a kol. *Přehled Psychologie*. Přel. M. Machátová. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-240-8.
- KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-150-9.
- KUBÍČEK, L. *Vůle Boží: zbožná fráze?*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-936-0.
- LEONI, E. A. *Sprevádzanie alebo duchovné vedenie*. In *Duchovné sprevádzanie: pri rozlišovaní povolania*. Bratislava: Don Bosco, 2008. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- LYON, D. *Ježíš v Disneylandu: Náboženství v postmoderní době*. Přel. P. Vlčková. Praha: Mladá fronta, 2002. ISBN 80-204-0941-6.
- MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. Svitavy: Trinitas, 2006. ISBN 80-86885-14-3.
- MAUREDER, J. *Porozumět Božímu volání*. Přel. J. Zámečník. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-131-5.
- MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. Přel. Z. Černá. Bratislava: DON BOSCO, 2005, ISBN 80-8074-022-4.
- MULLINS, M. *The Gospel of John*. Dublin: The Columba Press, 2003. ISBN 1-85607-427-7.
- MULLINS, M. *The Gospel of Mark*. Dublin: The Columba Press, 2005. ISBN 1-85607-489-7.
- PLATTIG, M. *Doprovázení Božím duchem*. Přel. Z. Lochovský. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-606-X.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

- RENÖCKL, H.; BLANCKENSTEIN, M. *Nová religiozita – fascinuje a zneklidňuje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-541-1.
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
- SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce: Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
- SALESKÝ, F. *Úvod do zbožného života*. Přel. Otomar Radina. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-025-7.
- SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65. Pole, 2009. ISBN 978-80-903944-3-8.
- SCHAUPP, K. *Doprovázení: na duchovní cestě*. Přel. J. Vokoun. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. ISBN 80-85527-45-6.
- SOKOL, J. *Filosofická antropologie: člověk jako osoba*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-627-6.
- Starý zákon: překlad s výkladem. Svazek 6 – Knihy královské, Druhá paralipomenon*. Praha: Kalich, 1980. ISBN neuvedeno.
- STINISSEN, W. *Terapie Duchem: o duchovním vedení a pastoraci*. Přel. J. Hubková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-730-9.
- TOMKA, M. *Náboženská situace v zemích východní a střední Evropy*. In RENÖCKL, H.; BLANCKENSTEIN, M. *Nová religiozita – fascinuje a zneklidňuje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-541-1.
- VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky: Salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-705-1.
- VŠETULA, L. *Identita salesiána - kněze a její prožívání ve specifických činnostech v české salesiánské provincii*. České Budějovice, 2006. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce A. Křišťan.
- Vyznání víry církve: překlad 1. dílu katolického katechismu pro dospělé*. Přel. V. Feldmann. České Budějovice: Protisk, 1999. ISBN 80-86074-15-3.

WELSCH, W. *Naše postmoderní moderna*. Praha: ZVON, 1994. ISBN 80-7113-104-0.

WIDL, M.; KAPLÁNEK, M. *Mládež - církev - ateismus: Východní Německo a Česko - Mosty mezi lidmi - mosty mezi církvemi*. České Budějovice/ Erfurt, 2006. ISBN 80-7040-904-5.

WRIGHT, M. W. *Heart Speaks to Heart: The Salesian Tradition*. London: Darton, Longman and Todd, 2004. ISBN 0-232-52285-1.

Salesiánské dokumenty

ACG 378 - *Salesiánská komunita dnes: Závěrečný dokument 25. generální kapituly*. Přel. Z. Jančařík, Praha: Salesiánská provincie, 2002. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

ACG 379 - CHAVEZ, P. *Drazí salesiáni, buďte svatí*. Praha: Salesiánská provincie, 2002. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

ACG 388 - CHÁVEZ, P. *Heslo na rok 2005: Omladit tvář církve, jež je matkou naší víry*. Přel. M. Pitterová, Praha: Salesiánská provincie, 2005. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

ACG 389 - CHÁVEZ, P. *Přeplav se do Makedonie a pomoz nám! : Představení regionu Evropa-Sever*. Přel. Heryán, L. Praha: Salesiánská provincie, 2005. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

ACG 392 - CHÁVEZ, P. *Heslo na rok 2006: Rodina*. Přel. M. Pitterová, Praha: Salesiánská provincie, 2006. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

ACG 394 - CHÁVEZ, P. *Da mihi animas cetera tolle: svolání 26. GK*. Přel. L. Heryán, Praha: Salesiánská provincie, 2006. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

ACG 396 - CHÁVEZ, P. *Heslo na rok 2007: Dejme se vést Boží láskou k životu*. Přel. M. Pitterová, Praha: Salesiánská provincie, 2007. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

- ACG 400 - CHÁVEZ, P. *Heslo na rok 2008: Vychovávejme srdcem Dona Boska*. Přel. M. Pitterová, Praha: Salesiánská provincie, 2008. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- ACG 401 - *Da mihi animas cetera tolle: závěrečný dokument 26. GK*. Praha: Salesiánská provincie, 2008. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- ACG 401 a - *Da mihi animas cetera tolle: Přílohy*. Praha: Salesiánská provincie, 2008. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- ACG 404 - CHÁVEZ, P. *150. výročí SDB*. Přel. M. Pitterová, Praha: Salesiánská provincie, 2009. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- ACG 406 - CHÁVEZ, P. *Heslo na rok 2010: Pane, rádi bychom viděli Ježíše*. Přel. Pitterová, M., Praha: Salesiánská provincie, 2010. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- Aspirantát: manuál Salesiánské provincie Praha*. Praha: Salesiánská provincie, 2009, Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- FINNEGAN, J. *Reflections on spiritual accompaniment for salesians*, [s.l.] : [s.n.], [2005]. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- Formační projekt provincie 2009 (FPP 2009)*, Praha: Salesiánská provincie, 2009. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- KLEMENT, V. *Jak vidí spolubratři provincii*, s. 6. Praha: Salesiánská provincie, 2007. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- Organický projekt provincie 2007 (OPP 2007)*, Praha: Salesiánská provincie, 2007. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- Salesiáni a laici: Společenství a sdílení ducha a poslání Dona Boska: 24. generální kapitula salesiánu Dona Boska*. Přel. L. Ehrenbergerová. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-193-2.
- SCHEPENS, J. *Dynamika života*. In *Osobní projekt salesiánského života*. [s.l.] : [s.n.], [2002]. Pro vnitřní potřebu. ISBN neuvedeno.
- Stanovy a pravidla Společnosti svatého Františka Saleského*. [s.l.] : [s.n.], [1984]. ISBN neuvedeno.
- V rozhovoru s Pánem – Knížka modliteb*. [s.l.] : [s.n.]. Pro vnitřní potřebu.

Výchova mládeže k víře: 23. všeobecná kapitula salesiánů Dona Boska. Přel. A. Rubal. Praha: Portál 1992. Pro vnitřní potřebu. ISBN 80-85282-26-7.

Výchovně pastorační projekt provincie 2007 (VPPP 2007), Praha: Salesiánská provincie, 2007. Pro vnitřní potřebu. ISBN nevedeno.

Církevní dokumenty:

Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-438-5.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-082-6.

Vita Consecrata: Posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-187-3.

Časopisy, noviny

HAMAN, B. Svět dnešních mladých. *Teologické texty*, 2002, č. 4.

HERYÁN, L. Pokud o náboženství nejde, oč tedy jde?. *Katolický týdeník*, 2009, roč. 20, č. 50.

TICHÝ, P. Pomáháme mladým v jejich růstu a hledání Boha. *Katolický týdeník*, 2009, roč. 20, č. 51-52.

VOJTÍŠEK, Z. *Zůstaneme věřícími ateisty.* In *Mladá fronta dnes*. [online] 19. prosince 2009. [cit. 2009-12-20]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp?v=295&r=nazorya&c=1307308>.

Elektronické dokumenty

„Come in“. [online]. Praha: Salesiánská mládež. [cit. 2010-03-06]. Dostupné na WWW: <http://mladez.sdb.cz/come-in/>.

ATTARD, F. Salesian´s meeting in Dublin, [CD-ROM] 18. dubna 2009 [cit. 2010-02-15], 6. -7. minuta. Záznam je v osobním archivu studenta.

- CALDA, M. *Globální vesnice nebo globální město?...* [online]. Mezinárodní politika 8/1999 [cit. 2009-12-09]. Dostupné na WWW: <http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/McLuhan.html>.
- CD - ROM, *Velký slovník cizích slov*, © LEDA – nakladatelský a softwarový dům, 1999.
- Český statistický úřad. [online]. [cit. 2009-12-14]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zakladni_udaje_o_ceske_republice.
- Duchovní obnovy*. [online]. Praha: Salesiánská mládež. [cit. 2010-03-07]. Dostupné na WWW: <http://mladez.sdb.cz/obnovy/>.
- HALÍK, T. *O ateismu, pochybnostech a víře*. [online]. 2005 [cit. 2009-12-15]. Dostupné na WWW: http://www.halik.cz/clanky/o_ateismu_pochybnostech_vire.php.
- JAN PAVEL II. *Ecclesia in Europa: Apoštolská exhortace z 28. června 2003*. [online]. Praha: Česká biskupská konference, 2003 (EIE) [cit. 2009-12-09]. Dostupné na WWW: <http://www.cirkev.cz/res/data/003/000464.pdf>.
- JAN PAVEL II. *Iuvenum Patris* [online] 1988 [cit. 2010-01-16]. Dostupné na WWW: <http://members.ozemail.com.au/~jbfox/thepope.htm>.
- JAN PAVEL II. *Novo millenio ineunte: apoštolský dopis biskupům, kněžím a všem věřícím na konec jubilejního roku 2000*, [online] 2000 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte_en.html.
- KAPLÁNEK, M. *Exercicie pro salesiány*. In BOŠTÍK, P. Re: *Texty z duchovní obnovy* [elektronická pošta]. Message to: Michal Kaplanek. 8. října 2010 [cit. 2010-03-12]. Osobní komunikace.
- KAPLÁNEK, M. *Charakteristické problémy světonázorové orientace na přelomu tisíciletí*. In *Katedra praktické teologie TF JU* [online]. České Budějovice: Teologická fakulta JU [cit. 2009-12-14] Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpt/vyuka/pastorace_mladeze.
- KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*. [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, 2010 [cit. 2010-01-31]. Dostupné na WWW: www.tf.jcu.cz/getfile/489ea46e6a418cd7.

MARTINEC, D. *Krizově intervenční kompetence trenéra*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta sportovních studií. Katedra pedagogiky sportu. Vedoucí práce B. Lazarová. [online]. [cit. 2009-12-09]. Dostupné na WWW: <is.muni.cz/th/102277/fsps_m/diplomova_prace.doc>.

Salesiánská škola animátorů. [online]. Praha: Salesiánská mládež. [cit. 2010-03-07]. Dostupné na WWW: <<http://mladez.sdb.cz/animatori-informace/>>.

Střecha – centrum pomoci dětem, mládeži a rodině. [online]. Plzeň: Salesiánské středisko. [cit. 2010-03-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdbplzen.cz/duchovni-poradenstvi/>>

ŠPIDLÍK, T. *Evropská kultura v dnešním světě*. [online]. Brno: Filosofická fakulta, 2007. [cit. 2010-02-26], 28. – 32. minuta. Dostupné na WWW: <<http://abmp3.com/mp3/artist/kardin%C3%A1l-tom%C3%A1%C5%A1-%C5%A0pidl%C3%ADk.html>>.

WOLKER, J. *Moře*. [online]. [2010-03-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.seaplanet.eu/index.php/cs/knihy/poezie-moe/89-wolker-jij>>.

Seznam zkratk

ACG	Atti del consiglio generale [Akta generální rady]
CIC	Codex iuris canonici
cit.	citováno
čl.	článek
FPP	Formační projekt provincie
GK	generální kapitula
GS	Gaudium et spes
KKC	Katechismus katolické církve
LG	Lumen Gentium
OPP	Organický projekt provincie
PO	Presbyterorum ordinis
SDB	Salesiáni Dona Boska
VPPP	Výchovně pastorační projekt provincie

ABSTRAKT

Boštík, P. *Duchovní doprovázení v salesiánské spiritualitě*. České Budějovice 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologické a sociální etiky. Vedoucí práce doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

Klíčová slova: duchovní doprovázení, duchovní průvodce, salesiánská spiritualita, preventivní systém, naslouchání

Práce se zabývá vymezením duchovního doprovázení, které se uskutečňuje v současné době, v salesiánské spiritualitě. Nejdříve jsou představeny některé charakteristiky 21. století, které ovlivňují život dnešních lidí. Poté je definováno duchovní doprovázení a salesiánská spiritualita, která vychází z myšlenek sv. Františka Saleského a sv. Jana Boska.

V dalších kapitolách práce se pojednává o tom, že duchovní doprovázení napomáhá k uskutečňování salesiánského poslání, a že se pro doprovázení využívá metoda preventivního systému. Dále jsou prezentovány dovednosti, které by měl mít člověk, jenž se snaží doprovázet druhé.

V další části jsou představeny činnosti, ve kterých se uskutečňuje salesiánské duchovní doprovázení. A v závěru jsou navrženy cesty k realizaci duchovního doprovázení.

ABSTRACT

Spiritual Accompaniment in the Salesian Spirituality

Key words: spiritual accompaniment, spiritual guide, Salesian spirituality, preventive system, listening

The thesis defines the term of spiritual accompaniment which is nowadays realized in the Salesian spirituality. Firstly, it introduces some characteristics of the 21st century which influence modern people's lives. Then spiritual accompaniment and the Salesian spirituality based on the ideas of St. Francis de Sales and St. John Bosco are defined.

In the following chapters it is explained how spiritual accompaniment helps to fulfil the Salesian mission and how the method of preventive system is used for accompaniment. It also presents the skills which a person trying to accompany others should have.

Activities, in which the Salesian spiritual accompaniment is carried out, are introduced in the next part. In conclusion, several ways of realisation of spiritual accompaniment are suggested.